

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1938.

Första kammaren.

Nr 39.

Tisdagen den 31 maj.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Upplästes en till kammaren inkommen ansökning, som jämte därvid fogat läkarintyg var så lydande:

Till riksdagens första kammare, Stockholm.

I anslutning till bilagda läkareintyg utbedes fortsatt ledighet från riksdagsarbetet.

Hedemora den 30 maj 1938.

Em. Bjurström.

Att riksdagsman *Em. Bjurström* alltjämt på grund av sjukdom (influenza med feber) är förhindrad deltaga i riksdagsarbetet intygas härmed.

Hedemora den 30 maj 1938.

Bengt Berglund,
leg. läkare.

På gjord proposition bifölls ansökningen för den tid, det i åberopade läkarintyget omförmälda hindret varade.

Föredrogos, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran utrikesutskottets utlåtanden nr 5—9, statsutskottets utlåtanden nr 205—211 ävensom sammansatta bevilnings- och jordbruksutskottets utlåtande nr 2.

Vid föredragning av första lagutskottets memorial nr 56, angående arvoden åt dem, som inom första lagutskottet biträtt vid behandlingen av Kungl. Maj:ts proposition nr 191 med förslag till lag om ändring i vissa delar av strafflagen m. m., bifölls vad utskottet i detta memorial hemställt.

Föredrogos, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran första lagutskottets utlåtande nr 59, andra lagutskottets utlåtanden nr 57—59 och jordbruksutskottets utlåtanden nr 97—104.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 173, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition om anslag till bidrag till standardiseringsverksamheten; samt

nr 174, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående uppförande av ämbetsbyggnader för marinens och flygvapnets ledande organ m. m.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Ang. förlägg-
ningsplatsen
för Värmlands flyg-
flottilj.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 175, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändrad förläggningsplats för Värmlands flygflottilj m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

I proposition nr 314 hade Kungl. Maj:t, under åberopande av vid propositionen fogat utdrag av statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 6 maj 1938, föreslagit riksdagen att

dels — med ändring av vad 1936 års försvarsbeslut därutinnan innehölle — besluta, att flygvapnets andra medeltunga bombflottilj skulle förläggas till Såtenäs i Skaraborgs län, att den andra lätta bombflottiljen skulle förläggas till Karlsborg samt att flygvapnets underofficersskola skulle vara förlagd till Västmanlands flygflottilj i Västerås,

dels medgiva, att flygfält och kasernetablisement m. m. för andra medeltunga bombflottiljen finge anordnas å Såtenäs huvudsakligen i överensstämmelse med vad i berörda statsrådsprotokoll angivits och i enlighet med därvid framlagda kostnadsberäkningar,

dels ock till markinköp m. m. för andra medeltunga bombflottiljens förläggning å kapitalbudgeten för budgetåret 1938/39 under Fonden för förlag till statsverket anvisa ett reservationsanslag av 1,000,000 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehåft

dels en inom första kammaren av herr *N. Holmström* m. fl. väckt motion (nr 360), vari hemställts, att riksdagen måtte uppdraga åt Kungl. Maj:t att besluta angående förläggningen av Värmlands flygflottilj till Såtenäs eller Björsäter;

dels ock en inom andra kammaren av herr *B. Holmgren* väckt motion (nr 511), vari hemställts, att riksdagen ville uttala sig för att den s. k. Värmlands flygflottilj måtte förläggas till Björsäters socken.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte

a) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 360 och II: 511 — med ändring av vad 1936 års försvarsbeslut därutinnan innehölle — besluta, att flygvapnets andra medeltunga bombflottilj skulle förläggas till Såtenäs i Skaraborgs län, att den andra lätta bombflottiljen skulle förläggas till Karlsborg samt att flygvapnets underofficersskola skulle vara förlagd till Västmanlands flygflottilj i Västerås;

b) medgiva, att flygfält och kasernetablisement m. m. för andra medeltunga bombflottiljen finge anordnas å Såtenäs huvudsakligen i överensstämmelse med vad i statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 6 maj 1938 angivits och i enlighet med därvid framlagda kostnadsberäkningar;

c) såsom kapitalinvestering i Fonden för förlag till statsverket till markinköp m. m. för andra medeltunga bombflottiljens förläggning för budgetåret 1938/39 anvisa ett reservationsanslag av 1,000,000 kronor.

Herr Björkman, Gustaf: Herr talman! När jag vågar ta kammarens tid i anspråk några minuter för att framhålla några synpunkter beträffande Värmlands regemente i samband med denna fråga, är det inte för att komma till något annat yrkande än vad utskottet framställt. Jag har endast velat ta fasta på det uttalande, som herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet gjort till den kungl. propositionen beträffande Värmlands regementes framtida organisation och bestånd.

Statsrådet uttalar att det ligger nära till hands att överväga, huruvida icke Värmlands regemente lämpligen borde bibehållas som ett infanteriregemente

Ang. förlägningsplatsen för Värmlands flygflottilj. (Forts.)

av normalstorlek, och utvecklar i fortsättningen några av de ekonomiska skälen härför. Men många andra än dessa ekonomiska skäl synas mig föreligga. De psykologiska skälen torde vara av ännu större betydelse. Det torde i detta sammanhang även kunna erinras, att orsaken till att försvarskommisionen på sin tid föreslog regementet till indragning samt det beslut, som vid 1936 års riksdag fattades om dess nedskrivning till en kår, är att söka i den felaktiga uppfattning man vid ifrågavarande tillfälle hyste om Karlstads lämplighet såsom förlägningsplats för ett flygförband. Hade man då vetat, att betingelser i detta avseende icke förelågo, hade något ingrepp mot regementet sannolikt icke kommit till stånd. I varje fall hade oppositionen blivit starkare såväl inom riksdagen som ute bland Värmlands befolkning.

Då riksdagen nu går att rätta till det misstag, som begåtts beträffande flygflottiljens förläggning, anser jag att billighet och rättvisa kräva att en revision kommer till stånd även beträffande Värmlands regemente. Militärt torde det inte kunna jävas, att Värmland kan och bör uppsätta ett normalregemente. Gjorda utredningar påvisa tydligt, att inskrivningsområdet, trots att de östra delarna av länet tillhöra ett annat område, är och för framtiden kan beräknas bli lika folkrikt som medeltalet för andra inskrivningsområden i landet.

Bland de större olägenheter, som uppkomma vid regementets nedskärning till endast en kår, är otvivelaktigt att nära hälften av den värnpliktiga ungdom, som tilldelats infanteriet, måste fullgöra sin fredsutbildning annorstädes — enligt nu utfärdade bestämmelser i garnisonstjänst i Stockholm. Då dessa värnpliktiga sedermera ingå i det mobiliserade regementet, kommer detta att till avsevärd del bestå av sådana värnpliktiga, vilka icke erhållit fullständig utbildning, i varje fall inte vinterutbildning. De sakna således den samhörighetskänsla med det egna truppförbandet, vilket skänker den känsla av trygghet, som är en av våra gamla landskapsregementens stora tillgångar.

Den psykologiskt nedtryckande verkan, som en nedskärning av regementet innebär, lär icke heller kunna utestängas. Denna inverkan har ytterligare ökat genom att det reducerade regementet icke ens medgivits rätt att bära sitt gamla namn. Värmlänningarna ha lärt sig uppskatta sitt gamla regemente och betrakta detta som en verklig utbildningsanstalt för den värnpliktiga ungdomen, och de se i varje nedskärning en mot hembygden sårande behandling. De ekonomiska konsekvenser, som uppkomma vid en eventuell nedskärning av regementet, drabba i största utsträckning Karlstads stad, vilken för att erhålla någon kompensation synes ha juridisk rätt att återfordra vissa delar av övningsterrängen. Härigenom komma utbildningsmöjligheterna att försämrats och kronan kommer att gå förlustig värdefulla markområden. Enligt departementschefens uttalande tarvas för frågans avgörande vissa ingående undersökningar, så att den slutliga lösningen vore att påräkna först vid 1939 års riksdag. Ehuru jag finner detta uppskov beklagligt, tar jag dock fasta på det gjorda uttalandet i förhoppning att frågan, då den kommer upp, skall skyndsamt lösas. Redan nu synas mig dock vissa förberedande åtgärder kunna och böra vidtagas. Närmast skulle detta gälla, att bestämmelser utfärdas om inställande av beslutad minskning av regementets fasta personal samt ökning av den regementet tilldelade årskontingenten av värnpliktiga.

Slutligen får jag ävenledes beklaga, att statsrådet ansett sig böra taga Värmlands regementes utökning såsom intäkt för minskning av ett annat av våra gamla truppförband, Livgrenadjärregementet. Det är min och alla värmlänningars livliga förhoppning, att riksdagen skall finna en utväg att låta även detta gamla regemente leva kvar.

Herr talman! Jag har intet yrkande.

Häri instämde herr *Rodin, Karl.*

Ang. förläggningsplatsen för Värmlands flygflottilj. (Forts.)

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 176, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till avlöningar och materiel m. m. vid universiteten i Uppsala och Lund jämte vissa i ämnet väckta motioner;

nr 177, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning angående anslag till domkapitlen och stiftsnämnderna för budgetåret 1938/39 m. m. jämte en i ämnet väckt motion;

nr 178, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning angående dyrtidstillägg åt lärare vid vissa statsunderstödda undervisnings- m. fl. anstalter;

nr 179, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till medicinalstyrelsen för budgetåret 1938/39 jämte en i ämnet väckt motion;

nr 180, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under femte huvudtiteln gjorda framställningar om anslag till vissa byggnader för sjukvårdsändamål jämte en i ämnet väckt motion; samt

nr 181, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inrättande av en central depå för blindas arbeten jämte i ämnet väckta motioner.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

*Anslag till
beredskaps-
arbeten.*

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 182, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till statliga och kommunala beredskapsarbeten m. m.

I detta utlåtande hade utskottet, med tillstyrkande av Kungl. Maj:ts i proposition nr 284 framlagda förslag, hemställt, att riksdagen måtte

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att, i enlighet med vad departementschefen i statsrådsprotokollet över socialärenden den 8 april 1938 anförte, besluta om igångsättande av statliga och kommunala beredskapsarbeten till en sammanlagd kostnad för staten av högst 10,000,000 kronor;

b) till Statliga och kommunala beredskapsarbeten för budgetåret 1938/39 anvisa ett reservationsanslag av 10,000,000 kronor;

c) medgiva, att den behållning, som kunde komma att kvarstå vid utgången av budgetåret 1937/38 å de av 1933 och 1934 års riksdagar anvisade reservationsanslagen till lån och subventioner till främjande av enskild företagsamhet, finge, i den av departementschefen i statsrådsprotokollet förordade ordningen, efter nämnda tidpunkt av Kungl. Maj:t disponeras för samma ändamål.

Reservation hade anförts av herrar *Johansson* i Fredrikslund, *Nilsson* i Landeryd, *Andrén*, *Domö*, *Magnusson* i Skövde och *Persson* i Falla, vilka ansett, att utskottets utlåtande bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte

a) avslå Kungl. Maj:ts förslag om bemyndigande för Kungl. Maj:t att, i enlighet med vad departementschefen i statsrådsprotokollet anförte, besluta om igångsättande av statliga och kommunala beredskapsarbeten till en sammanlagd kostnad för staten av högst 10,000,000 kronor;

b) till Statliga och kommunala beredskapsarbeten för budgetåret 1938/39 anvisa ett reservationsanslag av 10,000,000 kronor;

c) avslå Kungl. Maj:ts förslag om medgivande, att den behållning, som kunde komma att kvarstå vid utgången av budgetåret 1937/38 å de av 1933

Anslag till beredskapsarbeten. (Forts.)

och 1934 års riksdagar anvisade reservationsanslagen till lån och subventioner till främjande av enskild företagsamhet, finge, i den av departementschefen i statsrådsprotokollet förordade ordningen, efter nämnda tidpunkt av Kungl. Maj:t disponeras för samma ändamål.

Herr Domö: Herr talman! Då det gällt anvisande av anslag till statliga och kommunala beredskapsarbeten, har högern medverkat till dessa anslag när det gällt de s. k. arbetslöshetsöarna, d. v. s. de särskilt av långtidsarbetslöshet hårt ansträngda områdena. Så var förhållandet i fjol, då vi högermän i statsutskottet voro med om ett utskottsutlåtande, där enighet rådde om att till de svårast utsatta områdena anvisa anslag för statliga och kommunala beredskapsarbeten. Vi ansågo att det förelåg särskilda skäl att för dessa områden göra ett undantag och medgiva anslag till anordnande på dessa orter av kommunala och statliga beredskapsarbeten. Det var bl. a. av det skälet, att långtidsarbetslöshet rådde i dessa områden. Särskilt var det omtanken om familjeförsörjarna, som gjorde att vi ansågo det motiverat med beredskapsarbeten i de särskilt svårt utsatta områdena. Vi ansågo att det dessutom var särskilda hjälpformer, som på grund av långtidsarbetslösheten där voro behöfliga, såsom särskilt stimulerande av företagsverksamhet, anordnande av småindustrier och hantverk m. m., ävensom anordnande av särskilda utbildningskurser för ungdomen i dessa områden för att de unga efter erhållen utbildning skulle kunna få sysselsättning på andra håll inom de näringsgrenar, för vilka de erhållit en speciell utbildning vid dessa yrkeskurser.

Utom förutvarande skäl var det i fjol för oss högermän vid biträdandet av utskottets förslag avgörande, att planerna för beredskapsarbetena voro ganska utförligt uppgjorda. Det företeddes en rätt noggrann och utförlig plan över hur arbetena skulle bedrivas, och man kunde i utskottet någorlunda överblicka vilka särskilda arbeten det var fråga om. Sålunda fanns det bl. a. uppgjort en plan om vattenanläggningar och dylikt för Bohuslän, och man var i tillfälle att få en sådan överblick över de föreslagna arbetena, som man i allmänhet kan få inom statsutskottet. Vidare var det också en annan omständighet, som vi funno tala för den ståndpunkt vi då intogo, nämligen att direktiven för arbetena av utskottet formulerades så, att man med beredskapsarbetena skulle nå ungefär samma ändamål som med reservarbetena i vad det gällde att få dem att allt efter behovet svälla ut eller förminska respektive upphöra. Vidare intogs i direktiven ett ganska bestämt uttalande om att arbetarna till beredskapsarbetena skulle uttagas på ungefär samma sätt som till reservarbetena, vilket vill säga att hänvisningsförfarandet skulle komma till användning. Därigenom skulle man vinna att man inte behövde anordna beredskapsarbeten på varje plats, där arbetslöshet rådde, utan man kunde förflytta arbetare även från andra håll till ett beredskapsarbete. Det var också en del andra synpunkter, som i fjol i utskottet kommo till uttryck och som jag skall återkomma till i samband med behandlingen av statsutskottets utlåtande nr 187.

De beredskapsarbeten, till vilka anslag begäres i den nu förevarande propositionen, äro i stort sett ett fullföljande av dem, som i fjol behandlades och godkändes och varom jag förut har talat. Det är således fråga om ett ganska naturligt fullföljande av redan påbörjade eller planerade arbeten inom de s. k. utsatta områdena. Vi högermän ha också i år gått med på Kungl. Maj:ts begäran om erforderligt anslag till arbetenas fullbordande och även till vissa nya liknande arbeten, av vilka en del prövades redan i fjol.

När vi ha reserverat oss mot utskottets förslag att medgiva Kungl. Maj:t rätt att disponera behållningen å reservationsanslagen till lån och subventioner

Anslag till beredskapsarbeten. (Forts.)

till främjande av enskild företagsamhet, innebär reservationen icke ett avbörjande av att använda medel för befrämjande av viss företagsamhet. Även reservanterna gå med på departementschefens förslag att i samband med anslag till reservarbeten anvisa särskilda medel till främjande av företagsverksamheten. Det gäller där bl. a. bidrag till företagsföreningar, kompletterande av småbruk i Blekinge m. m. Däremot ha vi högermän i statsutskottet gått emot anslag till ett bolag, som skall anordnas för att sätta i gång en fabrikation av färdiga trähus, vilka enligt vad som angives huvudsakligen skola exporteras till England. Detta göra vi av den anledningen, att anordnandet med statliga medel av en sådan fabrik enligt vår mening så ingriper i det enskilda näringslivet, att därav kan uppkomma skada. Vi anse också, att detta projekt innebär andra nackdelar utan att medföra motsvarande fördelar. Om man anordnar en fabrik på ett område, där det nu råder arbetslöshet, men fabrikationen för England inte kan fortsättas, så blir följden att produkterna bjudas ut i hemlandet, sedan fabrikationen omlagts så, att husen bli lämpliga att bjudas ut på den inhemska marknaden. Följden blir då naturligen ett mycket stort intrång i de fabrikers verksamhet, som förut syssla med denna tillverkning, och resultatet kan bli en arbetslöshet på andra områden i stället för den man lyckats få bort genom att med statsmedel anlägga en sådan fabrik. Vi hysa den uppfattningen, att frågan om främjandet av enskild företagsamhet bör ses i ett större sammanhang — jag återkommer därtill vid behandlingen av statsutskottets utlåtande nr 187 — och ha därför kommit till den slutsatsen, att vi böra avstyrka fortsatt disposition av kvarstående reservationer å anslag till lån och subventioner till främjande av enskild verksamhet. Vi gå med på det begärda anslaget, 10 miljoner kronor, vilket innebär medel till fullbordande av beslutade arbeten och även anordnande av nya, förut planerade arbeten för 5 miljoner kronor. Reservationsyrkandet om avstyrkande av bemyndigandet för Kungl. Maj:t att igångsätta arbeten för 10 miljoner kronor innebär sålunda, att Kungl. Maj:t sitt förfogande för nya arbeten får de 5 miljoner, som ingå i det anslag, som även vi för vår del föreslå i år skall utgå.

Jag vill nu, herr talman, övergå till motiveringen. Vi ha en annan motive-ring än utskottsmajoriteten och vi ha i denna velat lägga in en del av de synpunkter, som vi i år liksom i fjol haft på denna fråga. I fjol lyckades vi få in i motiveringen det huvudsakligaste av våra synpunkter, men i år har utskottet såvitt jag kan finna när det gäller direktiven för användningen kommit till en något annan ståndpunkt än i fjol. I motiveringen vilja nu reservanterna uttala, att reservarbeten och beredskapsarbeten inte skola ställas i motsatsförhållande till varandra, att erforderligt samråd bör ske mellan de myndigheter, som handha de olika hjälpåtgärderna, och att beträffande beredskapsarbetenas anordnande och bedrivande bör gälla vad förra årets riksdag uttalade. Jag anser att erfarenheten har givit giltiga anledningar för dessa uttalanden.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen beträffande såväl hemställan som motivering.

Herr statsrådet **Möller**: Herr talman! Jag skall tillåta mig att försöka klargöra ändamålet med de anslag, som här begärts av Kungl. Maj:t, och i någon mån också reglerna för användningen av de anslag, till vilka statsutskottets majoritet anslutit sig.

Vi ha i Sverige framför allt två provinser, där vissa delar av näringslivet antingen inte ha nått fram till den utveckling av samma storleksordning, som de hade före krisen, eller där rationaliseringsåtgärder ha medfört, att även om industriens kapacitet och produktion äro likvärdiga med tiden före krisen

Anslag till beredskapsarbeten. (Forts.)

den ändock inte tagit i anspråk lika mycket arbetskraft som tidigare. Vi veta allesammans vilka län det gäller, det är Bohuslän och Västernorrland samt i någon mån även Blekinge och Norrbotten. Människorna inom stenindustrin vad Bohuslän beträffar och inom sågverks- och delvis även trämasseindustrin vad Västernorrland beträffar ha haft en mycket långvarigare och samtidigt tyngre arbetslöshet än man haft i någon annan del av landet. I den mån vederbörande inte kunde erhålla anställning, trots konjunkturförbättringen eller trots de första årens allmänna anslag till beredskapsarbeten, voro de hänvisade till reservarbeten av olika slag, och i den mån de inte heller kunde beredas reservarbeten fingo de kontantunderstöd eller lämnades, i varje fall vad staten beträffar, helt ohjälpta. Då nu detta hade pågått under en lång tid, även då man kommit fram till en ganska uppenbar högkonjunktur, och man sålunda måste konstatera att det i bägge dessa län och dessutom på en och annan särskild liten ort i övrigt i landet fanns kvar ett mycket stort antal arbetslösa och bland dem många familjeförsörjare, kom man till den slutsatsen, att även om dessa kommenderades ut till reservarbeten, i den mån sådana arbeten kunde beredas dem genom statens och kommunernas försorg, skulle detta inte innebära att de pressades ut, som man kanske tidigare inbillade sig, på den öppna arbetsmarknaden. Detta berodde väsentligen därpå, att de inte voro yrkesarbetare — i Bohuslän kunde de ett yrke, nämligen stenhuggeriyrket, vilket inte förmådde ge dem sysselsättning, och i Västernorrland kunde de ett annat yrke, sågverksarbetarens eller trämassearbetarens. Egentliga grovarbetare ha vi inte haft någon brist på. Vi ha otvivelaktigt haft en viss brist på jordbruksarbetare, men man skall observera att ett mycket stort antal av de personer, som det här gäller, redan voro komna upp i en sådan ålder att även om de själva skulle hava velat det — ehuru det inte är så lätt att utan vidare omplantera sig från industriarbetare till jordbruksarbetare — så skulle nog jordbrukarna i allmänhet ha dragit sig för att ge dem anställning. Därtill kommer att åtskilliga av dem allt fortfarande hade sina egna hem i sina gamla provinser. Det var icke en lätt sak för dem att utan vidare byta arbetsplats.

Då menade man, att dessa arbetare borde efter att ha varit pressade av en mycket lång tids arbetslöshet, under vilken de i stor utsträckning varit utkommenderade på statliga reservarbeten, genom statens försorg kunna beredas en något bättre lott än den reservarbetena erbjöde. Jag undantar därvidlag de statskommunala reservarbetena, ty skillnaden numera mellan dessa och beredskapsarbetena är ganska ringa. Men man ville göra upp ett program för beredskapsarbeten, tillräckligt omfattande för att åtminstone det stora flertalet familjeförsörjare vid statliga reservarbeten skulle kunna erhålla arbete vid beredskapsarbeten, antingen kommunala eller statliga. Detta innebar, att de arbetslösa inte utan vidare kunde beräkna att få arbete precis i sin hemkommun, men de skulle inte skickas längre bort än att de kunde upprätthålla en god kontakt med sina familjer och leva ett något så när normalt liv igen.

Hur det programmet har utvecklats sig är det ännu litet för tidigt att fälla ett alldeles definitivt omdöme om, men jag anser mig böra åtminstone lämna några siffror ifrån stenkommunerna i Bohuslän och sågverkskommunerna i Västernorrland.

Av de försörjningspliktiga voro den 30 april innevarande år 113 placerade i statliga reservarbeten. I statskommunala reservarbeten voro 223 placerade och i rent kommunala reservarbeten 47 stycken. I olika slag av reservarbeten voro alltså den 30 april alltså 383 familjeförsörjare från stenkommunerna kvar.

I beredskapsarbeten sysselsattes samtidigt 571 försörjningspliktiga och 14 icke försörjningspliktiga. Jag förmodar, att dessa 14 — jag har det inte rik-

Anslag till beredskapsarbeten. (Forts.)

tigt klart för mig — varit specialarbetare av särskilt slag, eller också kunna de ha haft vissa plikter att fullgöra, fastän de inte i statistiken räknades till de försörjningspliktiga. I varje fall är denna proportion 571 försörjningspliktiga och 14 icke försörjningspliktiga såvitt jag förstår relativt tillfredsställande, då det gäller anställning vid beredskapsarbeten. Däremot är det enligt min mening icke tillfredsställande, att det alltjämt den 30 april fanns kvar 113 försörjningspliktiga i de statliga reservarbetena. Det är min avsikt att försöka få fram dagens siffror — dem kan jag inte redogöra för under debatten i dag, ty det dröjer ju några dagar, innan man får dem — för att se, hur utvecklingen i det hänseendet har fortsatt.

Vad de icke försörjningspliktiga beträffar har ingen yrkat på att de skulle tagas hem från de statliga reservarbetena för att i stället placeras vid beredskapsarbeten, även om det säkerligen där kan finnas fall, då sådant vore önskvärt, utan man har i huvudsak inriktat politiken på att bereda åt familjefäder en bättre lott än den, som erbjödes vid reservarbetena, sedan man övertygat sig om att dessa i stort sett åtminstone här icke kunde fylla sin gamla funktion, nämligen att driva ut dem på den öppna arbetsmarknaden, sedan man övertygat sig om att stenindustrien icke kunde sysselsätta något större antal utöver de 3.000, som nu utgöra det normala antalet i stenindustrien sysselsatta, och sedan man också fått klart för sig, att dessa människor icke borde på ett helt annat sätt än övriga medborgare i detta land tryckas av de speciella svårigheter, som följa med en arbetslöshet, vilken för åtskilliga av dem har räckt i fem, sex, t. o. m. sju år.

Denna motivering gäller i huvudsak också Västernorrland. Där ha de kommunala och statliga beredskapsarbetena kommit något senare i gång än i Bohuslän — det tycks vara normalt, att Västernorrland kommer litet efter Bohuslän, när det gäller sådana här åtgärder — men jag skall i alla fall anföra några siffror. Dessa gälla bara sågverkskommunerna och ange alltså inte all arbetslöshet i Västernorrland, liksom inte heller mina siffror från Bohuslän gällde all arbetslöshet där. I statliga reservarbeten voro den 30 april i Västernorrland 84 familjeförsörjare sysselsatta. I statskommunala reservarbeten voro sysselsatta 386 familjeförsörjare och i kommunala reservarbeten 33, d. v. s. sammanlagt 503 i olika slags reservarbeten, varav dock ett mycket ringa antal i de statliga reservarbetena. Vid de beredskapsarbeten, som ha anordnats däruppe, sysselsattes samtidigt 365 försörjningspliktiga och 2 icke försörjningspliktiga. Utvecklingen är alltså även där efter min uppfattning på rätt väg.

Man måste för att förstå den tankegång, som i dessa avseenden ligger bakom Kungl. Maj:ts proposition, komma ihåg det faktum, att beredskapsarbetena äro praktiskt taget reserverade för dessa två provinser. Oskarshamn får litet grand, Söderhamn får litet grand, Norrbotten får litet grand och Blekinge får litet grand, men det är alltsammans mycket små belopp. Jag tror, att av de 10 miljoner kronor, som beviljades vid förra riksdagen, äro icke mindre än 8 och kanske t. o. m. något mer anslagna till arbeten i Bohuslän och Västernorrland och endast mellan 1 och 2 miljoner till andra delar av hela vårt stora land. Vad som nu föreslås är ingenting annat än att den politiken skall fullföljas helt, att man i någon mån skall utvidga beredskapsarbetena, så att ett ännu litet större antal av de sedan gammalt arbetslösa familjeförsörjarna kunna komma i åtnjutande av förmånen att bli sysselsatta vid ett beredskapsarbete. Man gör detta i den övertygelsen, att inga andra åtgärder, inte ens arbetslöshetskommissionens, äro i stånd att så att säga få ut dem ens under den bästa tänkbara konjunktur i annat arbete. Detta beror, som jag förut har försökt att klargöra, på hela denna arbetslöshets speciella karaktär.

Anslag till beredskapsarbeten. (Forts.)

Men det finnes ett problem till. Man har resignerat beträffande möjligheterna att evakuera dessa landsdelar från alla arbetslösa. Det sker en mycket stor evakuering av ungdomen, det höres för närvarande ytterst ivriga och allvarliga klagomål från Bohusläns sida över att det är så mycket ungdom som försvinner därifrån. Jag skall inte taga upp den sidan av saken. Det har inte förmått mig att föreslå någon ändring i den förda arbetslöshetspolitiken, som vad Bohuslän beträffar stänger tillströmningen till stenhuggeriyrket, och jag anser inte heller, att tiden åtminstone ännu kommit för att på den punkten föreslå någon förändring av arbetslöshetspolitiken. Men om man har resignerat beträffande att få dem in i arbetet, vad finns det då för annan väg, som erbjuder sig, än att söka skapa ett något mångsidigare näringsliv än tidigare? Och detta mångsidigare näringsliv kan ju inte skapas på annat sätt än därigenom, att det beredes möjligheter för annan industri än den gamla. Det skall efter min uppfattning helst ske i småföretagets form, men man kan å andra sidan inte neka att hjälpa till även vid startandet av större företag.

Beträffande detta spörsmål träder för närvarande Bohuslän i förgrunden — Västernorrland har i det avseendet inte ännu blivit omhändertaget på samma sätt; jag hoppas att det skall kunna gå med stöd av den speciella västernorrländska utredningen — och det har tagit sig det uttrycket, att staten med hänsyn till den faktiska monopolställning, som tillverkningen av gasmasker innebär för en viss firma, bestämt, att den gasmaskfabrik, som avses för den aktiva luftskyddspersonalen, skall förläggas i en av det gamla stenhuggeridistriktets arbetslöshetskommuner, i Brastad. Det är naturligtvis mycket bra, men man vet å andra sidan, att i en gasmaskfabrik blir det i huvudsak sysselsättning för kvinnlig arbetskraft. Det innebär visserligen, att familjekomsterna kunna ökas en smula, men det har ju mycket litet inverkan på den faktiska arbetslösheten. Sedan har man gett ett statslån åt en s. k. träörfsfabrik i Uddevalla, och slutligen har man funnit, att man borde kunna stödja tillkomsten av en fabrik för tillverkning av s. k. färdiga trähus.

Det är mycket vänligt av högern att genom herr Domö förklara, att man vill vara med om ett stöd åt sådan företagarverksamhet, men vänligheten kan ju inte göra någon människa riktigt glad, om det sedan visar sig, att varje praktiskt uppslag nedkämpas med den motiveringen, att det redan tidigare finns fabriker, som tillverka samma varor, och att det uppstår risk för att deras produktion skall minskas. Blir det en kris, så finns det ju en sådan minskningsrisk för varje art av produktion, det ligger i sakens natur, och den argumentationen betyder följaktligen, att medan man vinkar vänligt med ena handen åt detta stöd åt ett mångsidigare näringsliv i dessa två provinser, så är man färdig att med den andra slå ihjäl allt, som kan komma.

Nu medger jag mycket gärna, att denna fråga tillhör de svåraste man kan tänka sig att ta ståndpunkt till. Jag har själv till bohuslänningarnas förtvivlan varit tvungen slå ihjäl åtminstone två eller tre betydande projekt, därför att de efter min uppfattning icke skulle leda till annat än förluster, men jag hyser åtminstone ännu så länge — någon definitiv ståndpunkt i frågan är ju icke tagen — den uppfattningen, att man kan stödja tillkomsten av en sådan fabrik för färdiga trähus.

Det har uppstått en ganska våldsamt agitation kring dessa ting. Det har dock suttit en kommitté i socialdepartementet med på området åtminstone lika sakkunniga personer som de, som ha trätt i spetsen för oppositionen. Från denna kommitté har jag fått den alldeles bestämda uppgiften, att de nuvarande fabrikerna för tillverkning av trähus icke kunna producera tillräckligt mycket ens för att tillfredsställa efterfrågan i vårt eget land. Efterfrågan på sådana hus är så pass stor, att den icke kan tillfredsställas med den pro-

Anslag till beredskapsarbeten. (Forts.)

duktionskapacitet, de nuvarande fabrikerne ha. Jag kan ju inte annat än återopå min kommittés alldeles bestämda uppgift på den punkten. Emellertid har avsikten icke varit att öppna konkurrens på den svenska marknaden med dessa trähus, utan man har velat undersöka, om man skulle kunna in-arbeta sådana på den engelska marknaden. Det finns andra länder, som ar-beta på området, både Finland och Canada t. ex., det veta vi mycket väl, men vi ha haft den uppfattningen, att den enskilda företagsamheten icke har lagt ned något större arbete på att åstadkomma en sådan export av trähus, och det är ju ganska naturligt, att den inte så gör, så länge som den svenska marknaden inte mättas av dess produktion. Det är ganska naturligt, att man under sådana omständigheter inte alltför mycket intresserar sig för att upp-arbeta en exportmarknad.

Nu talas det i den allmänna agitationen om att detta skulle bli en stats-subventionerad industri. Ja, vad är avsikten? Jo, avsikten är, att om man får faktiska belägg för att det består en efterfrågan, närmast från de skotska kommunernas sida, på sådana trähus, och man alltså önskar, att det skall bli en anläggning, som kommer åtminstone i huvudsak de arbetslösa i Bohuslän till godo, så skulle företaget få ett statslån, icke ett statsanslag, på — enligt de kostnadsberäkningar man har uppgjort — omkring $1\frac{1}{2}$ miljon kronor. Detta statslån skulle möjligen lämnas räntefritt under en tid, som motsvarar vad man skulle kunna kalla själva organisations- och uppbyggnadstiden, ett eller två år, och därefter skulle ränta betalas och en amorteringsplan följas. Kan man verkligen säga, att det är en subvention att göra något väsen av? Om det bildas ett aktiebolag med mycket stort aktiekapital, så händer det ju ofta, att aktieägarna där få avstå från utdelning på sina pengar under ett par års tid, tills produktionen och avsättningen äro ordentligt ordnade. Det är ett likställt förhållande. Det är någonting normalt i industriella företag, att aktieägarna få avstå från utdelning under ett eller annat år i början. Faktum är, att den plan, man har tänkt sig att genomföra här, innebär i sak ingenting annat än att staten väntar på utdelningar eller ränta, vilket man nu vill kalla det, på ett lån, som här i huvudsak skall fylla samma funktion som aktiekapitalet i ett aktiebolag. Jag kan inte för min del inse, att det finnes någon rimlig anledning till den opposition, som har rests här, och är det så, att riksdagen skulle slå ihjäl denna tanke, ja då anser jag, att man överhuvud taget inte bör leka med den där föreställningen, att de svenska statsmakterna äro villiga att stödja tillkomsten av ett mera mångsidigt nä-ringsliv, vare sig i Bohuslän eller Västernorrland, utan då får man avstå från den tanken, ty då menar man i själva verket inte allvar med den.

Jag för min del kan inte se, att jag har anledning att närmare gå in på andra ting i detta sammanhang, utan jag uttalar bara den förhoppningen, att första kammaren skall följa statsutskottet i denna sak.

Herr Ekströmer: Herr talman! Även jag vill säga några ord just om trä-husexporten, som herr statsrådet nyss har talat om. All agitation, som herr statsrådet kallar det, är mig fullständigt fjärran, utan jag vill fullkomligt objektivt hålla mig till sak. Genom omständigheterna känner jag rätt väl till denna bransch utan att på något sätt vara ekonomiskt intresserad i densamma, och därför vågar jag säga några ord i ärendet.

När man först hörde talas om tanken på att en export av svenska trähus till England möjligen kunde komma till stånd, kunde man inte underlåta att med en viss glädje tänka på denna möjlighet. Men när man närmare tänkte efter, låg minsann saken ej så enkelt till som det från början lät. Man har naturligtvis all aktning för herr socialministerns omsorg om arbetslöshetspro-

Anslag till beredskapsarbeten. (Forts.)

vinserna, Bohuslän och Västernorrland, men jag tror ej att just den nu föreslagna formen är den riktiga för att avhjälpa denna arbetslöshet. För en sådan artikel som monteringsfärdiga trähus kan man väl ändå knappast tänka sig kunna vinna en tillräcklig avsättning i ett så utpräglat industriland som England. Ty all erfarenheten säger, att engelsmännen egentligen importera råvaror och sådana halvfabrikat, som de ej kunna skaffa inom det egna landet, ävensom helfabrikat, som av en eller annan anledning icke kunna av engelsmännen själva tillverkas, t. ex. patentskyddade varor o. s. v. Men *trähus* kunna ju faktiskt utan svårighet tillverkas av vilken fabrik som helst. Det skulle mycket förvåna mig, om engelsmännen i längden med jämnmood skulle åse en så betydande import av denna vara som den här ifrågasatta.

Såvitt jag vet ha väl engelsmännen också sina arbetslöshetsproblem att tänka på, och sedan till äventyrs dessa svenska trähusmodeller blivit inarbetade i England och kanske vunnit en god marknad där, skulle jag tro att det inte skulle dröja alltför länge, innan engelsmännen själva funne lämpligt att utnyttja dem såsom arbetsobjekt. De ha ju ganska lätt för att hejda en import genom tullar. Jag talar inte alldeles i luften, ty man vet, att engelsmännen ha förfarit precis på samma sätt med en annan artikel i samma bransch, nämligen artikeln dörrar och fönster, som för svenska fabriker utgjort en mycket betydande exportartikel och, såvitt jag vet, också en ganska lönande sådan. Men engelsmännen funno snart nog efter det den nya engelska ekonomiska politiken börjat tillämpas, att de själva kunde tillverka dörrar lika bra som svenskarna. I England har det därför nu vuxit upp ett antal betydande dörrfabriker, och vår svenska export av dörrar minskas mer och mer för att kanske snart nog helt försvinna. Jag har t. ex. här en siffra, som visar, att under första kvartalet år 1936 jämfört med samma tid 1938 exporten från Sverige av dörrar har minskats från respektive 187,640 till 95,395 stycken, vilket, kan man gott säga, innebär en katastrofal nedgång.

Nu vet jag inte, om utredningsmännen under denna — som jag tror det står i utlåtandet — »tämligen» fullständiga utredning har satt sig in i den föreslagna industriens konkurrensmöjligheter ifall engelsmännen till äventyrs sätta lika höga tullar på importen av trähus som av dörrar eller en tullsats av ända upp till 40—60 procent på varans värde. Skulle så vara förhållandet, att utredningsmännen verkligen ha tänkt sig in i detta, undrar jag dock om säkerhetsmarginalen i kalkylen för dessa trähus är så rikligt tilltagen att produktionen kan bära sådana tullar. Jag tror det för min del *icke*, utan jag anser, att engelsmännen vilken dag de vilja kunna helt och hållet avstänga denna import.

Fortfarande har jag belägg på vad jag säger, ty redan nu har, om jag så får säga, det brittiska lejonet börjat morra och visa tänderna. Det finns en ansedd skotsk tidskrift, »*Timber and Plywoods*» som med anledning av nu ifrågavarande projekt häromdagen skrev ungefär följande: »Otvivelaktigt är man dock inom de utländska producentkretsarna medveten om läget, och man må hoppas, att den brittiska regeringen, hur angelägen den än må vara att driva fram byggnadsverksamhet, icke måtte tillåta, att sådana statsunderstödda planer skola gynnas till förfång för industri och arbete på vår sida. Vi äro fullt beredda att från Sverige importera sågade trävaror, men skola vi bygga hus så kunna vi bygga dem själva.»

Jag tror således för min del att det är ganska riskabelt att basera en industri som denna uteslutande eller kanske huvudsakligen på export till England, och då — det är mig fortfarande fjärran att komma med någon agitation — frågar man sig, hur det går med denna fabrikation i Sverige? Ja, vi veta, att en stor del av de svenska snickerifabrikerna på grund av den minskade

Anslag till beredskapsarbeten. (Forts.)

dörrexporten till England gått över till tillverkning av färdiga trähus, och att dessa fabriker, allt eftersom dörrexporten ytterligare minskas, behöva ytterligare tillskott av order på trähus.

Jag kanske skulle tillägga, att jag verkligen tillåter mig betvivla riktigheten av utredningsmännens uppgift, att våra svenska fabriker på detta område inte skulle vara tillräckliga ens för att täcka det inhemska behovet, ty det förefinnes som sagt redan nu orderbrist på åtskilliga håll, och allt eftersom dörrexporten ytterligare minskas, blir det plats för tillverkning av mera trähus. Skulle nu en så stor fabrik som den föreslagna komma till stånd, men sedan plötsligt bli avstängd från sin exportmarknad, måste den någonstans söka bereda sig sysselsättning — det bör åtminstone staten begära, som har understött fabriken — och då ser jag ingen annan utväg än att den får kasta sig över den inhemska marknaden, med påföljd att det uppstår en mördande konkurrens. Utgången av denna kan man ju ej precis förutse, men det sannolika är väl, att en sådan här högst modern storindustri blir till betydande förfång för alla mindre äldre fabriker, som kanske icke äro så väl utrustade, men som även de måste leva, till förfång för alla arbetare, som äro sysselsatta vid dessa enskilda fabriker och för de kommuner, som hämta skatter ur dem. Jag tycker verkligen, att det är litet riskabelt att sätta i gång med denna nya fabrikation.

Nu säger herr socialministern, att han ännu ej har tagit bestämd ståndpunkt till saken, men det står också i propositionen, att om riksdagen ej har något emot det, så tänker han sätta i gång med byggandet. Jag förmodar, att riksdagen är så artig att den ger herr socialministern denna fullmakt — det brukar ju gå till så numera — men även om riksdagen ger denna fullmakt, så hemställer jag vördsamt, om det ändå inte vore klokt av herr socialministern att vila litet på hanen för att se, hur situationen utvecklar sig särskilt med tanke på engelsmännens mentalitet och de möjligheter som de ha att när som helst bygga egna fabriker och utesluta ifrågavarande svenska import. Jag tror, att det vore klokt att vi lugna oss litet och gärna låta dessa utredningsmän, som nu ha kommit med blott en, som det står, »tämlichen» fullständig utredning, komma med en *verklig marknadsundersökning, en fullständig utredning av alla faktorer*, som inverka på denna mycket viktiga fråga.

Herr talman! Jag vet knappast hur jag skall ställa mitt yrkande, men jag tror att jag, om det tillåtes mig, yrkar bifall till reservationens punkt c).

Herr andre vice talmannen: Utskottet har ju tillstyrkt Kungl. Maj:ts förslag såväl rörande principerna vid tillämpningen och användningen av de medel, som ställts till förfogande, som rörande det stöd som av staten till restarbetslöshetens avhjälpande allttjämt i fortsättningen bör lämnas såväl de enskilda företagen som kommunerna. Det råder för övrigt icke någon meningskiljaktighet rörande beloppets storlek, utan i den punkten äro såväl utskott som reservanter eniga, även om en del uttalanden gjorts såväl i reservationen som här i debatten av herr Domö emot utskottets ståndpunkt i övrigt.

Det finns nog emellertid ingen anledning för mig att gå närmare in på denna fråga. Chefen för socialdepartementet har ju tillräckligt tydligt redogjort för densamma och vi kunna för övrigt säga, att den mera än något annat förslag innebär ett fullföljande av sådana arbeten, som nu försiggå, och det finns naturligtvis ingen anledning att under rådande ekonomiska konjunktur just nu göra någon ändring därvidlag. Det belopp, som för ifrågavarande ändamål utgått under de senaste åren, har ju icke heller varit så avskräckande högt, och utskottet understryker för övrigt vikten av att beträffande kommunala beredskapsarbeten statsbidrag skall lämnas »till arbeten, som kommunerna

Anslag till beredskapsarbeten. (Forts.)

under alla förhållanden ämnade utföra». På grund därav bör icke alltför stort motstånd resas emot ett bifall på den punkten, och det sker icke heller.

När jag emellertid biträtt utskottets utlåtande i dess helhet, således även beträffande den punkt, varom det förekommit diskussion nu senast under denna debatt, och icke ansett mig behöva avgiva något särskilt yttrande, har jag intagit denna ståndpunkt med hänsyn till vad utskottet sagt ävensom den utredning, som lämnats inom utskottet beträffande det sätt, på vilket herr statsrådet och chefen för socialdepartementet hade för avsikt att lämna detta bidrag för anläggande av en fabrik för tillverkning av för export avsedda färdiga trähus. Utskottet säger på sid. 9 att »därest under ärendets fortsatta behandling skulle visa sig lämpligt, att staten understöder bolag, som kan bildas i syfte att för tillverkning av färdiga trähus för export» etc., bör staten lämna bidrag. Alltså måste jag för min del stryka under att det endast är under förutsättning att det vid ärendets fortsatta behandling visar sig lämpligt att staten lämnar bidrag, som sådant kommer i fråga, och för att utröna lämpligheten därav måste man undersöka förutsättningarna för en dylik industris bestånd. En vanlig grundförutsättning för att en industri av sådan beskaffenhet skall ha förutsättningar att kunna bestå i konkurrensen är, att industrien förlägges till en plats, där det finns tillgång på råvaror för densamma. Därför är det i detta fall nödvändigt, att man först gör dessa undersökningar. Det finns på olika platser i landet en stor trävaruindustri, som, även om man icke vid alla dessa fabriker tillverkar trähus, så konstruerade att de passa för export till England — jag tänker särskilt på Småland, där det förekommer en hel mängd sådana industriföretag — dock äro träindustrier och ofta kämpa med en hård konkurrens, men som, med vaken blick för vad som är möjligt att avsätta såväl på den inhemska marknaden som även utom landet, söka anpassa sin tillverkning efter vad som går att sälja. Det är därför även nödvändigt, att man, innan bidrag lämnas till något särskilt företag, undersöker, i vad mån en dylik industri skulle inkräkta på redan bestående industriers verksamhet med därav eventuellt uppkommande arbetslöshet.

När man emellertid här från visst håll reser motstånd mot detta förslag, bör man dock från det hållet också taga i betraktande, att industrien alltid får lov att tåla konkurrens, får lov att tåla att liknande industrier och fabriker anläggas även på annat håll. Och när man säger att staten inträder såsom företagare i den mån staten lämnar kredit med viss risk, får man även taga det förhållandet i betraktande, att staten lika väl som andra företagare måste taga någon risk och även måste taga den risken, att det land, vartill varorna exporteras, söker begränsa importen för att skapa arbetstillfällen inom landet genom att själva tillverka ifrågavarande varuslag. För den risken är för övrigt träindustrien utsatt även när det gäller annan produktion än av trähus, såsom t. ex. framhölls av herr Ekströmer beträffande för export avsedda färdiga fönster och dörrar. En sådan risk får en företagare naturligtvis alltid räkna med. Skulle det emellertid, sedan en grundlig undersökning därvidlag gjorts, visa sig, att det kan upparbetas en marknad för en export av dylika färdiga trähus, bör man ju icke vara så försiktig att man icke vågar sätta i gång en sådan industri, och det är, herr talman, just med hänsyn till vad jag nu anför, som jag ansett mig kunna biträda utskottets förslag och ber att få yrka bifall till detsamma.

Herr Sundberg: Herr talman! Även jag skall be att något få uppehålla mig vid Kungl. Maj:ts förslag att lämna bidrag för byggande av fabriker för framställning av monteringsbara trähus för export till England eller Skottland.

Anslag till beredskapsarbeten. (Forts.)

Om man ser det kungl. förslaget mot bakgrunden av syftemålet att lindra arbetslösheten i en trakt, där denna särskilt bitit sig fast, måste detta förslag anses synnerligen behjärtansvärt. Men om man skärskådar förslaget närmare och granskar det i sömmarna, får man en annan inställning.

Det förhåller sig, som herr Ekströmer i sitt anförande redan framhållit, så, att vi här i landet ha en mängd — jag tror ett tjugutal eller trettioatal — fabriker för tillverkning av snickerier avsedda just för export till England. Denna industri har, såsom herr Ekströmer också påpekade, råkat i en synnerligen prekär ställning genom den tull, uppgående till 20—50 procent på cifvärdet, som engelsmännen under de senare åren infört. Följden därav har blivit en katastrofal nedgång i vår export av snickerier på England, och det har i sin tur haft till följd att tillgången på arbetstillfällen vid dessa fabriker avsevärt minskat. Vore det inte då naturligt och riktigt, att man, om staten nu skall gå in för att lämna stöd åt en liknande exportindustri, i första rummet vände sig till den gamla, redan i Sverige existerande industrien på detta område och icke ginge in för ett stöd åt en ny fabrik, som inte kan komma att verka annat än som konkurrent till de redan bestående.

Betraktar man problemet närmare, blir man ytterligare betänksam mot förslaget. Dess realiserande synes bygga på förutsättningen, att det i England icke blir någon tull eller i varje fall icke någon avsevärd tull på dessa monteringsbara trähus. Även om man skulle genom förhandlingar lyckas åstadkomma en överenskommelse i denna riktning, är jag dock fullständigt övertygad om att denna överenskommelse skulle få en mycket kort varaktighet. Vad finns det för anledning för engelsmännen, som ju målmedvetet söka i största möjliga mån minska arbetslösheten i sitt eget land genom att där skapa så många arbetstillfällen som möjligt, att just göra undantag beträffande dessa trähus? Om uppslaget blir populärt, d. v. s. om engelsmännen i större utsträckning verkligen komma att uppföra sådana trähus, blir säkerligen resultatet därav det, att tull kommer att införas även på importen av dessa hus i en framtid, och då stå vi där med en ny statsunderstödd fabrik här i Sverige, en fabrik, som då måste helt och hållet kasta sig över på den svenska marknaden för att kunna existera och bereda sysselsättning åt sina arbetare. Följden blir att den redan i landet existerande icke statsunderstödda industrien får det svårt att under så ojämna förhållanden kunna stå sig i konkurrensen.

Jag vill understryka vad herr andre vice talmannen framhöll, att det ligger särskild vikt uppå att en industri — om en dylik skapas på detta område — förlägges till en sådan plats, där det finns naturliga förutsättningar för densamma, d. v. s. till en plats där det finns tillgång på råvaror. Men så är icke förhållandet beträffande platsen för den nu föreslagna industrien. Däremot har snickeriindustrien sedan gammalt sin hemortsrätt i Småland och i gränstrakterna i Blekinge och Halland. Jag vill särskilt vända mig till representanterna i kammaren från dessa landamären med en fråga. Om den småländska snickeriindustrien beredes svårigheter för sin existens, vilken annan industri finnes som skulle kunna tänkas ha bättre naturliga förutsättningar i dessa bygder? Intill dess en sådan kan anvisas, böra vi icke enligt min mening, allra minst vi smålänningar, vara med om några statliga åtgärder, som kunna försvåra vår nuvarande industris existens. Resultatet av sådana åtgärder kan endast bli en förstöring av det kapital och de värden, som under många generationer nedlagts för att upprätthålla denna del av vårt näringsliv.

Jag tillåter mig vidare påpeka, att denna frågas behandling inte är sådan som den borde ha varit. Den borde ha förts fram mera öppet och direkt. Många av denna industris representanter hava först från England blivit uppmärksamgjorda på saken. Den är ju lanserad som en speciell exportfråga,

Anslag till beredskapsarbeten. (Forts.)

men om jag inte är fel underrättad, har den inte ens underställts Exportför-
eningen. En så viktig fråga som denna borde där och i de övriga institutio-
ner, som äro till för att handlägga ärenden av detta slag, ha underkastats en
närmare och noggrannare undersökning, innan den framlagts på riksdagens
bord.

Herr talman! Under hänvisning till vad jag här sagt, ber jag få yrka bi-
fall till punkt c) i reservationen samt dessutom hemställa, att det må ställas
proposition på de olika punkterna i reservationen var för sig.

Herr **Hansén**: Herr talman! I den kungl. propositionen såväl som i stats-
rådets nyss hållna anförande betonas det att man vid arbetslöshetens bekäm-
pande närmast siktar på Västernorrlands och Bohuslän samt i någon mån på
Blekinge och Norrbottens län. Detta betraktelsesätt är naturligtvis riktigt
om man, uteslutande tänker på de redovisade arbetslösa. För Norrbottens
län är denna arbetslöshet för närvarande cirka 1,500, en arbetslöshetssiffra
som alltså ingalunda är anmärkningsvärt stor för en befolkning av 210,000
personer. Annorlunda ställer det sig emellertid, om man till besvarande upp-
ställer frågan: hur står det till med folkförsörjningen i Norrbotten? Det är
nämligen på det sättet att den arbetslöshet, som står i rullorna, inte är det
värsta bekymret för Norrbottens befolkning, utan det är den stora mängd
säsongarbetare i skogarna och vid flottlederna och de tillfälliga vägarbetena,
vilka icke föras i arbetslöshetsrullorna. De uppbära visserligen en avtalsenlig
lön, men deras arbetstillgångar äro så begränsade att de per år icke få större
inkomst än ungefär hälften av vad som anses utgöra minimum för en familjs
försörjning.

Det är även en annan kategori, som befinner sig i samma bekymmersamma
läge, och det är de småbrukare och kolonister, som med sina små jordlotter och
sina föga utvecklade jordbruk uppnå en inkomst, som likaledes i många fall
ligger under hälften av existensminimum.

Jag har under de gångna månaderna fått ett åskådningsmaterial, som till och
med berett mig, som ändå är barn av Norrbotten, en överraskning, i så måtto
att jag inte själv trott, att fattigdomen var så omfattande som den faktiskt
visat sig vara. Jag har nämligen i egenskap av ordförande i mödrahjälp-
nämnden hittills haft att handlägga cirka 1,300 ansökningar om mödrahjälp.
I Norrbottens län födas varje år något över 4,000 barn. Av den redan gjorda
handläggningen av dessa ärenden framgår med all tydlighet, att minst två
tredjedelar av dessa 4,000 barn födas i hem, där den ekonomiska ställningen
är sådan att mödrarna obetingat äro i stort behov av och berättigade till
mödrahjälp. Det har nämligen visat sig, att nämnden fått mottaga ansökan
efter ansökan, ja hundratals ansökningar, vari man skildrar läget i familjer
med sex, sju, åtta, nio, tio och ända upp till tretton barn och med inkomster
på 700, 800, 900 och 1,000 kronor. Man hittar en och annan med upp till 1,500
å 1,600 kronors inkomst, men sådana inkomster äro mycket tunnsådda. Om
man ser efter i socialregistret, huruvida dessa familjer ha uppburit understöd
från det allmänna, visar det sig att de i stor utsträckning äro klara i social-
registret; de ha fått reda sig bäst de kunnat på denna inkomst. Det är uppen-
bart, att en folkförsörjning, som står på detta plan, icke i längden är försvar-
lig och icke kan upprätthållas.

Det synes mig därför vara uppenbart, att man icke enbart genom att se
på antalet anmälda i arbetslöshetsrullorna får det rätta greppet om bristerna
i folkförsörjning i olika landsdelar. Det är bra för all del, och det skall tack-
samt erkännas, att det finns beredskaps- och reservarbeten för de arbetslösa,
och många goda och nyttiga ting ha därigenom utförts även i Norrbottens län.

Anslag till beredskapsarbeten. (Forts.)

Men detta är alltså ett palliativ, som aldrig tränga till roten av det onda och söka förebygga och bota. Vi måste ovillkorligen tänka på — och jag vill begagna detta tillfälle att betona det inför riksdagens första kammare — att det inte går för statsmakterna att blunda för nyss angivna missförhållanden i denna landsända, där man ännu föder barn och därtill i stort antal. Det går inte att blunda för att statsmakterna måste tillse att en sådan näringspolitik drives, att föräldrarna kunna fostra upp sina barn och att dessa, sedan de vuxit upp, även få möjlighet till arbete och försörjning.

Det har i denna debatt såsom så många gånger förr talats om privat eller enskild företagsamhet. Jag behöver inte omtala här i kammaren, att jag varit engagerad i privatkapitalistisk verksamhet under hela mitt liv ända till för några månader sedan, och att min inställning till denna fråga är klar. Men, mina herrar, om det enskilda näringslivet och det enskilda kapitalet icke vill eller icke förmår fylla den uppgift, som ensamt ger det dess berättigande, nämligen att vara bärare av folkförsörjningen och skapare av det skatteunderlag, som stat och samhälle ovillkorligen är beroende av, blir det i en sådan situation statens rätt och plikt att gripa in. Ty för statsmakterna äro dock människorna det väsentliga, och statsmakterna kunna icke stillatigande åse, att människor i en landsända lämnas åt sitt öde. Hur förhåller det sig i sådant avseende i Norrbottens län?

Ja, vi ha fått statsdrift, som herrarna veta, inom trävaruindustrien. Varför ha vi fått det? Jo, därför att det enskilda kapitalet raserat industrierna och velat lämna landsändan åt sitt öde. Det räckte icke för befolkningen där med den inkomst den fick vid arbetet med att avverka skog och flotta ned skog. Det gav inte tillräcklig försörjning. Därför ha statsmakterna måst gripa in. Det har gått så långt, att det norrbottniska folket nu inte längre är uppsorterat i två grupper, varav den ena håller på enskild och den andra på statlig verksamhet, utan nu frågar Norrbottens folk efter försörjningsmöjligheter för länets befolkning, vilka sedan må beredas den i vilken regi som helst. Jag beklagar, att det har gått därhän, men det är inte värt att förebrå vare sig statsmakterna eller Norrbottens folk därför, ty i sista hand måste människorna leva. Vi ha bett och tiggat och uppfordrat det enskilda kapitalet att känna sitt ansvar, men så länge det undandrager sig att uppfylla den plikten att hjälpa till att bereda arbete, måste vi anropa andra och mäktigare krafter.

Det är av vad jag här anfört tydligt, att jag icke i detta sammanhang har något yrkande att framställa. Men jag har velat begagna detta tillfälle att inför första kammarens ledamöter framhålla, att herrarna här ha att göra med ett försörjningsproblem, som ni inte komma ifrån utan måste lösa. Det kan nämligen inte fortgå mycket länge till på samma sätt som nu. Det går inte att i denna landsända, enbart med dess visserligen betydelsefulla men ändå relativt sett föga utvecklade jordbruk, försörja dess befolkning. Det går icke an att år efter år draga ifrån landsändan dess råvaror utan att känna ansvar för att söka genom en industriell förädling av dessa råvaror inom länet förbättra försörjningsmöjligheterna för länets befolkning.

Jag skall för att belysa detta taga ett exempel. År 1937 avverkades och nedflottades i Norrbottens län c:a 93 miljoner kubikfot virke, men av detta virke förädlades inom Norrbottens län, och detta främst tack vare statliga åtgärder, endast 40 miljoner kubikfot. Resten gick söderut. Och då vi i Norrbottens län tala om tillkomsten av en massaindustri, är man som bäst i färd med att skapa den myten, som man för resten kommit rätt långt med, att det inte finns råvara för en sådan industri i Norrbotten. Det sagda må vara ett varningsord, icke minst till dem som vilja värna det enskilda initiativet. Vi hälsa det enskilda initiativet välkommet till Norrbotten, och vi ha gjort allt

Anslag till beredskapsarbeten. (Forts.)

vad vi kunnat för att bana väg för enskild verksamhet, men om detta initiativ utebliver och lämnar landsändan åt sitt öde, skola ni inte begära, att Norrbottens folk skall hålla på principen att avböja statsingripande.

Jag har, herr talman, intet yrkande att framställa.

I detta anförande instämde herrar *Fredrik Ström*, *Sandström* och *Asplund*.

Herr Andersson, Karl: Då det här gäller en fråga om anslag till beredskapsarbeten, som i alldeles särskilt hög grad berör Bohuslän, ber jag att få yttra några ord med anledning av det föreliggande ärendet.

Den stora och långvariga arbetslöshet, som förekommit i Bohuslän, ha statsmakterna på olika vägar sökt avhjälpa. Vi kunna i dag konstatera, att de åtgärder, varigenom man väsentligast lyckats bereda verklig hjälp åt de arbetslösa i Bohuslän, ha utgjorts av dels åtgärderna för stenindustriens fortbestånd och dels de beredskapsarbeten, som under senare år kommit till stånd. Övriga hjälpatgärder ha, som vi alla känna till, lämnats enligt arbetslöshetskommissionens direktiv och principer dels i form av lämnat kontantunderstöd och dels som reservarbeten. För att åtminstone ge reservanterna i denna fråga en liten inblick i hur dessa åtgärder ha verkat och särskilt i hur reservarbetslinjens tillämpande för dessa långvarigt arbetslösa har inverkat, ber jag att få nämna några exempel, som belysa de förhållanden, varunder de arbetslösa i Bohuslän under en lång följd av år levat ävensom de förhållanden varunder den övriga delen av Bohusläns befolkning fått träda hjälpande till för att göra det möjligt för dessa människor att uppehålla livet. De arbetslösa, däribland även familjeförsörjarna, ha i mycket stor utsträckning hänvisats till reservarbeten och ha fått utföra dessa arbeten på platser, som legat långt ifrån hemorten. Det har sålunda hänt att bara från min hemkommun över 200 familjeförsörjare befunnit sig på reservarbeten i olika landsdelar. Dessa arbetslösa ha för reservarbetslöner byggt vägar i Norrland, i Dalsland, i Småland, ja, till och med nere i Skåne. De ha på dessa platser utfört allmännyttiga arbeten men för en lön, som inte gjort det möjligt för dem att försörja familjen i hemorten. Fattigvården har därför vid olika tillfällen fått lov att ingripa och lämna understöd åt familjen, i synnerhet under den första tiden då familjeförsörjaren befunnit sig borta på reservarbete, intill dess att ortstilläggen börjat inflyta, och fattigvården har dessutom fått hjälpa till vid alla sådana tillfällen då sjukdom eller någonting annat särskilt inträffat. Fattigvården har således fått vara ett slags supplement till den arbetslöshetshjälp, som staten genom arbetslöshetskommissionen utfört.

Det är alldeles tydligt, att kommunerna, sedan detta fortgått år efter år, blivit utarmade och att skatterna i kommunen ha stigit. Enbart utgifterna för fattigvården voro uppe i belopp, som motsvarade hela utdebiteringen för kommuner i allmänhet. Då var det på tiden att få en sådan omläggning av hjälpformerna, att man möjliggjorde för de arbetslösa att själva försörja sig och sina familjer. Det var beredskapsarbetena, som kunde möjliggöra detta, och det är beredskapsarbetena som i dag, kunna vi säga, utgöra ljuspunkten för dessa arbetslösa människor i Bohuslän liksom även i Västernorrlands län.

Nu hysa vi alldeles särskilt i Bohuslän en förhoppning om att det skall komma att uppföras en exportträhusfabrik i Bohuslän. Jag vågar inte yttra mig om utsikterna för denna export eller huruvida England kommer att lägga krokben för företaget eller icke. Det skulle ju inte vara så underligt, om England för att skydda engelska företagarintressen kanske vidtog motåtgärder, men jag finner det vara underligt, att den svenska högern här i riksdagen försöker göra svårigheter för en dylik export.

Anslag till beredskapsarbeten. (Forts.)

Av reservationen att döma förstår jag att även högerns representanter emellertid börjat inse, att det för dessa s. k. arbetslöshetsöar erfordras särskilda åtgärder, och jag beklagar endast att detta inte har gått upp för högern tidigare. Skola vi i fortsättningen i dessa landsdelar kunna erhålla hjälp tillfyllest, måste även nya beredskapsarbeten tillskapas. Det är inte tillräckligt, att de nu påbörjade beredskapsarbetena kunna fullföljas, utan det måste även kunna beredas möjlighet att sätta i gång nya sådana beredskapsarbeten. Därför erfordras också enligt min uppfattning de anslag, vilka regeringen här har begärt.

Jag ber således, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Domö**: Herr talman! Jag måste säga några ord med anledning av socialministerns yttrande. Herr socialministern sade, att det inte är mycket bevänt med välviljan hos högern, om den går emot varje möjlig åtgärd, och slår högern ihjäl detta företag, så menar man inte allvar med att man vill hjälpa. Jag är verkligen förvånad över detta yttrande, ty vad vi här gå emot, nämligen frågan om anläggningen av en fabrik för tillverkning av färdiga trähus för export till England, är ju inte det enda som det här gäller, och det utgör heller inte någon så särskilt stor del av vad den förevarande propositionen innehåller. Skulle för övrigt detta vara den enda möjliga åtgärden? Det är väl en omdömessak att avgöra hur det kan förhålla sig därmed. Herr socialministern talade själv om att han varit med och slagit ihjäl flera framkomna projekt, och de lokala kommittéerna ha säkerligen fått göra detsamma. Det gäller att med kallt huvud pröva vad som är det riktiga härvidlag, och därför anser jag, att herr socialministerns beskyllning gentemot högern var obefogad.

Vad herr Andersson nyss sade: »det var glädjande, att högern nu insett, att det behöver göras något på detta område», vittnade om att det agitatoriska vane-talandet i arbetslöshetsfrågorna fortfarande anses vara lämpligt. Jag vill erinra herr Andersson om att våra ansträngningar sedan många år tillbaka ha inriktats just på att komma med uppslag och förslag angående igångsättande av företagsamhet, anordnande av kurser och dylikt, vilka uppslag sedan tagits upp av andra. Vi ha ju alldeles särskilt framhållit, att man inte på vanligt sätt kan komma tillrätta med förhållandena i de av arbetslöshet mest utsatta områdena av landet, utan att det måste särskilda medel till för den sakens skull. Därför äro vi fullt villiga att pröva olika medel, och vår medverkan till detta utskottsutlåtande — liksom också till fjolårets i samma fråga — vittnar ju om att vi ingalunda äro blinda för behovet av dylika åtgärder. Så när som på subventionen till trähusfabrik äro vi med på utskottets förslag — dock ej motiveringen.

Frågan gäller här, huruvida det kan vara riktigt att gå in för att anordna en sådan statlig trähusfabrikation eller icke. Herr Hansén talade om att det behövs allt möjligt i Norrbotten. Ja, det kan ju behövas åtskilligt litet varstans, men man får inte vara blind för de följder som dylika åtgärder kunna ha för annan företagsamhet. Det är inte nog med att bara hjälpa på en ort, då man kanske därmed gör det värre på en annan ort, utan det gäller att noga överväga, hur hjälpen skall ske, och det är på grund av ett sådant övervägande, herr talman, som vi kommit till vår ståndpunkt i reservationen. Detta hindrar dock inte att vi skola vara med beträffande andra saker, om framkomliga förslag kunna föreläggas för att avhjälpa svårigheterna i de av arbetslöshet mest utsatta områdena, vilka svårigheter oomtvistligt förefinnas och om vilka vi också äro medvetna.

Herr **Västberg**: Herr talman! Jag hade inte tänkt yttra mig i denna fråga, ty det är ganska osympatiskt med konkurrensen mellan olika av arbets-

Anslag till beredskapsarbeten. (Forts.)

löshet ungefär lika svårt hemsökta landsdelar, och som ha lika svårt att finna lämpliga objekt för en naturlig företagsamhet. Men det skulle kunna se egendomligt ut, om man inte ifrån det kanske mest hemsökta länet, Västernorrlands län, också anmälde sin existens.

Jag vill nu först och främst säga, att jag i allt väsentligt delar de synpunkter som herr socialministern har framhållit i denna fråga. Icke minst gäller detta, när han underströk vilket svårt problem det är att lösa, då staten skall underhålla företagsamhet i konkurrens med den enskilda företagsamheten för att därmed lätta på arbetslöshetsbördan inom vissa landsdelar. Det är nog alldeles riktigt resonerat, att man inte har så mycket att vinna genom att gå efter en sådan linje; i varje fall är det överhuvud taget ganska svårt att träffa på några framkomliga vägar. Emellertid har man här ställt i utsikt en ny företagsamhet genom att staten skulle uppmuntra bildandet av bolag för produktion av färdiga trähus för export på England, och detta projekt bör man ju trots allt hälsa med en viss tillfredsställelse.

Jag måste också säga, att högern, när den nu går emot Kungl. Maj:t på denna punkt, handlar och motiverar sitt ståndpunktstagande i frågan på ungefär samma sätt som mannen, som begick självmord av fruktan för döden, ty att döma av de argument, som man har anfört, förefaller det åtminstone mig att man vill avstå från att göra ett experiment för att skapa en ny marknad i ett annat land, därför att man befärar, att detta land skall vidtaga motåtgärder genom att med tullhöjningar o. s. v. hindra och försvåra vår export. Men när handlar den enskilde företagaren på det sättet att han avstår från att taga vissa risker, därför att han har att räkna med svårigheter, då det gäller att driva fram en ny vara och att skapa marknad för denna nya produktion? Om inte de enskilda företagarna skulle taga några risker, skulle det inte heller bli någon ny företagsamhet. Man måste ju därför även på detta område säga, att när nu staten skall engagera sig med hänsyn till arbetslöshetens bekämpande, måste staten räkna med risken att den engelska marknaden avstänges eller att tillträdet till denna marknad försvåras på olika sätt.

Jag måste emellertid bekänna, att jag hör till dem, som icke hysa några illusioner om effekten av de föreslagna åtgärderna. Men å andra sidan måste jag också bekänna, att vi befinna oss i det läget i fråga om dessa arbetslöshetsöar både i Bohuslän och Västernorrland liksom även i Norrbotten, att staten är skyldig att göra vissa experiment, även om man inte tror, att de kunna resultera i några revolutionerande förbättringar.

När det gäller den tvist, som uppstått angående förläggningen av denna eventuella trähusfabrik, måste jag säga, att det förefaller mig vara ganska osympatiskt, att denna konkurrens skall finnas mellan de olika landsdelarna. Jag förstår ju mycket väl de bekymmer, som man här anmäler från smålänningarnas sida, och jag erkänner också, att Småland ju har gamla naturliga förutsättningar, icke minst på just det ifrågavarande området, samt att det därför kan vara ganska naturligt från den småländska träindustriens synpunkt att varna mot att staten uppmuntrar konkurrens på annat håll. Det är nämligen föga vunnet med att man skapar konkurrentföretag, som äventyra redan upparbetade och inarbetade industriens bestånd, vilka på grund av sin belägenhet, sin arbetskraft och en del andra omständigheter äga naturliga förutsättningar för att existera utan statshjälp. Men — och där kommer återigen detta men — man bör ju även taga hänsyn till att Bohuslän och framför allt Västernorrland ha mycket stora bekymmer då det gäller att bereda den stora mängd arbetslösa, som finns i dessa landsdelar, något förnuftigt arbete. Vi erkänna och äro tacksamma för all den hjälp, som staten har lämnat i form av understöd men framför allt i form av rikligt med statshjälp till kommunala

Anslag till beredskapsarbeten. (Forts.)

beredskapsarbeten. Men vi måste också framhålla, att när det är fråga om träförädlingsindustri, bör ju Västernorrlands län ha lika goda förutsättningar som exempelvis Småland. Vi ha i Västernorrlands län hittills bara avverkat vår skog för att producera trä och massa för export. Är det då orimligt att tänka sig, att man inom detta trävarudistrikt, inom dessa skogrika trakter också skulle kunna få förädla varorna genom att skapa en trähusfabrikation för export? Jag vill inte klaga och vara otacksam, men vi hysa den uppfattningen i Västernorrland, att de bohuslänska distrikten ha fått hjälp för skapandet av företagsamhet i helt annan utsträckning än vad Västernorrlands län har fått, och vi ha också den uppfattningen i fråga om platsen för en förläggning av den föreslagna trähusfabriken, att det ju bör ligga naturligare till att genom anläggande av en dylik fabrik i Västernorrlands län utnyttja och förädla länets trävarutillgångar, än att förlägga fabriken till Bohuslän, som ju huvudsakligen har byggt på stenindustrien.

Detta är emellertid en tankegång, som inte tycks åtnjuta någon sympati bland dem, som ha avgörandet i denna fråga. Jag vill emellertid, till den kraft och verkan det hava kan, anmäla vår mening och på förhand framhålla vårt missnöje med att man inte på allvar reflekterar på att förlägga den föreslagna trähusfabriken till Västernorrlands län, där utan varje tvivel de bästa och naturligaste förutsättningarna existera för just en sådan verksamhet.

Jag har velat få detta antecknat till protokollet och ber i övrigt att få yrka bifall till det föreliggande utlåtandet.

I herr Västbergs yttrande instämde herr *Söderkvist*.

Herr Sköldén: Herr talman! När jag hörde herr Hansén skildra förhållandena i Norrland, tyckte jag att det var märkvärdigt, att vad herr Hansén sade beträffande Norrland stämmer till punkt och pricka, ord för ord och sak för sak med förhållandena i Bohuslän. De sönderplockade jordbruken där hemma i Bohuslän med deras alltför små brukningsdelar och andra förhållanden, de små inkomsterna m. m., allt stämmer. Det är bara en sak att ändra på för att göra den jämförelsen fullständig, och det är att byta ut ordet träindustri mot stenindustri. Om vi göra det, så tror jag att herr Hansén och jag kunna vara i precis samma båt.

Jag skall inte trötta kammaren med att upprepa vad herr Hansén sade. Jag vill bara hänvisa till vad han yttrat och i hans anförande sätta in Bohuslän i stället för Norrland, där det ordet använts.

Jag vill sedan nämna något om det förhållande, som uppstått i Bohuslän genom att stenindustrien där har upphört. Genom den arbetslöshet, som blev följden av denna industris upphörande, har det kommit två andra problem i stället. Det ena har nämnts förut, nämligen avfolkningsproblemet, som visar sig i att den gamla stenarbetarstammen redan är till hälften borta och att de människor, som finnas kvar i Bohuslän, utgöras av äldre personer, som man överhuvud taget inte kan flytta bort därifrån, därför att de inte tagas emot någon annanstans.

Det andra problemet består däri, att det finns en annan kategori människor i Bohuslän, som det sällan nämnes något om, nämligen jordbrukarna i dessa bygder. Stenbolagen och i många fall även enskilda stenhuggare arrenderade förr berg av jordägarna, visserligen mot en ganska ringa penning. Men vad som var en stor förmån för jordägarna var den stenkörning, som de nästan hade monopol på. Nu har bergshyran uteblivit och likaså stenkörningsinkomsten. Vad som står kvar är de höga jordvärdena, de höga taxeringsvärdena och de tredubblade skatterna, som blivit en följd av den depression, som råder inom stenindustrien.

Anslag till beredskapsarbeten. (Forts.)

Vi måste försöka skapa nya förvärvskällor och nya möjligheter för befolkningen i Bohuslän, ty annars blir det så, att i dessa stenkommuner — jag vill inom parentes säga, att detta inte rör min bygd, ty jag är ifrån södra Bohuslän, och där ha vi gudskelov inte någon sten — statsmakterna så småningom få taga hand om hela det fattighus, som dessa stenkommuner komma att bli. När vi kommit i det läget, och när befolkningen därnere nu i stor utsträckning saknar förmåga till att taga eget initiativ, beroende på den tryckta stämning, som uppstått på grund av depressionen inom stenindustrien och på grund av att även andra försök att skapa försörjningsmöjligheter icke visat sig lyckliga, måste — och nu återkommer jag till jämförelsen med vad herr Hansén sade om Norrland — det allmänna ingripa, och då är det bättre att ingripa genom att skapa arbetsmöjligheter än att staten skall få taga vård om hela denna bygd, som ju i varje fall inte kan helt och hållet avfolkas. Det är för att ge uttryck åt dessa synpunkter som jag nu begärt ordet, och jag skall framställa ungefär samma yrkande som herr Hansén — naturligtvis med den skillnaden, att jag sätter Bohuslän i stället för Norrland.

Sedan skulle jag vilja säga några ord med anledning av herr Sundbergs yttrande här om träindustrien i Småland. Det är ju alldeles riktigt, att träindustrien i Småland skulle vara mycket lämplig för den här saken, men det är väl litet egendomligt, att herrar exportörer där inte tidigare kommit att tänka på det här uppslaget. Är det nu meningen, när det kommit ett uppslag, att det samma, som jag nu håller på att säga, skall annekteras av andra? Ha herrarna inte kunnat tänka på den saken, när träindustrien var så betryckt för några år sedan och kunde man då inte ha fått i gång det här för att lätta de tryckta förhållandena? Jag förmodar, att den marknad, som nu finns i England, enligt vad undersökningarna visa, i viss mån även har funnits där tidigare.

Jag skulle vilja säga, när herr Sundberg i detta fall påpekar, att exportföreningen inte är tillfrågad i den här saken, att det är väl inte för sent ännu. Det är inte fråga om här att vi skola behandla ett anslag till detta bolag utan det är blott fråga om att ställa medel till förfogande och att regeringen, om den finner det nyttigt och lämpligt, får i uppdrag att disponera beloppet i enlighet med vad som står på sidan 9 i utlåtandet. Innan regeringen gör detta, anser jag dock, att exportföreningen bör tillfrågas och dess råd inhämtas i det här fallet.

Sedan sade herr Västberg, att Bohuslän hade fått så mycket aktiv hjälp. Ja, herr Västberg, jag vill minnas, att det har gått mycket, mycket pengar till Norrland. Till sågverken där uppe har det gått miljoner och åter miljoner kronor, när de inte kunnat bära sig själva. Om jag nu bortser från reservarbeten och dylikt, kan jag inte erinra mig mer än att en liten fabrik i Udevalla har fått ett litet statslån. Vi i Bohuslän ha däremot fått miljoner kronor till reservarbeten, nödhjälpsarbeten, kontantunderstöd och allt sådant, men till produktiv verksamhet tror jag, att anslaget till denna fabrik är det första av någon nämnvärd betydelse.

Herr Hagman: När vi nu behandla frågan om anslag till statliga och kommunala beredskapsarbeten, skall jag be att få påpeka en liten detalj, som är av ganska stor betydelse, när det gäller denna verksamhet.

Jag skall inte alls gå in på frågan om understöd till byggande av färdiga trähus utan jag vill i stället påpeka, att när vi föregående år behandlade frågan om anslag till dessa beredskapsarbeten, hade man i statsutskottet formulerat vissa direktiv för arbetskraftens anskaffande och placering. Man sade i statsutskottets utlåtande, att de kommunala arbetslöshetskommittéerna skulle

Anslag till beredskapsarbeten. (Forts.)

beredas tillfälle att placera sina arbetslösa. Det är emellertid en anordning, som sedan visat sig mindre fördelaktig. Saken är helt enkelt den, att när i en trakt sprids ett meddelande om att det skall igångsättas beredskapsarbeten, strömmar till dessa arbetslöshetskommittéer ett stort antal personer, som inte alls tillhör de hjälpbehövande, men som vill gardera sig att få komma in på dessa beredskapsarbeten. Från arbetsförmedlingsanstalterna skriver man nu till socialstyrelsen och påpekar det egendomliga i denna anordning, som i själva verket har gjort arbetslöshetskommittéerna till ett slags arbetsförmedlande organ. Det riktigaste hade naturligtvis varit, att den offentliga arbetsförmedlingen i vårt land hade fått anvisa arbetskraften jämväl till dessa beredskapsarbeten, som ju till sin natur äro arbeten på den öppna marknaden och till vilka man bör anmäla sig genom de organ, som ha till uppgift att sköta en dylik förmedlingsuppgift. För närvarande äro vissa orters arbetslöshetskommittéer blockerade av folk, som icke är hjälpbehövande och som inte har något annat syfte med sin anmälan än att erhålla anställning vid beredskapsarbetena. Dessa personer böra i stället anmäla sig hos den offentliga arbetsförmedlingen, och denna bör i samråd med arbetslöshetskommittéerna fatta beslut om vilka personer, som skola hänvisas till dessa beredskapsarbeten. Om man hade anordnat det så, att de offentliga arbetsförmedlingarna skötte om denna arbetsförmedling, hade man fått denna fråga på rätt bog.

Jag skulle vilja från denna plats framställa en vädjan till Kungl. Maj:t att på denna punkt göra en omformulering i de brev, som reglera tillkomsten av beredskapsarbetena och där det utsäges, att arbetsledningen skall vända sig till de kommunala arbetslöshetskommittéerna, som härigenom få ett visst antal personer placerade i dessa arbeten. Det är den offentliga arbetsförmedlingen i samförstånd med vederbörande arbetslöshetskommitté, som skall ordna det så, att man kan få ut sådana, som ur hjälpbehovssynpunkt behöva arbete. Man bör emellertid inte göra de lokala arbetslöshetskommittéerna till självständiga arbetsförmedlande organ.

Det är endast denna synpunkt, som jag velat framhålla i förhoppning om att Kungl. Maj:t vid sina beslut om beredskapsarbetenas igångsättande vill beakta dessa synpunkter.

Häri instämde herr *Bergström*.

Herr Sundberg: Med anledning av herr Sköldéns uttalade förvåning över den negativa ståndpunkt, som den småländska industrien intagit i det föreliggande problemet, vill jag framhålla, att detta bottnar i den uppfattningen, att industrien, om den skall ha någon verklig *raison d'être*, skall stå på egna fötter och inte bara lita på staten eller mer eller mindre förtäckta statsunderstöd. Om även industrien skall inrangeras bland den tärande parten i samhället, vart bär det då hän? Varifrån skola vi då få alla dessa anslag, varav så stort behov föreligger till försvaret, till sociala välfärdsanordningar etc.?

Herr Sköldén uttalare vidare sin förvåning över att den småländska industrien inte själv tidigare tagit något initiativ. Jag vill upplysa om att så verkligen varit fallet. De olika inom denna industri arbetande företagen ha gjort allt vad de kunnat för att försöka bereda sig en plats i solen, trots de oerhörda svårigheter, som utan deras förskyllan drabbat dem som följd av de engelska statsmakternas beslut att helt plötsligt införa avsevärda tullsatser på deras varor. Vad dessa industrier verkligen underlåtit det är, att de icke vänt sig till statsmakterna med bön om hjälp. Det göra de inte heller nu. Det enda, de av statsmakterna begära, är, att man inte med skattebetalarnas medel lämnar stöd till fabriker, som konkurrera ihjäl dem.

Anslag till beredskapsarbeten. (Forts.)

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas särskilt beträffande varje punkt av utskottets i det nu föredragna utlåtandet gjorda hemställan.

I fråga om punkten a), fortsatte herr talmannen, hade yrkats dels att vad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock att kammaren skulle med avslag å utskottets hemställan antaga det förslag, som innefattades i punkten a) av den vid utlåtandet fogade reservationen.

Därefter gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Domö* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 182 punkten a), röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, avslås utskottets hemställan och antages det förslag, som innefattas i punkten a) av den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

På sedermera gjord proposition bifölls vad utskottet i punkten b) hemställt.

Därefter gjorde herr talmannen jämlikt de beträffande punkten c) förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i förevarande punkt hemställt samt vidare därpå att kammaren skulle med avslag å utskottets hemställan antaga det förslag, som innefattades i punkten c) av den vid utlåtandet fogade reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Domö* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 182 punkten c), röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, avslås utskottets hemställan och antages det förslag, som innefattas i punkten c) av den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo uppläst, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Vid förnyad föredragning av statsutskottets utlåtande nr 183, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till statens arbetslöshetskommission, reservarbeten och kontantunderstödsverksamhet m. m. jämte i dessa ämnen väckta motioner, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Ang. bered-
skapsstat för
budgetåret
1938/39.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 184, i anledning av vissa i Kungl. Maj:ts proposition med förslag till beredskapsstat för budgetåret 1938/39 jämte i ämnet väckta motioner behandlade allmänna principfrågor.

I propositionen nr 275, vilken hänvisats till statsutskottet för förberedande behandling i vad densamma ej anginge jordbruksärenden, hade Kungl. Maj:t under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden den 31 mars 1938 föreslagit riksdagen att

dels godkänna ett statsrådsprotokollet såsom bilaga bifogat förslag till beredskapsstat för budgetåret 1938/39,

dels ock bemyndiga Kungl. Maj:t att, om så till följd av en väsentlig försämring av konjunkturläget inom landet eller inom vissa näringsområden prövades erforderligt, fastställa beredskapsstaten eller viss del därav att lända till efterrättelse såsom förskottsstat samt att ställa å förskottsstaten upptagna anslag till vederbörande myndigheters förfogande.

Utskottet, som i annat sammanhang behandlade Kungl. Maj:ts förslag i vad detsamma avsåg de särskilda i beredskapsstaten å drift- och kapitalbudget upptagna anslagen, hade i det nu föreliggande utlåtandet till behandling föregit de principfrågor, vilka i propositionen berörts å sid. 1—11 och som avsågo investeringsprogrammet och de budgettekniska anordningarna.

I samband med Kungl. Maj:ts förslag i nämnda frågor hade utskottet till behandling förehått

dels två likalydande motioner, väckta, den ena, nr 334, inom första kammaren av herr *F. Domö* m. fl. samt den andra, nr 479, inom andra kammaren av herr *G. Bagge* m. fl., i vilka motioner bland annat hemställts,

1) att riksdagen i fråga om de i beredskapsstatförslaget upptagna specificerade arbetena ville efter vederbörlig prövning godkänna arbeten i en förhållandevis vidsträckt omfattning men inom ramen för de sålunda godkända anslagen bemyndiga Kungl. Maj:t att igångsätta arbeten intill en sammanlagd årskostnad för staten av 50 miljoner kronor, vilken summa riksdagen efter vederbörande utskotts avvägning skulle till angivna belopp uppdelat mellan driftsbudgeten och kapitalbudgeten,

2) att riksdagen vid uppställande av föreskrifter för beredskapsstatens ikraftträdande måtte beakta, vad i olika hänseenden anförts beträffande riksdagsfullmaktens giltighetstid, remissförfarandet, arbetenas lokala och säsongmässiga anpassning samt planmässiga igångsättande m. m.,

3) att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om skyndsammaste utredning angående inrättande av ett fristående centralorgan för den egentliga arbetslöshetspolitiken samt att Kungl. Maj:t måtte till nästa års riksdag inkomma med förslag i ämnet,

4) att riksdagen måtte avslå förslaget att i beredskapsstaten uppföra ett anslag å 40 miljoner kronor till statliga och kommunala beredskapsarbeten men i avbidan på den under punkt 3) begärda utredningen besluta att i beredskapsstaten — utöver de under punkt 1) upptagna 50 miljoner kronorna — uppföra ett anslag å 15 miljoner kronor att ställas till arbetslöshetskommissionens förfogande,

Ang. beredskapsstat för budgetåret 1938/39. (Forts.)

dels två likalydande motioner, väckta den ena, nr 335, inom första kammaren av herr *K. Petersson* m. fl. samt den andra, nr 481, inom andra kammaren av herr *E. Åqvist* m. fl., vari hemställts, att riksdagen måtte begränsa det begärda bemyndigandet för Kungl. Maj:t att fastställa beredskapsstaten eller del därav att gälla till den 15 februari 1939,

dels ock två likalydande motioner, väckta den ena, nr 336, inom första kammaren av herr *Ohlin* m. fl. samt den andra, nr 480, inom andra kammaren av herr *Carlström* m. fl., vari hemställts, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om skyndsam utredning rörande riktlinjerna för arbetslöshetspolitikens planläggning och organisation med särskild hänsyn till de förhållanden, som aktualiserats genom uppställandet av en särskild beredskapsstat.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på åberopade grunder hemställt, att riksdagen måtte

1) besluta

a) att en beredskapsstat för budgetåret 1938/39 skulle upprättas i enlighet med de allmänna riktlinjer, som av chefen för finansdepartementet i statsrådsprotokollet den 31 mars 1938 angivits, samt att å denna beredskapsstat skulle uppföras de förskottsanslag, som av riksdagen kunde komma att anvisas;

b) att motionerna I: 334, 335 och 336 samt II: 479, 480 och 481 — i vad de avsåge investeringsprogrammet, de budgettekniska anordningarna samt övriga för beredskapsstaten grundläggande frågor — i den mån de icke finge anses besvarade med vad utskottet anfört, ej skulle till någon riksdagens åtgärd föranleda;

c) i skrivelse till Kungl. Maj:t meddela de synpunkter beträffande frågorna om beredskapsstatens uppställning, investeringsprogrammet och de särskilda budgettekniska anordningarna, som av utskottet förut i utlåtandet blivit anförda;

2) bemyndiga Kungl. Maj:t att, om så till följd av en väsentlig försämring av konjunkturläget inom landet eller inom vissa näringsområden provades erforderligt, fastställa beredskapsstaten eller viss del därav att lända till efterrättelse såsom förskottsstat samt att ställa å förskottsstaten upptagna anslag till vederbörande myndigheters förfogande.

Enligt en vid utlåtandet avgiven reservation hade herrar *Johansson* i Fredrikslund, *Borell*, *Nilsson* i Landeryd, *Domö*, *Persson* i Falla och *Olsson* i Staxäng ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte

1) besluta

a) att en — — — att anvisas;

b) med bifall till motionerna I: 334 och II: 479 i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om skyndsammaste utredning angående inrättande av ett fristående centralorgan för den egentliga arbetslöshetspolitiken samt att Kungl. Maj:t måtte till nästa års riksdag inkomma med förslag i ämnet;

c) med bifall till motionerna I: 336 och II: 480 i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om skyndsam utredning rörande riktlinjerna för arbetslöshetspolitikens planläggning och organisation;

d) i skrivelse till Kungl. Maj:t meddela de synpunkter beträffande frågorna om beredskapsstatens uppställning, riksdagsfullmaktens giltighetstid, investeringsprogrammet, remissförfarandet, arbetenas lokala och säsongmässiga an-

Ang. beredskapsstat för budgetåret 1938/39. (Forts.)
passning samt planmässiga igångsättande, som i det av reservanterna föreslagna yttrandet blivit anförda;

2) bemyndiga — — — erforderligt, fastställa viss del av beredskapsstaten att intill en sammanlagd årskostnad för staten av 50 miljoner kronor lända till — — — myndigheters förfogande.

Herr Domö: Herr talman! Då det gäller beredskapsstaten, som ju är en mycket omfattande sak, gå meningarna inte isär om behovet att uppgöra en sådan stat och att förbereda åtgärder, som skola sättas in vid en sådan försämring av konjunkturerna, att det anses lämpligt att tillgripa sådana medel.

Vi reservanter äro eniga med majoriteten om behovet och lämpligheten av en beredskapsstat. Vi äro också med om att till Kungl. Maj:ts förfogande stå en stor mängd arbeten, som kunna komma i fråga. Det skall vara mycket att välja på, och vi ha inte haft anledning att erinra mot omfattningen, om jag så får uttrycka mig, av den katalog, som regeringen har att välja i, när den skall igångsätta beredskapsarbeten. Vi ha emellertid funnit, att skäl föreligga att icke lämna Kungl. Maj:t den begärda fullmakten att kunna sätta samtliga de i beredskapsstaten uppförda arbetena i gång. Vi förmena, att beredskapsstaten har en sådan omfattning, att den omöjligt i sin helhet kan behöva sättas i gång under tiden intill dess riksdagen kan pröva frågan nästa år. Vi förorda fullmakt för regeringen att igångsätta arbeten, som äro angivna å beredskapsstaten för sammanlagt 50 miljoner kronor.

Det är många skäl, som tala för en viss återhållsamhet. Först och främst vet man inte, hur det hela kommer att utveckla sig och att ett igångsättande av beredskapsarbeten i för stor omfattning vid en tidpunkt, när detta inte skulle vara lämpligt, skulle kunna vara mycket betänkligt. Ett ytterligare skäl till inskränkning av fullmakten är, att det finns en del outnyttjade reserver av allmänna arbeten. Det finnes beslutade och inte igångsatta arbeten, och det finnes beslutade och delvis påbörjade arbeten. Givetvis äro dessa reserver in-tecknade, om man så får uttrycka det, men de äro helt säkert ganska betydande, liksom de anslagsbelopp, som stå till förfogande för utförande av arbets-reserverna.

Förutom denna inskränkning i fråga om ramen är det åtskilliga andra synpunkter på frågan om beredskapsstaten, som jag skall tillåta mig att framföra. Jag ber då att få säga, att det finns ytterligare en sak att tänka på, när det gäller att ge regeringen fullmakt för hela beloppet. Såvitt jag har kunnat finna, skulle det inte vara något hinder för regeringen att sätta i gång kommunala och statliga beredskapsarbeten till 40 miljoner kronor utan att igångsätta några övriga arbeten. Med den principiella inställning, jag har till dessa arbeten, anser jag det inte önskvärt, att ett sådant förfarande skall vara möjligt. Det är väl i alla fall teoretiskt möjligt att man skulle kunna hålla tillbaka den statliga investeringsverksamheten och helt ge sig på statliga och kommunala beredskapsarbeten. Skulle så vara fallet — jag gör detta teoretiska antagande — då ha vi icke följt grundidén, när det gäller på beredskapsstaten upptagna arbeten, nämligen att de skola liksom andra vanliga statliga arbeten förut så gott som i detalj ha granskats av statsutskottet. Det har uttryckligen sagts, att ett skäl för regeringens fullmakt vore, att de arbeten som igångsättas skola ha undergått en förhandsprövning. Beträffande anslaget på 40 miljoner kronor till beredskapsarbeten, föreligger ingen sådan förhandsprövning. En klumpsumma begäres, och det är ett uttalande på några få rader i punkten om kommunala och statliga beredskapsarbeten, som talar om hur de skola användas, men man har inte sett tillnärmelsevis någon detaljerad plan på

Ang. beredskapsstat för budgetåret 1938/39. (Forts.)

vilka de äro och på vad sätt de skola anordnas. Ett sådant förfarande skulle, menar jag, kunna leda till ganska orimliga konsekvenser.

Ytterligare några synpunkter vill jag anföra beträffande själva principinställningen och det uttalande, som utskottet gör. Vi vilja framhålla i vår reservation, att det är nödvändigt att uppmärksamma, att den statliga politiken i fråga om handhavandet av beredskapsstaten så skötes, att ett igångsättande av beredskapsstatsarbeten »icke försvagar exportnäringens konkurrensförmåga eller försvårar jordbrukets möjligheter att få arbetskraft». Ungefär samma uttalande har majoriteten gjort, då den säger, att »särskilt bör uppmärksammas, att de statliga åtgärderna icke försvaga exportnäringens konkurrensförmåga eller försvåra jordbrukets möjligheter att erhålla arbetskraft». Detta majoritetens uttalande hänför sig emellertid till ett stycke, som, såvitt jag kan se, bara handlar om statliga och kommunala beredskapsarbeten, och jag vet inte, om utskottsmajoritetens uttalande är giltigt, vad beträffar användande av hela beredskapsstaten, vilket emellertid reservationens uttalande i samma sak är.

Vidare ha vi velat påpeka, att det är nödvändigt, att ett samråd sker mellan socialdepartementet, övriga departement och verken å ena sidan och statens arbetslöshetskommission å den andra, när arbetena sättas i gång. Därförutan blir det inte den enhetliga verkan mot arbetslöshet, som man skulle kunna förvänta efter ett erforderligt samråd.

Dessutom vilja vi uttala, att varsamhet bör iakttagas, när det gäller anordnande i någon större omfattning av byggnadsarbeten. Om beredskapsstaten skall sättas i gång och ungefär samma situation som nu skulle råda på byggnadsverksamhetens område, skulle ju en utvidgning av byggverksamheten kunna förorsaka en ganska egendomlig och besvärande verkan. Man kan tänka sig sådana förhållanden, att byggnadsverksamheten åtminstone på vissa håll och i viss omfattning är forcerad, och man kan tänka sig en tillbakagång i konjunkturen på andra områden, så att krav därifrån framkomma på beredskapsstatens igångsättande. Därför är givetvis en mycket stor varsamhet nödvändig vid igångsättandet av på beredskapsstaten upptagna nybyggnadsföretag.

Beträffande de budgettekniska anordningarna ha icke reservanterna någon erinran mot utskottets förslag.

Vad vi i motsats till utskottsmajoriteten vilja framhålla det är, att det behövs att i direktiven anges vissa grunder under vilka beredskapsstaten skall kunna tas i bruk. Så t. ex. bör man, innan beredskapsstaten träder i tillämpning i den omfattning, som det kan fattas beslut om, ha stått i förbindelse med näringslivets olika institutioner, vilket bör ske så, att det förslag till anordnande av arbeten, som man har gjort upp, remitteras till olika myndigheter, som företräda näringslivet, samt till arbetslöshetskommissionen.

I motioner av högern och i reservationen har framhållits nödvändigheten av ett centralorgan, som kan ha översyn över hela området för hjälppolitiken och samordna de olika samhälleliga hjälpåtgärderna. Det är från vår synpunkt sett en nödvändig sak att komma ifrån den brist på enhetlighet, som nu vidlåder hjälppolitiken, och i stället komma fram till en mera planmässig och kontrollerad översyn över hela fältet. Hur ett sådant organ skall vara anordnat, där om kan man givetvis ha delade meningar, och det måste företagas utredningar innan man kan besluta om dess anordnande. Vad reservanterna emellertid här komma med, herr talman, det är ett yrkande om utredning angående ett sådant organ. Samtidigt begära de utredning om verkan av hittillsvarande olika hjälpformer mot arbetslösheten och möjligheten att kunna göra dem sådana, att de fylla sin uppgift på ett bättre sätt än nu.

En sådan utredning rörande riktlinjerna för arbetslöshetspolitikens plan-

Ang. beredskapsstat för budgetåret 1938/39. (Forts.)

läggning och organisation stämmer fullt överens med ett motionsyrkande från folkpartihåll, och det är tydligen så, att allt flera börja undan för undan få klart för sig, att det är nödvändigt med en allmän översyn av vår politik mot arbetslösheten — nödvändig likaväl som redan igångsatt översyn av social- och av jordbrukspolitik. En sådan begärdes också förra året av statsutskottet i samband med behandlingen av anslaget till statliga och kommunala beredskapsarbeten. Det uttalades, att i samband med den utredning, som herr statsrådet uttalat att han hade för avsikt att anordna, när det gällde restarbetslösheten, borde också åstadkommas en översyn över de samhällseliga hjälpåtgärderna mot arbetslösheten. Någon sådan utredning har inte kommit till stånd. En utredning är visserligen igångsatt inom socialdepartementet beträffande restarbetslösheten, och givetvis har departementschefen möjlighet att utvidga denna som han vill, men av diktamen till statsrådsprotokollet i samband med de sakkunnigas tillkallande framgår det icke, såvitt jag minns, huruvida någon sådan översyn över hjälpåtgärderna, som riksdagen hade begärt, är avsedd att verkställas. Mig veterligen pågår inte heller någon sådan, varför jag tillåter mig att efterlysa den av riksdagen i fjol begärda översynen över nämnda hjälpåtgärder.

Herr talman! Med hänsyn till den omfattande arbetsbörda, som vi i dag ha framför oss, vill jag ej nu närmare yttra mig om beredskapsstatens olika punkter, utan inskränka mig till att yrka bifall till reservanternas yrkande. Jag hemställer samtidigt, att punkterna i reservanternas yrkande måtte behandlas var för sig.

Herr andre vice talmannen: Herr talman! Vad som här föreslås är i viss mån en nyhet. Det innebär befullmäktigande för Kungl. Maj:t, om så skulle behövas, att igångsätta arbeten för ett belopp av omkring 230 miljoner kronor. Det innebär sålunda ett stort förtroende för Kungl. Maj:t, men det avser ju samtidigt, om det skulle bli skiftande konjunkturer, att ge möjlighet åt Kungl. Maj:t att på bästa sätt tillvarata landets produktiva krafter. Jag anser mig i detta sammanhang böra säga, att jag anser den mänskliga arbetskraften vara den förnämsta produktiva tillgången som vi ha. Förslaget avser att ge större stabilitet åt det ekonomiska livet eller, om man vill uttrycka sig på annat sätt, söka påverka de ekonomiska konjunkturerna till större stadga.

Det är innebörden i hela förslaget, och det torde nog inte kunna resas några sakliga invändningar mot att detta är det bästa sättet att möta en lågkonjunktur. Det är endast fråga om på vilket sätt detta förslag skall kunna realiserast. Mot principen ha inte heller reservanterna genom sin reservation eller herr Domös anförande här i dag vänt sig, utan det är mera fråga om i vilken omfattning, som detta skall äga rum.

Uti högerns såväl motioner som reservation yrkas att summan skulle begränsas till 50 miljoner kronor, och från annat håll att Kungl. Maj:ts fullmakt skulle begränsas till tiden; dessutom att ny utredning skulle verkställas, på vad sätt staten lämpligen borde ingripa för att lindra arbetslösheten vid sjunkande konjunktur.

Se vi emellertid närmare på de två olika förslag, som här föreligga, nämligen utskottets förslag och reservanternas förslag, och vilka vi egentligen kunna ställa emot varandra, så rör sig skillnaden endast mellan dem i huvudsak om storleken av det belopp, som skulle beviljas. Reservanternas förslag lider ju av den begränsningen, att om det skulle uppstå en större och allmän arbetslöshet, torde det bli svårt att smidigt kunna gripa in, där det behövs. Utskottets förslag, som omfattar det större beloppet, ger möjlighet att kunna igångsätta arbeten på de orter, där det behövs, och på arbetsområden, där man

Ang. beredskapsstat för budgetåret 1938/39. (Forts.)

har större möjlighet att kunna sysselsätta olika arbetargrupper, vare sig det gäller yrkesarbetare eller arbetare, som utföra mera allmänt förekommande arbeten. Man har större möjligheter att på ett tillfredsställande sätt kunna ordna arbetena, om man har en vidare ram att röra sig inom. Det har varit anledningen till att utskottet funnit det av Kungl. Maj:t framlagda förslaget vara att föredraga.

För övrigt äro ju i huvudsak de arbeten och företag, som här föreslås, sådana som under den närmaste tiden i alla fall skulle komma till utförande. Det gäller alltså frågor, som riksdagen på vanligt sätt eljest skulle pröva, och enligt utlåtandet har utskottet uttalat att det förväntar, att Kungl. Maj:t till en kommande riksdag fortast möjligt framlägger förslag till och redogörelse för arbetenas igångsättande samt äskande av anslag för täckning av kostnaderna. Riksdagen får alltså tillfälle att på vanligt sätt pröva dessa frågor. Det är endast fråga om att utsträcka fullmakten på det sättet, att om under den kommande hösten och vintern en lågkonjunktur skulle bryta in och arbetslöshet skulle uppstå, skall man ha möjlighet att sätta igång arbetena för att bryta udden av denna lågkonjunktur, som kanske eljest på ett alltför kännbart sätt kunde göra sig gällande, men framför allt för att ge arbete åt dem, som under en sådan konjunktur skulle bli arbetslösa.

Jag kan inte inse annat än att utskottets förslag härvid är att föredraga. Frågan gäller då endast om man vågar ge Kungl. Maj:t denna fullmakt, och det är väl däremot som herr Domö i själva verket vill vända sig. Utskottets majoritet har emellertid med de garantier, som här föreligga, inte ansett att man bör neka Kungl. Maj:t en dylik fullmakt, utan att den bör givas för att Kungl. Maj:t inom denna ram skall ha tillfälle att fullfölja vad riksdagen uttalat och vad som i en sådan situation kräves för att avhjälpa uppkommande arbetslöshet.

I fortsättningen vände sig herr Domö särskilt mot en annan sak, nämligen de anslag som äskas i statsutskottets utlåtande nr 187 i vad det gäller statliga och kommunala beredskapsarbeten. Där begäres en klumpsumma på 40 miljoner kronor. Hittills har det emellertid visat sig att man kan bereda de största arbetstillgångarna just genom de kommunala beredskapsarbetena. Kommunerna ha större möjligheter att efter skiftande förhållanden anordna sådana arbeten, som skapa stor tillgång till arbete. Dessutom åstadkommer man den största effekten genom de kommunala beredskapsarbetena till följd av att kommunerna själva måste bidra med avsevärda belopp för dessa arbetens genomförande. Man får dock ta hänsyn till det stora antal kommuner, som finns i landet. Om de skulle behöva anslag för detta ändamål och det belopp, som får tas i anspråk, skulle bli väsentligt lägre än 40 miljoner kronor, skulle detta kunna medföra att man i stor utsträckning finge begränsa dessa arbeten, som dock, vilket omvittnades inom statsutskottet från olika håll, ha den största effekten när det gäller avhjälpan av arbetslöshet. Vi ha därför inte ansett, att man på den punkten borde göra någon begränsning och följaktligen icke heller något särskilt uttalande.

Följande den förste ärade talarens exempel, herr talman, skall jag nu icke ytterligare förlänga debatten utan ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Larsson, Sam: Herr talman! I stort sett vill jag uttala tillfredsställelse med det förslag, som är framlagt av Kungl. Maj:t. Jag vill därtill lägga en förhoppning om att det skall visa sig att de beredskapsarbeten, som genom den nu framlagda propositionen föreslås, skola kunna utöva ett betydande inflytande vid en eventuell ny kris' inbrott. Erfarenheterna, inte minst

Ang. beredskapsstat för budgetåret 1938/39. (Forts.)

från den senaste krisen, visade hur svårt det är att i tid få åtgärder till stånd för att möta särskilt krisarbetslöshet. Ur alla synpunkter måste det därför vara välbetänkt, att man före krisens inbrott förbereder sig på vad som komma skall och vidtager alla lämpliga åtgärder för att möta svårigheterna på bästa möjliga sätt.

Det har av meningsfränder till mig på två olika punkter motionsvis framförts särskilda meningar i anledning av det av Kungl. Maj:t framlagda förslaget. Det ena är en motion, vari man hemställer att riksdagen skulle begränsa det begärda bemyndigandet för Kungl. Maj:t att fastställa beredskapsstaten eller del därav att gälla till den 15 februari 1939, det andra yrkandet är en hemställan om skyndsam utredning rörande riktlinjerna för arbetslöshetspolitikens planläggning och organisation med särskild hänsyn till de förhållanden, som aktualiserats genom uppställandet av en särskild beredskapsstat.

Vad det första yrkandet om tiden för fullmakten beträffar, vill jag förklara, att det uttalande som på den punkten gjorts av statsutskottet måste anses ur motionärernas synpunkt fullt tillfredsställande. Både i sin motivering och även i sin kläm har statsutskottet understrukit de synpunkter, som i motionerna framförts, på ett sådant sätt, att det inte finns någon anledning ur vår synpunkt att påyrka något ytterligare uttalande från riksdagens sida. Vad den andra motionens hemställan beträffar har statsutskottet även på denna punkt i likhet med motionärerna betonat, att åtskilliga nya spörsmål uppkommit inom arbetslöshetspolitiken i och med förslaget om en särskild beredskapsstat. Därefter uttalar utskottet: »Då utskottet emellertid anser, att de nu arbetande 1937 års arbetslöshetssakkunniga vid fullgörandet av sitt uppdrag icke torde kunna undgå att till prövning upptaga även förevarande spörsmål, finner sig utskottet ej böra nu föreslå någon framställning i ämnet till Kungl. Maj:t.»

Jag skall för min del be att få understryka detta utskottets uttalande, och jag vill för övrigt hoppas att herr socialministern skall finna det lämpligt att bekräfta vad som sagts mig, nämligen att han inför de sakkunniga uttalat, att dessa spörsmål skola upptagas till behandling av de sakkunniga. Under sådana förhållanden vill även jag erkänna att det saknas anledning för riksdagen att göra någon särskild framställning till Kungl. Maj:t på denna punkt. Vad jag särskilt vill understryka är emellertid en förhoppning om att denna utlovade utredning måtte påbörjas och utföras så skyndsamt som möjligt, så att riksdagen inom en nära framtid kan få pröva de frågor, som därvid komma att behandlas.

Det är nämligen såvitt jag förstår en av de allra viktigaste synpunkterna, att man icke lämnas villrådlig om planmässigheten i och syftena med de olika åtgärder, som på detta område äro företagna eller stå inför sitt planerande. Det är önskvärt att man får en verklig översyn och en verklig plan till ledning för de olika strävandena i detta hänseende. Jag har den förhoppningen att den snart skall komma till stånd och jag saknar därför även på denna punkt, herr talman, anledning att framställa något annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan.

Herr statsrådet **Möller**: Herr talman! Vad beträffar frågan om den utredning, som skall verkställas genom 1937 års arbetslöshetssakkunniga, är det visserligen sant som herr Domö sade, att deras egentliga uppgift enligt statsrådsprotokollet var begränsad till att undersöka, hur man skulle komma till rätta med det egentliga restarbetslöshetsproblemet. Att uppgiften begränsades på detta sätt berodde helt enkelt därpå att man under år 1937 inte på

Ang. beredskapsstat för budgetåret 1938/39. (Forts.)

samma sätt som nu hade anledning att direkt överväga, på vilket sätt man skulle gripa sig an med alla hithörande förhållanden under förutsättning av en ny kris. Emellertid har det efter min uppfattning vid de överläggningar, som ägt rum inom 1937 års arbetslöshetssakkunniga redan visat sig, att problemen i själva verket äro så sammanvävda, att man inom dessa sakkunniga inte kan undgå, såvitt jag nu kan se, att ta upp till utredning alla de punkter, som äro berörda i de uttalanden som förekommit under dagens debatt. Detta ligger i sakens natur.

Om jag tar en sådan fråga som hur man skall organisera ett centralorgan för arbetslöshetens bekämpande, är det efter min uppfattning ganska självklart, att de sakkunniga måste söka sig fram till en uppfattning om hur man bäst skall organisera en central ledning för arbetslöshetspolitiken. Men vad som skulle ske, om riksdagen skulle följa den av herr Domö förordade högerreservationen, är ju endast att riksdagen på förhand skulle binda sig på en punkt beträffande detta centrala organ, nämligen att det skulle vara som det heter »fristående». Man vill inte ha en central ledning förlagd till regeringen, vilket ju framgår av reservationens uttalande om att det skulle »strida mot svensk förvaltningstradition», att bestämmandet ligger hos ett statsdepartement. På den punkten kan jag endast förklara, att jag åtminstone för närvarande hyser den bestämda uppfattningen, att vid en kris ledningen av arbetslöshetspolitiken måste ligga hos regeringen. Riksdagen och regeringen komma överens om hur mycket pengar som får användas och arten av de arbeten, som skola igångsättas. Men om någonting är nödvändigt, så är det att arbetena kunna komma igång snabbt — detta är i själva verket kanske det allra viktigaste. Därtill kommer att det också är en absolut nödvändig sak, att urvalet av arbeten blir det riktiga. Man kan här observera arbetslöshetskommissionens uppgift, då den haft den centrala ledningen av arbetslöshetspolitiken om hand under många år. Dess uppgift har bland annat, och det har varit en av de viktigaste punkterna, bestått däri, att när arbetslöshet uppstått inom en kommun och det har rapporterats exempelvis 200 arbetslösa, skulle dessa arbetslösa av kommissionen fördelas på statliga reservarbeten, statskommunala arbeten och kontantunderstöd, ty åtminstone under vissa tider har man måst tillgripa även kontantunderstöd. Då har kommissionen förklarat, att man får skicka ut ett visst antal arbetslösa på statliga reservarbeten. Hänvisning till reservarbete, framför allt hänvisning till statligt reservarbete, har använts för att pröva arbetsviljan. Har den arbetslöse vägrat att mottaga arbetet, har han avstängts från all hjälp under viss tid. På det sättet har man under hand så att säga fört ut åtminstone tills vidare de hjälpsökande ur registren. Det har för dem blivit en slags längre eller kortare straffperiod, under vilken man icke kunnat mobilisera dem. Om man begärt statskommunala reservarbeten, har kommissionen förklarat, att kommunen kunde få utföra ett visst sådant arbete, men där fick icke på en gång sysselsättas mer än 10 eller 15 man. Likadant har förhållandet varit när det gällt kontantunderstöd. Kommissionen har förklarat att kommunerna kunde få sätta igång med kontant understödsverksamhet, men statsbidrag kunde de endast erhålla till ett visst begränsat antal arbetslösa.

I den mån man anordnar beredskapsarbeten färgar detta av sig i våra arbetslöshetssiffror på så sätt att de som ha sysselsättning i beredskapsarbeten icke längre äro hjälpsökande arbetslösa. Därest man under en kris igångsätter ett större antal beredskapsarbeten, skulle detta medföra att det antal, för vilka bestämmelser av denna särskilda art kunde tänkas behöva utverkas, blir begränsat jämfört med exempelvis det antal, som vi hade under den överständna krisen.

Ang. beredskapsstat för budgetåret 1938/39. (Forts.)

Vad sedan urvalet av arbeten beträffar, är det väl ganska uppenbart, att ju rikare tillgången och variationen på arbeten är, desto lättare blir det att finna de rätta medlen för att möta en kris. Om man till exempel föreställer sig, att det blir en kris på den norrländska trävarumarknaden ha vi vissa för en sådan kris känsliga områden, i huvudsak förlagda till Norrland, men även mellersta Sverige kan naturligtvis till en viss grad tänkas bli drabbat av en sådan kris. Under sådana förhållanden är det väl lämpligt att det finns en möjlighet att överväga, huruvida man i en sådan situation skall kunna igångsätta t. ex. vägarbeten, om man skall låta kommunerna utföra kommunala beredskapsarbeten eller om man skall tillgripa båggedera utvägarna. Om man så att säga märker symptom till en kris, är det naturligast att man möter själva symptomen och söker förhindra att det utvecklar sig till en kris. Då är den rätta metoden att tillgripa mindre arbeten. Det är säkerligen inte nödvändigt att sätta igång väldiga arbeten omedelbart, och vägarbeten äro ofta ganska stora arbeten, det kommer man nu en gång inte ifrån. Man kan invända att ett vägarbete kan nedläggas. Ja, det kan naturligtvis ske i en viss utsträckning, men statsutskottet har faktiskt skrivit, att det hoppas att vi åtminstone skola färdigställa de viktigare av de vägar som en gång påbörjats — såsom obehövlige, ty det var egentligen utgångspunkten för arbetslöshetskommissionens kontrakt angående dessa arbeten!

Det är ovillkorligen lämpligt att ha en sådan anordning att vissa symptom, som kunna uppenbara sig, inte behöva mötas med stora arbeten, utan att man kan sätta i gång mindre vidlyftiga arbeten och se hur långt de verka. Såvitt jag kan förstå, måste den metoden vara riktigare än att man omedelbart börjar behandla människorna såsom om de vore låt mig säga dömda till en långvarig arbetslöshet. Om man inte har den variationsmöjlighet, som beredskapspropositionen innehåller, skulle man egentligen bara vara hänvisad till att starta en viss kontant understödsverksamhet. Jag kan sålunda för min del inte inse annat än att de metoder, som man tänkt sig i den kungl. propositionen, böra kunna prövas.

Jag skall här inte inlåta mig på spörsmålet, huruvida man skall bygga mycket under en kris eller inte. Jag tror för övrigt inte att den frågan kan avgöras in abstracto. I den mån man inte behöver befara, att en utvidgning av byggnadsverksamheten leder till nämnvärt ökade byggnadskostnader, måste nog byggnadsindustrien anses vara ett mycket lämpligt medel i kampen mot arbetslösheten, av skäl som jag gärna skall utveckla vidare om diskussionen skulle påkalla detta. Om man däremot riskerar att det driver byggnadskostnaderna i höjden, får man naturligtvis avstå därifrån. Det är ett sådant övervägande, som självklart måste äga rum, men man kan inte på förhand såsom herr Domö och högerreservanterna endast förklara, att vi skola akta oss för byggnadsverksamheten. Det är olämpligt att fastslå någonting sådant. Och jag skulle för min del tro att om krisåtgärderna under den förra krisen, ehuru visserligen meningarna därom äro delade, i stort sett ändå haft ganska lyckliga verkningar, beror detta inte minst på att det igångsattes en i jämförelse med tiden förut väsentligt utvidgad byggnadsverksamhet. Under en allmän kris finns det ingenting, som sprider beställningarna ut till industrien i så hög grad som byggnadsverksamheten, inte heller något som i samma grad låter de arbetslösa få sysselsättning inom sina gamla yrken och på sina gamla arbetsplatser. Rent principiellt skulle jag vilja påstå, att byggnadsverksamheten är ett av de förnämsta medlen man har för att motverka arbetslöshet. Men det hindrar inte att man kanske måste avstå därifrån av fruktan för att byggnadskostnaderna skola drivas i höjden. Detta kan emellertid inte bedömas förrän den situationen har inträtt.

Jag finner ingen anledning att alltför mycket gå in på diskussionen om över-

Ang. beredskapsstat för budgetåret 1938/39. (Forts.)

synen av hjälpåtgärderna. Jag förstår uppriktigt sagt inte vari den skulle bestå, men det är klart, att i den mån det påkallas, måste 1937 års arbetslöshetssakkunniga komma att syssla även med den frågan. Det sker i varje fall redan beträffande restarbetslösheten. Våra egna undersökningar leda oss för övrigt, och det måste också herr Domö veta, ut på allt vidare fält.

Sedan har jag endast en enda sak att tillägga. Man har i högermotionen, och jag förmodar att även reservationen syftar på detsamma fastän det inte uttryckligen står utsagt, uttalat sig för ett mycket vidlyftigt remissförfarande, innan man överhuvud taget får ta i anspråk några anslag på beredskapsbudgeten. Jag kommer inte ihåg, ty jag har tyvärr inte motionen till hands, men nog var det åtminstone sju eller åtta av våra stora näringsorganisationer, som man enligt motionen först skulle höra. Ja, om det finns något verkligt effektivt medel att förhindra en möjlighet att överhuvud taget kunna gripa in med den snabbhet, som man anser krävas, så är det ett dylikt remissförfarande. Själva arbetslöshetssiffrorna sjunka inte därför att industriförbundet får tillfälle att yttra, huruvida det anser att man kan sätta i gång ett visst arbete eller ej. Och hela meningen med denna budget är ju att om arbetslösheten visar en på något sätt oroande tillväxt, skola med en helt annan snabbhet och kraft än som var möjligt år 1933 åtgärder kunna vidtagas. Jag får nog lov att bekänna, att jag anser den där uppfinningen med ett mycket vidlyftigt remissförfarande vara ett ganska farligt anslag från högerens sida. Det är ju tänkbart att själva utredningen visserligen skulle bli grundligare, men att man på det viset måste försumma åtskillig tid, innan man kan fatta några beslut, ligger i sakens natur. Det är ett gammalt klagomål att vederbörande, som skola yttra sig om olika ting, få alltför korta remisstider, och skall det vara någon mening med remisserna tar jag för givet att det måste dröja åtminstone sex veckor eller två månader från det ett förslag föreligger till dess det överhuvud taget kan vara färdigberett — jag menar då inte i teknisk mening utan endast färdigberett för ett beslut i konselj. Detta vore efter min uppfattning att förhindra förverkligandet av hela den tanke, som ligger bakom detta förslag.

I övrigt vill jag för min del sluta detta anförande med att uttala min mycket livliga tillfredsställelse med att den svenska riksdagen så allmänt kunnat samla sig omkring kravet på beredskapsåtgärder gentemot en kommande kris. Vi ha ju haft mycket strider i arbetslöshetsfrågan, och de äro inte slut ännu. Det är ingen som drömmer om det. Men nog är det väl ändå ett mycket glädjande tecken på beslutsamheten hos de svenska statsmakterna, att även riksdagen åtminstone i stort sett förklarat sig beredd att taga konsekvenserna av det förslag till beredskapsbudget, som här föreligger.

På de håll, där man hyser en mer eller mindre lätt misstro mot Kungl. Maj:ts förvaltning av denna fullmakt, får man väl trösta sig med, att om Kungl. Maj:t skulle visa sig missbruka den eller om Kungl. Maj:t skulle tillgripa verkligt olämpliga åtgärder under höstens lopp, därför att man vill försöka motverka uppkomsten av en kris, kan man ju inom en ganska kort tid därefter vid den sedvanliga debatten den 17 eller senast 18 januari ställa regeringen mot väggen och ställa den till ansvar. Visserligen kan man säga, att då har olyckan redan skett, men om någon olycka verkligen sker, bör ju detta för oppositionen vara något glädjande, ty på den kanten är ju skadeglädjen den enda sanna glädjen. Oppositionen bör därför, synes det mig, vara ytterligt tacksam, om regeringen skulle ställa sig i det läget. Då emellertid regeringen inte unnar oppositionen alltför mycken glädje i detta avseende, misstänker jag, att regeringen kommer att begagna fullmakten med all behövlig försiktighet.

Ang. beredskapsstat för budgetåret 1938/39. (Forts.)

Herr **Ohlin**: Herr talman! I det läge, i vilket denna fråga nu kommit, skall jag inte upptaga kammarens dyrbara tid med någon diskussion om de viktiga spörsmål i vår arbetslöshetspolitik, som berörts både här i debatten, i utskottsutlåtandet och i de i detta ärende avgivna motionerna. Jag skall endast tillåta mig att framställa ett mera allmänt önskemål, som kanske till och med är av en viss principiell innebörd.

Orsaken till att regeringen har funnit anledning att framlägga förslag om långtgående beredskapsåtgärder är ju, att man befارar att vårt land liksom andra länder kan komma in i en depression. Det är alldeles klart, att ju bättre förberedd man då är med avseende på den ekonomiska politik, som bör föras, desto större utsikter har man också att uppnå goda resultat. Det är därför, som jag inte kunnat underlåta att känna en viss förvåning över att regeringen inte har funnit anledning att nu framlägga någon mera samlad plan över den ekonomiska politik, som skulle kunna bli befogad, om farhågorna för en depression visa sig välgrundade. Den politik, som våra statsmakter måste föra, om en depression inställer sig, kan ju inte inskränkas till att bara omfatta igångsättandet av vissa huvudsakligen beredskapsbetonade arbeten, utan erfarenheterna från den förra lågkonjunkturen och från andra länder ha lärt oss, att en mycket mera mångsidig politik då blir erforderlig. Det kommer nämligen i ett sådant läge att krävas vissa finanspolitiska åtgärder, och det kommer förmodligen också att erfordras en del penningpolitiska mått och steg. Man skulle vidare även kunna draga in frågan om jordbrukspolitiken i detta sammanhang, och så ha vi ju hela frågan om arbetsmarknadspolitiken, varav en del beröres i beredskapspropositionen.

Det skulle enligt mitt sätt att se varit utomordentligt fördelaktigt, om regeringen redan på detta stadium kunnat draga upp några linjer för hur man tänkt sig, att dessa saker skola läggas upp, om en depression inställer sig. Man gör osökt den reflexionen, om jag nu även får hänvisa till ett tidigare tillfälle, då denna kammare diskuterade frågan om vårt undervisningsväsende, att socialdemokraterna inte alltid äro lika hågade att utarbeta en plan och sörja för så kallad planhushållning, när det gäller sådana ting, som staten redan har under sig, som när det är fråga om att utsträcka det statliga inflytandet till nya områden. Just när det gäller undervisningsväsendet och kanske än mera den statliga politik, som vi alla äro överens om måste föras på det område, som vi nu diskutera — låt vara att meningarna gå isär om vissa detaljer — förefaller det mig, som om kravet på en allmän översyn och överblick, som kunde garantera största möjliga planmässighet, är utomordentligt välgrundat. Ju mera man kan, redan på ett tidigt stadium, tillgodose detta krav, desto mera får man tid att låta tankarna klarna. Den offentliga diskussionen kanske kan lända även regeringen till någon nytta och vägledning.

I de förslag, som regeringen här framställt och som utskottet i stort sett accepterat, finns det en planläggning endast av *en del* av arbetslöshetspolitiken. Vi ha ju inte fått något besked rörande till exempel vilken roll, som reservarbetena och en eventuell utvidgning av dem skall spela i en kommande depression. Då man vet, att regeringen och många med den inte tycker om reservarbeten i dess nuvarande form, har man inte kunnat undgå att fråga sig, om inte en viss reformering av reservarbetslinjen skulle kunna göra denna både mera acceptabel för dem, som nu inte gilla den, och även mera effektiv ur arbetslöshetssynpunkt.

Den stora frågan om administrationen, som här tidigare berörts, och om samspelet mellan dessa olika arbeten och de myndigheter, som handlägga dem, ha vi inte heller fått någon närmare upplysning om. Det förefaller mig, herr talman, som om man inte skulle kunna säga, att den statliga politiken på detta

Ang. beredskapsstat för budgetåret 1938/39. (Forts.)

område är väl förberedd, förrän även dessa problem blivit klarlagda. Det är därför, som det har förefallit mig motiverat, att man gick till en sådan mera allmän översyn på grundval av hittillsvarande erfarenheter, som i olika motioner förordats.

Herr statsrådet och chefen för socialdepartementet ställer sig i vissa hänseenden välvillig till detta önskemål, men i andra hänseenden säger han, att han inte riktigt förstår vad det innebär. Jag ber då endast att få hänvisa till motionerna, där olika uppslag framlagts. Det är naturligtvis här inte bara fråga om, att vissa nya spörsmål uppkomma på grund av regeringens förslag om beredskapsstat, vilket utskottet påpekar. Vårt land har genomgått en lång depression, under vilken vi försökt oss på rätt olika slag av arbetslöshetspolitik, nödvändigtvis i många fall med anlitande av improviserade åtgärder. Nu ha vi en period, längre eller kortare, då vi kunna tänka igenom, vilka erfarenheter vi gjort, vilka lärdomar vi kunna hämta från dessa erfarenheter. Då blir naturligtvis önskemålet detta, att man skall försöka på ett mera samlat sätt undersöka vad som är att draga nytta av för den kommande arbetslöshetspolitiken.

Ja, herr talman, efter de försäkringar, som herr statsrådet och chefen för socialdepartementet har gjort rörande 1937 års arbetslöshetssakkunniga, nämligen att de inte bara komma att syssla med restarbetslösheten och därtill hörande frågor utan även med andra problem, så förlitar jag mig till fullo på att denna kommitté kommer att med allra största både energi och skyndsamhet behandla denna fråga, så att vi, då riksdagen nästa gång har att diskutera problemet, ha till förfogande den erforderliga utredningen. Jag vill begagna tillfället att dessutom understryka önskemålet om en sådan mera allmän plan för den ekonomiska politiken, som jag i början av mitt anförande omnämnde.

Jag har intet yrkande.

Herr Domö: Herr talman! Jag skall tillåta mig göra några reflexioner med anledning av socialministerns anförande.

Socialministern hade mycket svårt att tänka sig att det skulle vara lämpligt att inrätta en fristående central organisation för handhavande av arbetslöshetsåtgärder. Jag kan så väl förstå att just socialminister Möller har svårt att tänka sig att det finns någon annan möjlighet att handlägga dessa ärenden än inom socialdepartementet, därför att han har så levat sig in i nuvarande ordning, att det för honom är en alldeles orimlig sak, att han inte i alla detaljer skulle vara ganska enväldigt bestämmande. Herr statsrådet sitter visserligen ganska säker i departementet, och det är väl ingen utsikt att detta snart kommer att ändras. Men förändringar i avseende på innehavet av chefskapet för departementet kan ju tänkas — statsrådet Möller kanske övergår till någon annan hög befattning — och det är inte troligt, att vi bli förskonade från arbetslöshet, när herr statsrådet Möller lämnar sin plats i socialdepartementet. Måhända är en blivande socialminister icke så väl insatt i arbetslöshetsfrågor som den nuvarande — och man kan ju också tänka sig täta ombyten på socialministerposten. Skall man då gå till statsrådet Möller varje gång vi skola ha något gjort och fråga, hur det skall förfaras? Är det icke redan av nu nämnd anledning skäl uti att söka få någon av ministerombyten mera oberoende anordning för administrationen av hjälptåtgärderna mot arbetslösheten, vilken vi nog — dess värre — får dras med ganska beständigt.

Beträffande centralorganets konstruktion kan denna givetvis tänkas på olika sätt. Det är inte min mening att man gör en anordning med ett centralorgan som själv skall bestämma helt oberoende av departementet. Beslutanderätten kan givetvis inte läggas helt i ett sådant organs hand. Men administrationen

Ang. beredskapsstat för budgetåret 1938/39. (Forts.)
bör det kunna sköta efter fastställda direktiv och man får ej göra det bara till departementets handräckningsorgan.

Vad själva remissförfarandet beträffar, var herr statsrådet närmast emot detta, enär det skulle fördröja igångsättandet av åtgärderna. Klart är, att remisserna taga någon tid, men en depression kommer väl heller inte alldeles som en tjuv om natten. Det finns väl alltid någon tid att komma i förbindelse med de rätt så väl organiserade näringsinstanser, vi förutsatt skola höras. De kunna helt säkert avgiva yttrande på betydligt kortare tid än ett par månader. Och om det är så, att man verkligen menar, att beredskapsstatens igångsättande kan inverka på konjunkturförloppet, då är det väl mer än någonsin angeläget att höra exempelvis industriens förespråkare.

Jag vill fråga majoritetens representanter vad de syfta på eller mena, när de säga i utskottsutlåtandet: »Utskottet vill emellertid uttala den förhoppningen, att arbeten i större omfattning icke skola i konjunkturutjämnande syfte behöva igångsättas under den tid, som förlöper, intill dess riksdagen kan bliva i tillfälle att till prövning upptaga frågan om vad som må kunna göras för att motverka följderna av en inträdande kris» etc. Detta uttalande ger uttryck för tanken, att man i konjunkturreglerande syfte bör sätta in beredskapsarbeten, under det man i utskottet, åtminstone från folkpartihåll, bestämt sade ifrån: beredskapsarbeten äro bra för att avhjälpa arbetslöshet *när sådan kommer*, men någon konjunkturreglering kan inte gärna tänkas genom dem.

Dessutom vill jag till herr statsrådet Möller — i anledning av hans tal om, att oppositionen ju kunde få det stora nöjet att om regeringen gjort fel framföra kritik i riksdagen då denna sammanträder — säga, att åtminstone den oppositionsriktning, som jag tillhör, avstår mycke gärna från »nöjet» att kritisera regeringen för att den gjort misstag. Vi se *mycket hellre*, att *inga misstag begås* och att *försiktighet iakttages med statens medel*.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av de yrkanden, som därunder framkommit, propositioner komme att göras särskilt angående var och en av de fyra punkterna av utskottets hemställan.

På sedermera gjord proposition bifölls vad utskottet i punkten 1 a) hemställt.

Därefter gjorde herr talmannen i enlighet med de rörande punkten 1 b) förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i nämnda punkt hemställt samt vidare på antagande av de förslag, som innefattades i punkterna 1 b) och 1 c) av den vid utlåtandet fogade reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Domö* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 184 punkten 1 b), röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antagas de förslag, som innefattas i punkterna 1 b) och 1 c) av den vid utlåtandet fogade reservationen.

Ang. beredskapsstat för budgetåret 1938/39. (Forts.)

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser. Herr talmannen förklarade därpå, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Domö* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 86;

Nej — 34.

Därjämte hade 5 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta

I fråga om punkten 1 c), yttrade nu vidare herr talmannen, hade yrkats dels att vad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock att det förslag skulle antagas, som innefattades i punkten 1 d) av den vid utlåtandet fogade reservationen.

Därpå gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Domö* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 184 punkten 1 c), röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i punkten 1 d) av den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Slutligen gjorde herr talmannen jämlikt de beträffande punkten 2 förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i punkten 2 av den vid utlåtandet fogade reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Domö* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 184 punkten 2, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i punkten 2 av den vid utlåtandet fogade reservationen.

'Ang. beredskapsstat för budgetåret 1938/39. (Forts.)

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser. Herr talmannen förklarade därpå, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Sten* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 87;

Nej — 31.

Därjämte hade 3 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 185, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till beredskapsstat för budgetåret 1938/39 i vad propositionen avser anslag under justitiedepartementets verksamhetsområde; och

nr 186, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till beredskapsstat för budgetåret 1938/39, i vad propositionen avser anslag under försvarsdepartementets verksamhetsområde.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 187, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till beredskapsstat för budgetåret 1938/39, i vad propositionen avser anslag under socialdepartementets verksamhetsområde, jämte i dessa ämnen väckta motioner.

Förskottsanslag till beredskapsarbeten.

Punkten 1.

I propositionen nr 275 med förslag till beredskapsstat för budgetåret 1938/39 hade Kungl. Maj:t under punkten 1 av femte huvudtiteln föreslagit riksdagen att till Statliga och kommunala beredskapsarbeten å beredskapsstat för budgetåret 1938/39 upptaga ett förskottsanslag av 40,000,000 kronor.

I propositionen hade framhållits, att det å riksstaten för nästa budgetår under femte huvudtiteln åskade anslaget till statliga och kommunala beredskapsarbeten vore avsett att disponeras väsentligen för arbeten inom de svårast hemsökta delarna av landet, Göteborgs och Bohus län samt Västernorrlands län. Med det å beredskapsstaten åskade beloppet avsåges att vid ett försämrat läge å arbetsmarknaden bispringa jämväl andra delar av landet enligt samma allmänna riktlinjer, som tillämpades beträffande nyssnämnda områden.

I samband med Kungl. Maj:ts förslag hade utskottet till behandling förehåft två likalydande motioner, väckta den ena, nr 334, inom första kammaren av herr *F. Domö* m. fl. och den andra, nr 479, inom andra kammaren av herr *G. Bagge* m. fl., vari, såvitt nu vore i fråga, hemställt, att riksdagen måtte avslå förslaget att å beredskapsstaten uppföra ett anslag av 40,000,000 kronor till statliga och kommunala beredskapsarbeten men i avbidan på utredning angående inrättande av ett fristående centralorgan för den egentliga arbetslöshetspolitiken besluta att å beredskapsstaten — utöver det belopp av 50,000,000 kronor, intill vilket Kungl. Maj:t finge igångsätta arbeten — uppföra ett an-

Förskottsanslag till beredskapsarbeten. (Forts.)

slag av 15,000,000 kronor till reservarbeten, kontantunderstödsverksamhet m. m., att ställas till arbetslöshetskommissionens förfogande.

Under hänvisning till vad utskottet anfört i sitt i anledning av ifrågavarande proposition avgivna utlåtande över allmänna principfrågor hade utskottet, som icke funnit anledning till erinran mot det av Kungl. Maj:t äskade anslaget storlek, i den nu föredragna punkten hemställt,

a) att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 334 och II: 479, i vad de avsåge förevarande anslag, till Statliga och kommunala beredskapsarbeten å beredskapsstat för budgetåret 1938/39 upptaga ett förskottsanslag av 40,000,000 kronor;

b) att motionerna I: 334 och II: 479, i vad de avsåge anslag till reservarbeten, kontantunderstödsverksamhet m. m., icke måtte vinna riksdagens bifall.

Reservation hade anmälts av herrar *Johansson* i Fredrikslund, *Nilsson* i Landeryd, *Andrén*, *Domö*, *Magnusson* i Skövde och *Persson* i Falla, vilka ansett, att utskottet bort hemställa,

a) att riksdagen måtte med bifall i förevarande del till motionerna I: 334 och II: 479 avslå Kungl. Maj:ts förslag om anslag till statliga och kommunala beredskapsarbeten;

b) att riksdagen måtte med bifall i förevarande del till motionerna I: 334 och II: 479 till Reservarbeten, kontantunderstödsverksamhet m. m. å beredskapsstat för budgetåret 1938/39 upptaga ett förskottsanslag av 15,000,000 kronor.

Herr Domö: Herr talman! Det är med viss undran hur det skall uppfattas, att man nu ytterligare går till debatt i en sådan fråga, som vi förut i någon mån dryftat, nämligen frågan om statliga och kommunala beredskapsarbeten, som jag nu tar till orda.

I fråga om anslag till nämnda arbeten är det en betydlig skillnad på vad som i det nu föredragna utlåtandet nr 187 ifrågasättes och vad som det gällde vid behandlingen av statsutskottets utlåtande nr 182. Där gällde det anslag för vissa utsatta områden och ett fortsättande av en förut påbörjad hjälpverksamhet av rätt begränsad omfattning. I nu föreliggande utlåtande åter begär socialministern inte mindre än 40 miljoner kronor att användas — jag vill inte säga att de inte skulle användas efter behov, men — på ett synnerligen fritt sätt. Som jag förut i dag tillät mig yttra, har man här icke prövat de olika arbeten, som med detta anslag skulle åstadkommas. I fråga om beredskapsarbeten ha meningarna sen gammalt gått ganska mycket isär. Efter det socialdemokraterna 1932 övertagit regeringen ha de intagit en framskjuten plats i det statliga hjälpprogrammet samt använts samtidigt som reservarbetslinjen såsom hjälpform mot arbetslöshet. Då beredskapsarbetena nu synas skola avlösa reservarbetena — att döma av anslagsäskandena för de olika slagen av arbeten är så fallet — innebär detta en radikal förändring av den arbetslöshetspolitik, som hittills förts. Jag skall därför, herr talman, tillåta mig att framföra några principiella synpunkter på saken.

Det borde ha varit naturligt, att arbetslöshetspolitikens principer sådana som dessa utformades och tillämpades under senaste krisen, genast sedan krisen övervunnits hade gjorts till föremål för en på en gång praktisk och vetenskaplig undersökning. Härför trodde man redan att vissa regeringsmedlemmars kända teoretiska böjelse skulle tala. Så omstridda som arbetslöshetspolitikens principer varit, borde det för en s. k. samförståndsregering ha utgjort ett direkt intresse att söka komma till tals med partier, för vilka den s. k. kris-

Förskottsanslag till beredskapsarbeten. (Forts.)

politiken i vad denna avser arbetslösheten tett sig i åtskilliga hänseenden både till sina direkta verkningar och längre gående konsekvenser mycket diskutabel. Det hade dock funnits en möjlighet — jag vill särskilt poängtera detta — att partierna, vid fastställandet av de rön och erfarenheter, som kunde vara att notera från den senaste krisen, kunnat mötas och kanske gå enade, något vartill utsikterna varit desto större som ju striden i arbetslöshetsfrågan icke är en strid om själva målet — d. v. s. om samhällets plikt att söka motverka kriser och bistå deras offer — utan blott om medlen till detta måls vinnande. Det har icke saknats röster, som höjts till förmån för en dylik saklig objektiv omprövande undersökning. I fjolårets arbetslöshetsdebatter efterlystes den från vårt håll och likaså i statsutskottets utlåtande. I dag har av socialministern gjorts ett uttalande, som ger vid handen, att en sådan undersökning skall upptagas. Men jag kan icke underlåta att säga att det är något sent att börja först nu, när vi att döma av uttalanden i samband med beredskapsstatens framläggande frukta för att en ny kris ganska snart skall komma. Vi måste i det tillämpade förfaringssättet i dessa nu nämnda frågor se en bristande vilja hos regeringen att pröva sådana medel, som kunna bana väg till ett samförstånd och höja arbetslöshetsfrågan över partistriderna. Regeringen har litat på sitt parlamentariska underlag och socialdemokraterna på bondeförbundets trohjärtade stöd. I denna situation ha vi sökt skissera vägar, som vi ansett sakligt hållbara och samtidigt av natur att de borde ha kunnat röna förståelse från andra partiers sida. Vi ha så långt som möjligt sökt gå regeringen tillmötes både när det gäller fastställandet av en beredskapsstat och hjälpen till de utsatta områdenas permanent arbetslösa. Vi ha i våra motioner visat, att vi inte känna oss fastnaglade vid vissa dogmer — dogmatiken är snarast att söka hos regeringens arbetslöshetsteoretici — men vi ha inte kunnat acceptera allt, så länge den nuvarande arbetslöshetspolitiken inte skänker garantier för nödig ändamålsenlighet och smidighet.

Det är enligt min mening, som jag här förut framhållit, naturligt, att man i en sådan här tid upptager ökad investering hos de affärsdrivande verken, viss ansvällning av mera normala väg- och trafikarbeten, igångsättande av produktiva arbeten i enskild regi, t. ex. täckdikningar, andra grundförbättringar och skogsarbeten samt upphjälpande av byggnadsbeståndet på landsbygden. Där-om behöver i princip inte mycken tvist uppstå. Däremot råder, som jag förut framhållit, delade meningar om söndersplittringen av andra allmänna arbeten dels på beredskapsarbeten, dels ock på reservarbeten.

Socialministern sade här förut i dag, att det är inte så stor skillnad numera på reservarbeten och beredskapsarbeten. Det är riktigt, att skillnaden inte är så stor. Men varför, herr socialminister, inte söka någon bättre samordning emellan dessa båda arbetsformer än den, vi hittills sett prov på?

Det kan enligt min mening inte heller anföras några principiellt bärande skäl för att så godtyckligt som nu sker genomföra en klyvning. I enstaka fall kan skillnaden förstås: sålunda kan behovet av specialarbeten ibland vara så stort, att arbetet lämpligen bör utföras till öppna marknadens löner, och även kunna sociala skäl tala för att långtidsarbetslösa, helst om de ha försörjningsskyldighet, ej i längden kunna försörjas genom reservarbeten, vilka ju primärt tillkommit för mera akuta fall, ej för kroniska. Åt den senare synpunkten ha vi sökt göra rättvisa genom att vi medverkat till de beslut, som vi för en stund sedan fattade, och det gjorde vi också i fjol, när vi gingo med på anslaget till beredskapsarbeten i de utsatta områdena. Men när man nu har framför sig regeringens begäran om bemyndigande att få anordna statliga och kommunala beredskapsarbeten för 40 miljoner kronor, är det inte frågan om arbeten bara till de utsatta områdenas långtidsarbetslösa och ej

Förskottsanslag till beredskapsarbeten. (Forts.)

heller efter vad man kan antaga som normalt om arbeten, vilkas utförande skulle kräva en mångfald specialarbetare. Det är i stället kort och gott frågan om arbeten, vilka merendels äro så lika reservarbete som ett bär ett annat. För både reserv- och beredskapsarbeten är uppgiften att sysselsätta arbetslösa av samma slag.

Det är ej fullt klart, vilken utformning regeringen i fortsättningen tänker ge vår arbetslöshetspolitik i vad gäller arbetslöshetskommissionens ställning. Det säges inte mycket om det i propositionen om anslag till A. K.

Antingen vill regeringen bibehålla dualismen mellan de under socialdepartementets regi stående beredskapsarbetena och A. K. I så fall frågar man sig, vilka skäl som kunna förebringas för att motivera, att likartade arbeten uppdelas i tvenne kategorier, så att vissa genom arbeten hjälpta arbetare avlönas på det ena sättet och vissa på det andra. Skall denna dualism hållas vid liv kan det väl i längden endast ske genom att andra uppdelningsgrunder konstrueras exempelvis arbetenas natur att kräva specialarbetare eller icke, detacheringar utanför orten eller icke, eller efter de hjälpbehövandes större och mindre försörjningsbörd. Men därmed är man snart inne på ett dubbelsystem, som varken kan anses ändamålsenligt eller rationellt.

Snarast skulle man nå ett tillstånd av samma splittring, som för närvarande kännetecknar den övriga sociala hjälpverksamheten och som bekant framtvingat en utredning och rationalisering av socialvården.

Den andra möjligheten är att regeringen låter successivt avskaffa statens A. K. Detta torde i så fall innebära att systemet »reservarbeten» upphör, och att kontantunderstödsverksamheten liksom kontrollen drages till socialdepartementet, varigenom den faktiska ministerstyrelse, som för närvarande kännetecknar den statliga arbetslöshetspolitiken i vårt land skulle än mera framträda. Jag vill i förevarande sammanhang inte yttra mig om, huruvida denna utveckling är den hos regeringens socialdemokratiska del eftersträfvade eller icke. Jag anser mig dock kunna konstatera, att tendensen otvivelaktigt pekar åt detta håll. Om utvecklingen skulle leda dithän, innebär detta dock icke rimligen, att de uppgifter, som hittills påvilat A. K., skulle kunna helt försvinna. En central ledning och en sammanhängande kontroll kan ingen arbetslöshetspolitik i världen undvara, och jag erinrar i det sammanhanget om vad som har rekommenderats av Internationella arbetskonferensen i Genève 1937, nämligen inrättandet i varje land av ett centralt arbetslöshetsorgan. Man brukar vara ganska lyhörd på regeringssidan för rekommendationer från detta håll.

Alldeles oavsett den lämpliga konstruktionen av arbetslöshetsorganet, kan det enligt min mening inte ur någon synpunkt vara en saklig vinst att arbetslöshetspolitiken helt och hållet centraliseras till ett departement, en ståndpunkt, som jag förut sökt ge skäl för.

Om beredskapsarbeten komma att anordnas, är det ofrånkomligt att de inpassas i arbetsmarknaden, för så vitt de skola bliva ett led i en planmässigt bedriven arbetslöshetspolitik. Föregående års riksdag hade, när den tog ställning till anslaget till beredskapsarbeten för de utsatta områdena, detta fullt klart för sig. Sålunda betonades vid detta tillfälle önskvärdheten av att ett hänvisningsförfarande komme till användning, likaså att arbetsobjekten skulle väljas på sådant sätt att arbetena lätt kunde igångsättas eller avbrytas eller minskas allt efter situationen på arbetsmarknaden. Som jag förut i dag sade, tycks riksdagsmajoriteten nu vilja gå ifrån detta uttalande, som gjordes förra året. I år uttalas av utskottet endast att »dessa anslag böra få disponeras enligt den praxis, som hittills utvecklats sig». Menar man praxis under det gångna året eller praxis under alla de år, beredskapsarbeten varit i användning och

Förskottsanslag till beredskapsarbeten. (Forts.)

vilken tidigare praxis föranledde statsutskottets av riksdagen godkända uttalande av den innebörd jag förut relaterat? Såsom jag ser saken måste det alltfört bli nödvändigt, dels att arbetslöshetspolitiken göres så enhetligt ledd som möjligt, dels att ledningen av de egentliga hjälparbetena, kontant-understödsverksamheten, kursverksamheten samt kontrollen handhavas av ett fristående organiserat organ i enlighet med de av regering och riksdag i grundlagsenlig ordning uppställda direktiven.

Vi erkänna gärna för vår del, att reservarbetslinjen i sin nuvarande utformning kanske icke erbjuder en tillräckligt vid ram för sysselsättningsarbeten, ävensom att så kallade A. K.-förläggningar understundom utgjort härdar för bitter agitation. Å andra sidan måste vi framhålla, att man inte kan avvara medel att pröva arbetsvilligheten, att A. K. orättvist fått lida för uppkomna psykologiska misstämningar, samt att löneförmånerna sammantagna vid reservarbeten numera ofta inte nämnvärt understigit tim- eller ackordslönerna vid beredskapsarbetena. Vid ett bedömande av de olika erfarenheter som man kan hämta från beredskapsarbeten och reservarbeten, synes det oss icke osannolikt, att man skulle kunna finna en form, som tillgodosåge olika synpunkter och som gjorde det möjligt att på en gång enhetligt och smidigt kunna lösa sysselsättningsfrågan. Givetvis utgör lönsättningen härvidlag ett svårt problem. Med tanke på jordbrukets och exempelvis exportindustriens lönenivåer kan det väl icke gärna tänkas annat än att en klok arbetslöshetspolitik nödvändiggör hänsynstagande till löneförhållandena på orten, något som borde vara möjligt utan att man därför släpper ur sikte principen att giva de sysselsatta full försörjning. Vi ha i vår motion klart sagt ifrån, att vi äro beredda att förutsättningslöst gå till en utredning av lönefrågan och vi kunna här upprepa samma försäkran.

Vad som för mig synes vara det allra mest väsentliga när det gäller hjälparbeten, är det så kallade hänvisningsförfarandet och arbetenas anordnande så att man kan få den elasticitet vid beredskapsarbetena, som behövs för att nå det avsedda arbetspolitiska syftet med dessa arbeten.

Var och en, som utan förutfattade meningar och prestigesynpunkter vill taga del av vårt förslag i arbetslöshetsfrågan, måste finna, att vi äro villiga icke blott att, som man säger, resonera utan även att söka finna en samlingsväg. Varken regeringen eller regeringspartiets representanter, som jag nyss tillät mig framhålla, ha dock varit sinnade att »resonera» och att söka utjämna de hittillsvarande motsatserna. Att begära av oss, att vi skulle fullständigt kapitulera och godtaga ett system, vars brist på enhetlighet är påtaglig, anse vi oss icke kunna, ty detta skulle innebära, att vi frånge en saklig övertygelse. Vi tvingas av regeringen och dess — skola vi kalla det så? — envetenhet med sin planlöshet att fortsätta en arbetslöshetspolitik, som kännetecknas och bär huvudprägel av löslighet, att både nu och kanske även framdeles rösta för våra säryrkanden. Vi få göra detta tills regeringen här liksom i en hel del andra frågor med tiden kommer att göra rättvisa åt våra linjer.

I fråga om anslag till främjande av enskild företagsamhet, ha vi nu liksom tidigare lämnat vår medverkan till att medel ur A. K.-anslagen härför kunna diskonteras för vissa angivna och prövade ändamål. I övrigt måste vi vidhålla de skäl, som tidigare föranlett oss att med största betänksamhet blicka mot en utveckling, enligt vilken staten och regeringen allt tätare ingriper i företagarkvärlden antingen genom att lämna lån till eller subventionera nödställda företag eller genom att lämna anslag till upprättande av nya företag. Vi kunna, i analogi med behandlingen av Kalixindustrien, tänka oss fall, då riksdagen av sociala skäl lämnar anslag till hjälp åt ett beträngt fö-

Förskottsanslag till beredskapsarbeten. (Forts.)

retag, men regeringens ståndpunkt är närmast den, att riksdagen skall utställa en blancofullmakt åt regeringen eller också utlova sitt stöd på basis blott av några knapphändiga notiser i arbetslöshetspropositionerna. Så många grannlaga problem, som ofta äro förenade med statens stödjande av ett visst företag i dess konkurrens med andra, och vidare med hänsyn till riksdagens oförkränkta bevillningsmakt, finna vi det föga välbetänkt att på detta område utrusta regeringen med allt för stora befogenheter. Det ha vi i vår inställning som riksdagsmän svårt att finna oss i. Vi vilja gärna se ärendena så pass grundligt förberedda, att vi få någon uppfattning om vad saken gäller. Vi äro vana att se kalkyler rörande dylika företag framläggas för riksdagen och att därefter döma huru vi skola ta ställning till frågan, och saknaden av planer och kalkyler har i viss grad varit bestämmande för vår inställning, då det gällt understöd till enskild företagsamhet.

Med denna inställning, herr talman, kan jag inte komma fram till något annat yrkande än avslag på det under punkten föreslagna anslaget på 40 miljoner kronor till statliga och kommunala reservarbeten.

Jag vill också uttala en förhoppning om att efter det utredning har skett en mera enhetlig och rationell arbetslöshetspolitik, som utan att eftersätta de humanitära synpunkter, vi alla anlägga å hjälpåtgärderna mot arbetslösheten som ett samhällsont, skall kunna vinna enhällig anslutning, emedan en sådan skulle tillgodose även andra samhällsekonomiska synpunkter, än dem, regeringen förfäktar.

I avvaktan på utredning om och genomförande av en mera samordnad samhällelig arbetslöshetspolitik ha vi högerreservanter yrkat på uppförande av ett 15-miljonersanslag å beredskapsstaten för att ge A. K. möjlighet till utvidgad verksamhet i den mån sådan erfordras på grund av ökad arbetslöshet. Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till reservanternas förslag om uppförande å beredskapsstaten av ett förskottsanslag på 15 miljoner kronor till reservarbeten, kontantunderstödsverksamhet m. m.

Herr statsrådet Möller: Herr talman! Jag kan inte finna något skäl att efter den diskussion, som redan ägt rum, ingå på någon lång debatt beträffande det yrkande, som här ställts ifrån vissa reservanternas sida.

Jag vill emellertid fästa uppmärksamheten på att det ju finns en principiellt olika tankegång bakom en beredskapsbudget av den art, som kammaren nu håller på att behandla och i vilken man vill, att kommunala och statliga beredskapsarbeten skola kunna ingå, under förutsättning att de behöva tagas i anspråk, och den tankegång, som ligger bakom arbetslöshetskommissionens verksamhet. Ingen har någonsin föreställt sig, att arbetslöshetskommissionen i och för sig skulle med sin verksamhet motverka en begynnande lågkonjunktur, utan arbetslöshetskommissionens uppgift har begränsats till vissa slag av försörjning av de personer, som under en lågkonjunktur blivit arbetslösa, det vill säga man försörjer dem antingen genom olika slag av reservarbeten eller genom kontantunderstöd. Meningen med den nu framlagda beredskapsbudgeten är emellertid — man kan ju ha delade meningar om huruvida det skall lycka eller inte — men meningen är i varje fall, att man så att säga skall mota Olle i grind. Man skall alltså genom denna beredskapsbudget söka förhindra, att det uppkommer något stort försörjningsproblem av den art, som arbetslöshetskommissionen har haft att lösa under den föregående krisen. Detta gör, att det inte har funnits någon särskild anledning att i detta sammanhang upptaga några vare sig större eller mindre anslag till arbetslöshetskommissionen.

Då herr Domö är allvarligt bekymrad för till exempel kontantunderstöden och deras centralisering till socialdepartementet, tror jag, att jag i det avse-

Förskottsanslag till beredskapsarbeten. (Forts.)

endet kan lugna honom genom att försäkra, att jag aldrig för min del tänkt mig, att socialdepartementet skulle taga hand om en verksamhet, som innebär, att man därifrån skulle utdela statsbidrag till kontantunderstöd. Herr Domö behöver inte frukta något sådant, även om det ju enligt sakens natur kan bli Kungl. Maj:ts sak att bestämma statsbidragens storlek, vilket det ju är i de fall, där situationen anses påkalla en högre procentsats i statsbidrag än sjuttiofem procent och där besvärsvägen statsbidrag under sjuttiofem procent kunna bringas under Kungl. Maj:ts prövning.

Såsom förhållandena ligga till, kan man lugnt utgå ifrån att arbetslöshetskommissionen skall bestå under åtskilliga år ännu. Alla ha vi varit överens om, att arbetslöshetskommissionen skall få färdigställa de vägar — i den mån det anses vara nödvändigt — som ha utförts av kommissionen hittills. Följaktligen blir kommissionen som förut den rapportmyndighet, med vilken de lokala arbetslöshetskommittéerna stå i förbindelse. Det blir arbetslöshetskommissionen, som i den mån problemet uppstår, hur man skall försörja de arbetslösa, och man alltså inte kan klara situationen med beredskapsarbeten, alltjämt får handha denna del av verksamheten. Det nu föreliggande förslaget innebär emellertid, att hela den del av arbetslöshetspolitiken, som består i möjligheten att anordna statliga och kommunala beredskapsarbeten, skall ersättas med reservarbeten. Detta är, såvitt jag förstår, två principiellt oförenliga linjer.

Jag skall inte komma in på spørsmålet om splittringen av arbetslöshetspolitiken. I själva verket är det ju så, att splittringen är större, om man har en reservarbetslinje och en beredskapslinje, som äro likvärdiga. Om detta inte precis skulle bli följden av ett bifall till högerns reservation, så skulle dock ett sådant beslut i varje fall i väsentlig grad komma att verka i den riktningen. Därmed skulle man i hög grad förtaga hela beredskapsbudgeten den karaktär, som man avsett att den skall ha. Den skulle nämligen i så fall inte på samma sätt kunna användas för att möta själva symptomen, om jag så får säga, av en lågkonjunktur, eller för att möta lågkonjunkturen själv, ty då skulle man återgå till den tidigare förda politiken, nämligen att behandla de arbetslösa som rena försörjningsobjekt. Då sätter man ju inte in dem i produktionen i något annat syfte. Man försörjer dem visserligen i en viss utsträckning genom arbete i stället för genom kontantunderstöd, men man når inte syftet med beredskapsbudgeten, sådan den nu är upplagd.

Beträffande förslaget om bidrag till enskild verksamhet, förstår jag ju de gamla betänkligheterna. Det finns också mycket, som kan sägas emot ett sådant anslag, men jag finner ingen anledning att nu gå in på någon diskussion härom. Det anslag, som nu begäres, är i varje fall mycket begränsat, jämfört med de anslag, som tidigare ha lämnats för samma ändamål av riksdagen.

Herr andre vice talmannen: Herr talman! Vad som här föreslås, är framför allt en beredskapsåtgärd, som inte skall behöva tagas i anspråk i hela sin utsträckning annat än under en mycket stor arbetslöshet och svår ekonomisk kris. Detta gäller för hela den framlagda beredskapsstaten. Läget skall alltså vara spänt till sin yttersta gräns, då man tar de 40 miljoner kronorna i anspråk.

När såväl Kungl. Maj:t som riksdagen sträcka sig så långt, ligger bakom detta tanken, att vad som här föreslås skall vara ett maximum, som vi hoppas inte skall behöva tagas i anspråk. Även utskottet förutsätter samma sak, vilket är innebörden i hela förslaget. Vad som avses är alltså den yttersta beredskapsåtgärd, som skall kunna behövas. Under sådana förhållanden kan man inte gärna begära, att det här skall föreligga ett i alla detaljer noga uppskisserat förslag, hur dessa medel skola användas, om de behöva tagas i anspråk, utan man får inskränka sig till att uttala, att de skola begagnas på samma

Förskottsanslag till beredskapsarbeten. (Forts.)

sätt, som anslag för detta ändamål tidigare använts. Regeringen och riksdagen ha ju inte i detalj kunnat granska varje förslag, då det gällt arbetslöshetskommissionen, där vi ändå använt hundratals miljoner kronor, och detta gäller naturligtvis i viss mån även beträffande beredskapsarbetena, som visserligen varit mera begränsade. Liksom vi alltså inte tidigare kunnat gå in på en så noggrann prövning av varje detalj i de framlagda förslagen, måste vi även i detta fall ha ett visst förtroende för Kungl. Maj:t. Kungl. Maj:t har ju dessutom uttalat, att man skall se till, att vad som här föreslås, icke kommer att inverka rubbade på arbetsmarknaden i övrigt och att dessa åtgärder endast skola tillgripas för att hindra uppkomsten av en stor arbetslöshet.

Herr Domö vände sig mot det föreliggande förslaget. När herr Domö vill ha ett centralt, fristående organ, anger han emellertid inte, om vi skola ha kvar arbetslöshetskommissionen eller inte. Det är under sådana förhållanden svårt att veta, vilket organ herr Domö egentligen vill ha. Är det för övrigt möjligt att med ens få till stånd ett så väljusterat organ, som kan arbeta med full precision? Jag förstår för min del inte, hur man skall kunna åstadkomma något sådant.

Jag fattade meningen med herr Domös yttrande i övrigt på det sättet, att herr Domö framför allt önskar, att vi skola vidtaga dessa åtgärder på ett sådant sätt, att de icke inverka störande på det ekonomiska livet i övrigt. Man menar, att med de metoder och principer, som för närvarande tillämpas för arbetslöshetskommissionens verksamhet, skulle denna störande inverkan framträda i högre grad, än med vad som här föreslås. Ja, det föreliggande förslaget går ju ut på, att i den mån det är möjligt söka hindra, att det överhuvud taget uppkommer en stor arbetslöshet. Betydelsen härav bör icke underskattas. Vilken uppfattning i övrigt vi än må ha, kunna vi väl alla vara överens om att det inte är önskvärt, att man skickar flera tiotusentals arbetare till reservarbeten och hopar dem där, bara för att man skall få någon sysselsättning för dem. Det är mera tillfredsställande att kunna ordna arbetena så, att arbetskrafterna uppsugas i marknaden, även om det sker genom statens ingripande.

Nu får man också betänka, att det här är en klumpsumma av miljoner, som begäres, och ändamålet för dess användning medför, att det icke i alla avseenden kan givas detaljerade direktiv. Därtill vill jag understryka att de kommunala arbetena, i detta fall betecknade »beredskapsarbeten», äro lämpliga för avhjälpande av lokal arbetslöshet.

Det är detta som gjort, att jag för min del, herr talman, med hänsyn till frågans läge kan tillstyrka bifall till förslaget. Jag kan inte se, att man därmed har sagt, att dessa 40 miljoner måste disponeras av Kungl. Maj:t, ty det är ju endast en beredskap, som sannolikt inte behöver tagas i anspråk men som skall finnas där, om så skulle behövas.

Herr Domö: Herr talman! Jag skall tillåta mig att i anledning av herr andre vice talmannens anförande framföra ett tack till honom för att han nu lämnade vissa upplysningar i anledning av vad jag frågade om under behandlingen av statsutskottets utlåtande nr 184, nämligen i vad mån man tänker sig beredskapsstaten såsom konjunkturreglerande. På den frågan fick jag då intet svar. Nu sade herr andre vice talmannen, att detta anslag icke endast har till syfte att lindra arbetslösheten, utan framför allt avser att *hindra den från att inträda*. Detta uttalande av herr andre vice talmannen innebär ju, att enligt hans mening just detta anslag på 40 miljoner till kommunala beredskapsarbeten skulle användas som ett instrument för konjunkturreglering. Hur kan detta stämma överens med socialministerns försäkran, att beloppet skall användas i stort sett på samma sätt som det anslag, som är beviljat un-

Förskottsanslag till beredskapsarbeten. (Forts.)

der utlåtandet nr 182, till de mest utsatta områdena, där man främst skall avhjälpa långtidsarbetslöshet för familjeförsörjare? Det skulle vara mycket intressant att få höra herr andre vice talmannen närmare utlägga utskottsmajoritetens uppfattning i denna fråga.

Jag skulle vara ännu mera tacksam, om herr andre vice talmannen ville svara på frågan, om man kan tänka sig en situation, där inga andra medel av beredskapsstaten tagas i anspråk än dessa 40 miljoner till statliga och kommunala beredskapsarbeten.

Herr andre vice talmannen: Herr talman! Man måste se denna punkt i samband med alla de anslag, som här beviljas på beredskapsstaten. Man kan inte separera den och bedöma den fristående. När man principiellt yttrar sig om de åtgärder, som staten här vidtager, kan man naturligtvis inte avskilja denna punkt ur det stora sammanhanget. Och herr Domö tror väl inte — jag vet, att herr Domö åtminstone inte menar det — att om av ifrågavarande anslag 10 å 20 miljoner eller till och med hela beloppet skulle användas, detta i någon större utsträckning skulle inverka på den ekonomiska konjunkturen? Naturligtvis kan det inte det. Men beloppet ingår ju som ett led i hela beredskapsstaten, vilken skall vara den säkerhetsåtgärd, som särskilt utsatta kommuner skola kunna begagna sig av för att bispringa de arbetslösa på platsen.

Jag vill för övrigt i anledning av herr Domös fråga läsa upp vad utskottet sagt rörande arbetslönerna på denna punkt. Där säger utskottet — och det har särskilt påyrkats av det politiska parti, som jag tillhör — att »på grund av vad som framhållits särskilt i avseende å formerna för användningen av anslagen till statliga och kommunala beredskapsarbeten vill utskottet uttala, att dessa anslag böra få disponeras enligt den praxis, som hittills utvecklats sig. Särskilt bör uppmärksammas, att de statliga åtgärderna icke försvaga exportnäringens konkurrensförmåga eller försvåra jordbrukets möjligheter att erhålla arbetskraft. Vad i föreliggande motioner i övrigt anförts beträffande investeringsprogrammet har utskottet, med den ställning utskottet intagit till Kungl. Maj:ts förslag, icke ansett sig böra särskilt ingå på.»

Detta är ju ett tydligt uttalande om, hur utskottet rent principiellt ställde sig till denna fråga, och jag kan därför icke inse, att man bör lägga några särskilda synpunkter just på den. När herr Domö vände sig mot detta förslag, fattade jag det så, att herr Domö inte ville ge Kungl. Maj:t den frihet i dispositionen av anslaget, som utskottet i övrigt ville ge och att herr Domö inte var fullt tillfredsställd med den centrala ledningen och med de principer, som vid anslagets användning komma att följas.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter i enlighet med föreliggande yrkanden gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr Domö begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 187 punkten 1, röstar

Ja;

Förskottsanslag till främjande av enskild företagsamhet. (Forts.)
Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Punkten 2.

Under punkten 2 av femte huvudtiteln i propositionen nr 275 hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att till Avsättning till fond för lån och subventioner till främjande av enskild företagsamhet å beredskapsstat för budgetåret 1938/39 upptaga ett förskottsanslag av 1,000,000 kronor.

Förskottsanslag till främjande av enskild företagsamhet.

Enligt det föreliggande förslaget skulle fondens tillgångar i händelse av ett försvårat arbetslöshetsläge disponeras dels för att förekomma att företag nedlades, dels ock för grundande av nya och utvidgning av redan bestående företag, främst inom de av arbetslöshet svårast hemsökta landsdelarna.

I samband med Kungl. Maj:ts förslag hade utskottet till behandling förehaft två likalydande motioner, väckta den ena, nr 334, inom första kammaren av herr *F. Domö* m. fl. och den andra, nr 479, inom andra kammaren av herr *G. Bagge* m. fl., vari, såvitt nu var i fråga, hemställt, att riksdagen måtte avslå förslaget att i beredskapsstaten uppföra ett anslag av 1,000,000 kronor till avsättning till fond för lån och subventioner till främjande av enskild företagsamhet.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten av angivna orsaker hemställt, att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag i förevarande del å motionerna I: 334 och II: 479 till Avsättning till fond för lån och subventioner till främjande av enskild företagsamhet å beredskapsstat för budgetåret 1938/39 upptaga ett förskottsanslag av 1,000,000 kronor.

Reservation hade anförts av herrar *Johansson* i Fredrikslund, *Nilsson* i Landeryd, *Andrén*, *Domö*, *Magnusson* i Skövde och *Persson* i Falla, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte med bifall i förevarande del till motionerna I: 334 och II: 479 avslå Kungl. Maj:ts förslag om anslag till avsättning till fond för lån och subventioner till främjande av enskild företagsamhet.

Herr Domö: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den vid denna punkt fogade reservationen av herr Johansson i Fredrikslund m. fl.

Herr andre vice talmannen: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning gjordes enligt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu ifrågavarande punkten hemställt samt vidare på godkännande av den vid punkten avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkterna 3 och 4.

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Om förskotts-
anslag till ut-
förande av
arbetsplaner.*

Punkten 5.

I två likalydande motioner, väckta den ena, nr 334, inom första kammaren av herr *F. Domö* m. fl. och den andra, nr 479, inom andra kammaren av herr *G. Bagge* m. fl., hade, såvitt nu var i fråga, hemställts, att riksdagen i beredskapsstaten måtte uppföra ett anslag av 1,000,000 kronor till utförande av arbetsplaner, vilket anslag skulle omedelbart och ensamt för sig kunna utanordnas.

Det föreslagna anslaget var avsett för utarbetande av arbetsplaner till arbeten, som utfördes såväl i statens utvidgade ordinarie investeringsverksamhet som inom statens arbetslöshetskommissions verksamhetsområde.

Under hänvisning till vad utskottet anfört i sitt i anledning av ifrågavarande proposition avgivna utlåtande över allmänna principfrågor hade utskottet i den nu förevarande punkten hemställt, att motionerna I: 334 och II: 479, i vad de avsåge anslag till utförande av arbetsplaner, icke måtte vinna riksdagens bifall.

Enligt en vid punkten avgiven reservation hade herrar *Johansson* i Fredrikslund, *Nilsson* i Landeryd, *Andrén*, *Domö*, *Magnusson* i Skövde och *Persson* i Falla ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte med bifall i förevarande del till motionerna I: 334 och II: 479 till Utförande av arbetsplaner å beredskapsstat för budgetåret 1938/39 upptaga ett förskottsanslag av 1,000,000 kronor.

Herr Domö: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den vid denna punkt fogade reservationen.

Herr andre vice talmannen: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes i enlighet med de därunder förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu föredragna punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkterna 6—14.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 188, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till beredskapsstat för budgetåret 1938/39, i vad propositionen avser anslag under kommunikationsdepartementets verksamhetsområde med undantag för affärsverken;

nr 189, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till beredskapsstat för budgetåret 1938/39, i vad propositionen avser anslag under ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde;

nr 190, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till beredskapsstat för budgetåret 1938/39, i vad propositionen avser anslag under handelsdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner;

nr 191, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till beredskapsstat för budgetåret 1938/39, i vad propositionen avser anslag till kapitalinvestering i affärsverksfonderna, jämte en i ämnet väckt motion;

nr 192, i anledning av vissa av Kungl. Maj:t gjorda framställningar om anslag till byggnadsarbeten, avseende ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde;

nr 193, i anledning av utav Kungl. Maj:t gjord framställning om anslag till uppförande av domkapitelshus i Växjö;

nr 194, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag till Uppsala universitet: Inredningsarbeten m. m. för universitetsbiblioteket;

nr 195, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag till Småskoleseminarier: Utrustning;

nr 196, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag om avsättning till statens automobilskattemedelsfond m. m.;

nr 197, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1938/39 till utbyggande av fångvårdens ungdomsanstalt å Skenås m. m.;

nr 198, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående eftergift till viss del av ogulden skatt för Kiplingebergs och Närlinge fideikommisssegendomar m. m.;

nr 199, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till nyanskaffning av maskiner för mynt- och justeringsverket; samt

nr 200, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag till driften av epidemisjukhus jämte i ämnet väckta motioner.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 201, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1938/39 till länsnykterhetsnämnder m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

*Anslag till
länsnykter-
hetsnämnder
m. m.*

I en till riksdagen avlåten proposition, nr 208, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden den 12 mars 1938, föreslagit riksdagen att för budgetåret 1938/39 anvisa

dels till Länsnykterhetsnämnderna ett förslagsanslag av 72,000 kronor;

dels ock till Främjande av nykterhetsnämndernas verksamhet m. m. ett reservationsanslag av 165,000 kronor.

Kungl. Maj:ts ifrågavarande förslag innebar bland annat, att ledamot av länsnykterhetsnämnd eller suppleant för sådan ledamot skulle äga åtnjuta arvode med 20 kronor för sammanträdesdag.

I samband med Kungl. Maj:ts ifrågavarande förslag hade utskottet till behandling förehått

dels två likalydande motioner, väckta den ena, nr 301, inom första kammaren av herr *J. Bårg* m. fl. och den andra, nr 437, inom andra kammaren av herr *C. O. Johanson* i Huskvarna m. fl., vari hemställts, att riksdagen måtte till länsnykterhetsnämnderna för budgetåret 1938/39 anvisa ett förslagsanslag av 83,000 kronor att ställas till socialstyrelsens förfogande för att enligt av Kungl. Maj:t meddelade föreskrifter användas till bestridande av kostnaderna för länsnykterhetsnämndernas verksamhet,

Första kammarens protokoll 1938. Nr 39.

Anslag till länsnykterhetsnämnder m. m. (Forts.)

dels ock en inom andra kammaren av herr *J. Eriksson* i Frägsta m. fl. väckt motion, nr 404, vari hemställts, att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts förevarande proposition, i vad den avsåge anslag till länsnykterhetsnämnderna.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet anført bland annat:

»Kungl. Maj:ts förslag rörande anslaget till länsnykterhetsnämnderna föranleder erinran från utskottets sida allenast i vad det avser ledamots och suppleants dagarvoden samt beräkningen av nämndernas kostnader för särskild personal.

I förstnämnda hänseende har utskottet uppmärksammat, att dagarvodena vid flertalet allmänna uppdrag av likartad beskaffenhet utgå med lägre belopp. I anslutning till vad socialstyrelsen föreslagit anser utskottet förden skull, att ett arvode av 15 kronor för sammanträdesdag bör vara tillfyllest, så mycket mer som vid sidan därav förutsättes utgå rese- och traktamentsersättning för beivrande av nämndernas sammanträden samt för vissa resor i övrigt i anledning av uppdraget.

Såsom förut framhållits har departementschefen för anställande av särskild personal hos länsnykterhetsnämnderna beräknat ett genomsnittsbelopp av 2,000 kronor per nämnd och år. För att bereda möjlighet för nämnderna att inom en vidare krets finna personer, som äro villiga och lämpade att tjänstgöra hos nämnderna, anser sig utskottet böra tillstyrka en höjning av beloppet till 3,000 kronor. Utskottet biträder således det förslag, som framförts i motionerna I:301 och II:437 och som överensstämmer med socialstyrelsens uppfattning i ämnet.

De av utskottet tillstyrkta jämkningarna i Kungl. Maj:ts förslag torde kunna beräknas medföra ett ökat medelsbehov för budgetåret 1938/39 av omkring 10,000 kronor.

Av det anförda framgår, att utskottet icke biträder det i motionen II:404 framställda yrkandet om avslag å Kungl. Maj:ts proposition, i vad den avser anslag till länsnykterhetsnämnderna.

Kungl. Maj:ts förslag rörande anslag till främjande av nykterhetsnämndernas verksamhet m. m. har icke givit utskottet anledning till erinran.

Under återopande av vad sålunda anförts får utskottet hemställa, att riksdagen, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och herrar Bärge m. fl. och Johansons i Huskvarna m. fl. förenämnda motioner (I:301 och II:437) samt med avslag å herr Erikssons i Frägsta m. fl. motion (II:404), må för budgetåret 1938/39 under femte huvudtiteln anvisa

a) till Länsnykterhetsnämnderna ett förslagsanslag av 82,000 kronor;

b) till Främjande av nykterhetsnämndernas verksamhet m. m. ett reservationsanslag av 165,000 kronor.»

Reservation hade avgivits av herrar *Nilsson* i Malmö, *Ström* i Lidköping, *Eriksson* i Stockholm, *Jeppsson*, *Isacsson* och *Erlander*, vilka ansett att utskottet bort tillstyrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag, i vad det avsåge dagarvoden till ledamöter och suppleanter i länsnykterhetsnämnder.

Herr Ström, Torsten: Herr talman! Vid detta utlåtande är fogad en reservation, undertecknad av herr Nilsson i Malmö m. fl., vari yrkas, att riksdagen måtte bifalla Kungl. Maj:ts förslag, i vad det avser dagarvoden till ledamöter och suppleanter i länsnykterhetsnämnder. I fjol beslöt riksdagen, att arvodet till ledamöter i mödranämnderna skulle utgå med 20 kronor per sammanträdesdag. Samma belopp är nu föreslaget att utgå till ledamöter i

Anslag till länsnykterhetsnämnder m. m. (Forts.)

länsnykterhetsnämnder, och vi reserverar oss ha ansett, att riksdagen på denna punkt borde bifalla Kungl. Maj:ts förslag.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr Svensson, Martin: Herr talman! Statsutskottets majoritet har, som den föregående ärade talaren omnämnde, i detta betänkande gjort den förändringen i Kungl. Maj:ts förslag, att den föreslagit en nedsättning av dagarvudet till ledamöterna i länsnykterhetsnämnder, nämligen från av Kungl. Maj:ts föreslagna 20 kronor till 15 kronor. Därvidlag har statsutskottets majoritet kunnat stödja sig på socialstyrelsens yttrande och har följt socialstyrelsens mening.

Det kan ju synas, som om det i och för sig icke vore något stort belopp, som det här rör sig om, men i verkligheten kommer det att medföra konsekvenser, som göra, att det blir icke så obetydliga utgifter. I och med att man går in för ett så pass högt dagarvode till ledamöterna i länsnykterhetsnämnder, komma alla andra, som äro verksamma i olika länsnämnder, att också kräva förhöjd ersättning. Jag vill erinra om, att arvudet till ledamöter av landsting utgår med 12 kronor per dag. Hushållningssällskapen följa landstingens norm, åtminstone är detta fallet i mitt län. Stiftsnämndernas ledamöter åtnjuta ett arvode av 14 kronor per dag, skogsvårdsstyrelsens ledamöter få 12 kronor per dag, prövningsnämndernas ledamöter 16 kronor per dag. I alla dessa fall hålla sig beloppen mycket nära det, som här har föreslagits för länsnykterhetsnämnderna, och skulle man höja detta sistnämnda arvode så väsentligt som till 20 kronor, komma förvisso snart nog anspråk att resas på en höjning över hela linjen, och därifrån vore ju steget ganska litet till att man även inom kommunerna skulle nödgas gå in för höjda dagtraktamenten.

De, som voro närvarande vid diskussionen, då man beslöt att inom kommunerna bevilja dagtraktamenten, erinra sig nog, hur försiktig man var vid bestämmandet av beloppens storlek, och i lagen om kommunalstyrelse har ju också betonats vikten av att beloppen avvägas så, att personer, som åtaga sig dessa förtroendeuppdrag, icke därmed skola få tackning för minskning i inkomster i sin privata verksamhet. I utskottsutlåtandet har ju företagits en jämkning i annat avseende med anledning av den motion, som är väckt av herr Bärge, och denna jämkning innebär ju ett tillmötesgående av motionärens förslag i den delen.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till statsutskottets förslag.

Herr Bärge, Johan: Herr talman! Jag ber att få uttala min tacksamhet till utskottet, som har fäst avseende vid den motion jag som talesman för nykterhetsgrupperna i riksdagen har burit fram om en liten höjning av anslaget till länsnykterhetsnämnderna. Jag tror det är välbehövt, och jag är övertygad om att det lilla tillskott, som utskottet här har förordat, kommer att vara till verkligt gagn. Men om jag hade vetat, att utskottet skulle söka ta igen dessa slantar genom att sänka de av Kungl. Maj:ts föreslagna arvoden till ledamöterna i dessa nämnder, skulle jag knappast ha burit fram denna motion.

Jag har förut vid något tillfälle sagt och vill ytterligare understryka nu, att det arbete, som kommer att påvila dessa nykterhetsnämnder, vilka i många stycken komma att övertaga det arbete, som nu utföres av de kommunala nykterhetsnämnderna, är av sådan beskaffenhet, att det svårigen kan jämföras med det arbete, som är förenat med vanliga förtroendeuppdrag — exempelvis förtroendeuppdrag i landstinget eller i under landstinget sorterande styrelser och nämnder. På detta område är arbetet av helt annan natur. Det möter stora svårigheter att i de kommunala nykterhetsnämnderna få verkligt in-

Anslag till länsnykterhetsnämnder m. m. (Forts.)

tresserat och kvalificerat folk just på grund av arbetsuppgifternas beskaffenhet. Jag har vid något tillfälle sagt, att många tyckas anse, som om en styggelse skulle vidlåda det arbete, det här är fråga om, och detta gör, att svårigheterna att få kvalificerat folk till detta uppdrag äro mycket större, än när det gäller vanliga förtroendeuppdrag. Jag har svårt att förstå utskottets handlingssätt i detta avseende. Socialstyrelsen kan ju inte gärna betraktas som överdådig, när det gäller sådana ting. Den har, synes det mig, förordat ett anslag, som är i knappaste laget. Departementschefen har gått in för 20 kronors dagtraktamente, och jag föreställer mig, att det skett efter noggrant övervägande.

Om man fäster avseende vid de arbetsuppgifter, som skola åvila länsnykterhetsnämnderna, och väntar att få ut något av detta arbete — och det böra ju alla eftersträva, som gått in för den nya rusedryckslagstiftningen och i anslutning därtill vid detta års riksdag ha godkänt den nyantagna lagen om nykterhetsvård — borde man vara angelägen om att av dessa beslut utvinna det bästa möjliga. Det förefaller mig, herr talman, som om den sparsamhet, som man här har visat, är av det slag, att den näppeligen har någon större välsignelse med sig.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

I detta anförande instämde herr *Nilsson, Johan*, i Malmö.

Herr Åkerberg: Herr talman! Jag har i princip ingenting emot, att ledamöterna i en sådan länsnykterhetsnämnd skulle få ett arvode av 20 kronor per dag. Jag anser inte det arvudet vara för högt tilltaget i och för sig. Å andra sidan är det ju litet egendomligt, att dessa arvodesersättningar i så många avseenden avvika från varandra. När man går igenom hela raden av olika arvoden, har man svårt att få tag i någon enhetlig norm.

Herr Bärge talade om arvodena i landstingen. Det är ju så, att för landstingens ledamöter är arvudet satt till 12 kronor, dock för ledamöter, som äro bosatta på den ort, där landstinget sammanträder, till 9 kronor. För ledamöter av expropriationsnämnd är arvudet satt till 18 kronor. Enligt det senaste beslutet har, som herr Ström redan omnämnt, arvudet för ledamot av mödranämnd fastställts till 20 kronor, och nu kommer statsutskottet här och föreslår ett arvode av 15 kronor för ledamöterna av länsnykterhetsnämnder.

Jag tycker för min del inte, att det finnes någon ekonomisk grund för att sänka detta arvode. Å andra sidan tycker jag inte heller, att arbetet i en länsnykterhetsnämnd avviker så mycket från det arbete, som bedrivs i ett landsting och dess olika styrelser och nämnder, att det finnes anledning att sätta arvudet så mycket högre än det som där utgår. Ledamöterna i landstingets förvaltningsutskott, som ju arbeta praktiskt taget hela året, få inte mer än 12 kronor i dagtraktamente, om de äro bosatta på annan ort, och bara 9 kronor, om de bo på den ort, där förvaltningsutskottet sammanträder.

Nu säger herr Bärge, att arbetet i länsnykterhetsnämnderna är så pass otacksamt, att människor ha en viss skräck för att sitta i en sådan nämnd. Ja, jag vet inte, men inte har jag hört att det i vårt län möter någon svårighet att få folk att till och med utan arvode arbeta i de lokala nykterhetsnämnderna, och jag föreställer mig, att den centrala länsnämnden inte kan ha det sämre ställt än de lokala nämnderna i detta avseende. Det bör väl tvärtom anses som något förnämligare att få vara med i en länsnykterhetsnämnd, och jag tror inte det kommer att möta svårigheter att få kvalificerat folk att arbeta i dessa. Under alla förhållanden anser jag, att om man vill använda något stimulerande medel för att få folk att sitta i dessa nämnder, är det ett olämpligt medel att

Anslag till länsnykterhetsnämnder m. m. (Forts.)

sätta arvudet i annan klass än som gäller för nämnderna i ett landsting, som denna nämnd faktiskt kommer att motsvara.

Jag skulle vilja uttala den förhoppningen, att man från regeringens sida eller från någon annan myndighet, som kan vara befogad att göra det, ville taga upp dessa arvodessättningar till behandling och försöka åstadkomma ett förenhetligande av desamma. Jag tycker inte, att ledamöterna i en länsnykterhetsnämnd i och för sig skulle behöva ha högre arvode än landstingens ledamöter ha, men eftersom jag hoppas, att, därest ett sådant initiativ tages, arvudet till landstingsmännen skall kunna höjas, inskränker jag mig till att yrka bifall till utskottets förslag om ett arvode av 15 kronor.

I herr Åkerbergs yttrande instämde herrar *Andrén, Gustaf Björkman, Friggeråker, Jacobsson* och *Per Andersson*.

Herr Hansén: Herr talman! Då detta ärende var uppe i statsutskottets tredje avdelning, anförde avdelningens ärade vice ordförande, herr Svensson, samma starka argumentation som han nyss anført här i kammaren, för arvodets fastställande till 15 kronor. Jag vill gärna bekänna, att det inte för mig är någon hjärtesak, om det blir 15 eller 20 kronor, men jag kunde likväl inte komma ifrån, att de sakliga skälen på ett avgörande sätt talade för ett arvode på 15 kronor. Jag tror, att den ärade motionären ser det litet för svart och inte heller gör en rättvis jämförelse då han jämnställer de blivande länsnykterhetsnämnderna med mödrahjälpnsnämnderna — vilken jämförelse ju för resten blir grundad på antaganden, innan man ännu vet, vilken arbetsuppgift de förstnämnda komma att få. Men vad vi veta är, att länsmödrahjälpnsnämnderna, med vilka man gör jämförelser, ha fått en arbetsbörda av den omfattningen och den mycket ansvarsfulla och delikata beskaffenheten, att man — jag skulle vilja säga: dess bättre — icke kan och icke har anledning anta, att länsnykterhetsnämndernas arbetsuppgifter bli tillnärmelsevis av samma omfattning. Om det sålunda fanns särskilda skäl för fastställande av det arvode, som riksdagen i fjol bestämde för dessa nämnders ledamöter och suppleanter, så kan jag inte finna, att man har anledning anta att samma skäl skulle vara för handen i nu ifrågakarande fall. Man har ju ännu så ojämnt utmätta arvoden, därav ett mycket stort antal mycket låga. Jag skulle vilja taga ett exempel ur högen. Skogsvårdsstyrelsernas ledamöter ha praktiskt taget intet arvode alls utom dagtraktamente på 12 kronor. De ha ändå åtminstone i många län en miljonförvaltning att svara för. Dessa styrelser ha svällt ut till formliga ämbetsverk med 40—50 eller ännu fler anställda. De ha att vaka över skogarnas skötsel och verkställa den delikata avvägningen av var gränsen går för skogsägarens rätt att avverka. De få göra detta praktiskt taget utan betalning. Se vidare på revisorerna för denna förvaltning! För dem utgick tidigare ett arvode av — om jag minns rätt — 25 kronor, men dåvarande jordbruksministern, nuvarande handelsministern, tog bort detta arvode och sade, att befattningen skulle vara ett förtroendeuppdrag, som revisorerna skulle fullgöra för ingenting.

Om man börjar titta på alla dessa arvodesfrågor, skulle jag vilja säga, att det nog föreligger skäl för en allmän översyn av desamma, i den utsträckning de fastställas av riksdagen, men det är därför icke skäl att, på grund av att vi i fjol fastställde ett arvode av 20 kronor till mödrahjälpnsnämndernas ledamöter, taga det som utgångspunkt undan för undan i fortsättningen.

Dessa motiv ha för mig varit bestämmande, då jag — som inte av motionären eller någon annan kan misstänkas för bristande intresse för den uppgift,

Anslag till länsnykterhetsnämnder m. m. (Forts.)

som länsnykterhetsnämnderna skola fylla — har ansett, att man bör stanna för utskottets förslag, till vilket jag, herr talman, ber att få yrka bifall.

Häri instämde herrar *Gabrielsson* och *Bäckström*.

Herr Gustavson, John: Herr talman! Jag har begärt ordet för att förklara, att även jag anser, att 15 kronor i dagtraktamente är nog. Herr Svensson i Kompersmåla gjorde därvidlag en jämförelse, som jag till alla delar vill understryka. Om vi göra en jämförelse med de arvoden, som utgå till ledamöter i landstingen och dessas förvaltningsutskott, i olika avdelningar inom hushållningssällskap o. s. v., kan jag inte förstå, varför vi skulle göra en avvikelse i detta fall.

Anledningen till att jag begärde ordet var, att herr Bärge i Katrineholm som motivering för ett arvode på 20 kronor sade, att vi skulle se till, att vi finge kvalificerat folk i dessa nykterhetsnämnder. Ja, den synpunkten, herr Bärge, bör väl vara vägledande också när det gäller att få ledamöter i landsting och i dessas och hushållningssällskapens förvaltningsutskott o. s. v. Där bör man väl också försöka få kvalificerat och dugligt folk.

Jag ville inte, att herr Bärge yttrande skulle stå oemotsagt. Det skulle då kunna uppfattas så, att i de andra här uppräknade styrelserna skulle vi kunna välja nästan vem som helst, medan det just i det här fallet vore särskilt viktigt att få kvalificerat folk. Jag vill protestera mot detta resonemang. Jag anser, att det bör vara dugande och kvalificerade krafter även i andra institutioner, där det inte betalas mer än 15 och 13 kronor o. s. v. i dagtraktamente.

Herr Ström, Torsten: Herr talman! Alla de synpunkter, som framförts i debatten här i dag, framfördes också vid behandlingen i tredje avdelningen i statsutskottet, men trots detta vågar jag framhärda i den övertygelsen, att Kungl. Maj:t var inne på den rätta vägen i sitt förslag om arvode åt länsnykterhetsnämnderna. Herr Hansén gjorde jämförelser och sade, att i skogs-vårdsstyrelserna t. ex. ha ledamöter och revisorer inte någon ersättning. Herr Hansén, så måtte det vara förbehållet en viss kategori människor att sitta i dessa styrelser, men i länsnykterhetsnämnderna är det tänkt, att möjligen även kroppsarbetare skulle kunna komma med. De förlora arbetsinkomst genom att deltaga i sammanträdena där. Dessutom få de uppehålla sig på annan ort under sammanträdesdagen, och det kostar även några kronor. För att inte dessa skola göra förlust, har man ansett det vara lämpligt att sätta arvodet till det belopp, som här är föreslaget.

Jag vidhåller, herr talman, mitt yrkande om bifall till reservationen.

Herr Bärge, Johan: Herr talman! Jag vill ingalunda påstå, att den omständigheten, att man i det kommunala livet tillämpar mycket låga dagtraktamenten, är ett säkert mått på var dugligheten och odugligheten äro att finna, men jag kan inte hjälpa, att jag ser något annorlunda på detta uppdrag än vad jag ser på landstingsuppdrag i allmänhet. Att vara landstingsman har en gång i tiden betraktats såsom något mycket fint och förnämt. Även jag satt i landsting på den tiden, när det ansågs vara en mycket stor ära. Så är det inte längre, men vad man har kvar av den gamla traditionen på ont och gott är att icke bestå ledamöterna vare sig i landstingen eller i landstingsnämnderna traktamenten, som ens täcka kostnaderna. Jag vet av många erfarenheter, hur det oftast brukar gå till att någorlunda hålla dem skadeslösa, som vid ett landstingssammanträde få offra mera i dagpenning än vad de ha i traktamete. Jag

Anslag till länsnykterhetsnämnder m. m. (Forts.)

känner mer än en ort, där förhållandet är sådant, att vissa organisationer betala ett tillägg till landstingstraktamentet för sina representanter i landstinget, för att det inte skall svida för hårt. Det är ingenting annat att göra. Vill man taga dylikt såsom ett mått på normalt handlande i vår tid, när arbetet i det offentliga tjänst sväller ut så, som det gör och ställer så oerhört stora krav på dem, som offra sig där, då tror jag, att man söker länka in utvecklingen åt fel håll. Arbetet i det allmänna tjänst är inte likadant nu som på den tiden, då det var så stor ära att tillhöra landstingen. Ett kort sammanträde om året var i allmänhet vad som krävdes, jämte några få sammanträden i ett förvaltningsutskott. Med den omfattning, som verksamheten har tagit, går det inte an att arbeta på det sättet, och gör man så nu, så får landstinget dyrt betala en sådan förvaltning, därigenom att den nödiga skötseln inte presteras.

Jag menar, herr talman, med detta, att det knappast är riktigt att taga de minst tilltalande formerna som exempel, när man skall besluta något nytt. Det reder sig givetvis ändå, oavsett om traktamentena här bli 20 kronor eller 15.

Jag tycker emellertid för min del, att det icke föreligger tillräckliga skäl att icke följa Kungl. Maj:ts förslag i detta fall. Hur det än går med den saken, ber jag att få stryka under vad herr Åkerberg sade, att det kunde vara påkallat, att man ägnade dessa traktamentsbestämmelser en översyn, så att man finge litet större enhetlighet på detta område — trots att jag, herr talman, vet, att då komme en allmän uppskrivning av traktamentena att ske — därom är jag säker.

Herr Bergman: Herr talman! Jag skall inte yttra mig om den här så mycket debatterade men mindre betydelsefulla frågan om dagarvodena, utan jag har begärt ordet endast för att uttrycka även riksdagens nykterhetsgrupps tillfredsställelse med att statsutskottet tillstyrkt den motion, som vi gemensamt med socialdemokratiska nykterhetsgruppen väckt i denna sak. Vi tacka alltså för att statsutskottet tagit hänsyn till gruppernas enhälliga önskan att få anslaget till länsnykterhetsnämnderna höjt med ett tusen kronor, vilket enligt vår mening är alldeles nödvändigt för att denna nya institution skall bli någorlunda livsduglig.

Jag ber alltså att få yrka avslag på regeringsförslaget och bifall till utskottets förslag i detta avseende.

Herr Hansén: Herr talman! Jag skall bara be att få säga till min ärade vän herr Ström, att han tagit miste. Ledamotskap i skogsvårdsstyrelse är inte förbehållet folk med någon särskild förmögenhetsställning. Dessa ledamöter väljas som bekant av hushållningssällskap och landsting, och i skogsvårdsstyrelserna sitta småbrukare eller med arbetare jämställda, det vet jag av egen erfarenhet. I vårt län sitter som ordförande i skogsvårdsstyrelsen en småbrukare, förordnad av Kungl. Maj:t.

Herr Svensson, Martin: Då herr Bärge säger, att det är särdeles svårt att få tag på personer, som äro villiga att åtaga sig uppdrag i nykterhetsnämnder, vill jag för min del betyga, att jag inte har funnit, att så är förhållandet i den ort jag känner till. Det har aldrig inom min kommun varit svårt att skaffa ledamöter i nykterhetsnämnden. Och man får väl ändå inte göra en sådan skillnad emellan svårigheten av det ena uppdraget och det andra, som här har gjorts. Jag tror, att om man undersöker dessa förhållanden, kommer det att visa sig, att det föreligger svårigheter även i att fullgöra andra uppdrag. Därvidlag vill jag särskilt påminna om taxeringsarbetet, som är ett både arbetsamt

Anslag till länsnykterhetsnämnder m. m. (Forts.)
och mycket grannliga uppdrag, där man nog har att riskera att skaffa sig ovänner, lika mycket som när det gäller fullgörandet av det uppdrag, vi här diskutera.

Det framgår också av diskussionen här, att ifall vi bifalla det högre anslaget, så rullas genast hela problemet om arvodessättningen för kommunala uppdrag och för uppdrag inom länen upp, och då är frågan visst inte en ringa fråga, utan det rör sig om ganska stora kostnader.

Herr Bergman: För att ingen skall missförstå vad jag nyss yttrade — det var kanske något oklart uttryckt — vill jag blott säga, att jag icke yttrade mig om dagarvodena, utan blott yrkade bifall till det väsentliga i förslaget, nämligen höjningen av anslaget till länsnykterhetsnämnderna, bifall alltså till utskottets förslag i motsats mot Kungl. Maj:ts nedprutning av nämnda anslag. Vad den mindre betydande frågan om dagarvodena beträffar, kommer jag väl in på punkten att rösta med reservanterna.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt de yrkanden, som därunder framkommit, propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till utskottets hemställan med den ändring, som föranledes av godkännande av den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr Nilsson, Johan, i Malmö begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 201, röstar
Ja;

Den, det ej vill, röstar
Nej;

Vinner Nej, bifalles utskottets hemställan med den ändring, som föranledes av godkännande av den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Vid förnyad föredragning av statsutskottets utlåtande nr 202, i anledning av motion rörande anordnande av semesterhem för arbetare m. fl., bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Ang. räntan å vissa lån från pensionsförsäkringsfonden. Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 203, i anledning av motion angående nedbringande av räntan å vissa lån från pensionsförsäkringsfonden.

I detta utlåtande hade utskottet hemställt, att riksdagen, i anledning av en av herr *R. Lundqvist* m. fl. inom andra kammaren väckt motion, nr 179, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa en förutsättningslös utredning rörande möjligheterna att åvägabringa en sänk-

Ang. räntan å vissa lån från pensionsförsäkringsfonden. (Forts.)
ning av räntan å de lån, som under åren närmast efter världskriget utlämnats från pensionsförsäkringsfonden till de elektriska distributionsföreningarna, samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Reservationer hade anförts av, utom annan, herrar Nilsson i Landeryd och Råstock, vilka ansett, att utskottet bort avstyrka ifrågakvarande motion.

Herr Nilsson, Bernhard: Herr talman! Jag har utomordentligt stor respekt för statsutskottets grundlighet vid behandlingen av ärendena, men jag får säga, att jag tror, att behandlingen av detta ärende har gått litet grand för hastigt.

Statsutskottets förslag innebär ju, att riksdagen skulle besluta en skrivelse till Kungl. Maj:t med anhållan om utredning, huruvida räntan på de elektriska distributionsföreningarnas lån i pensionsstyrelsen skulle kunna minskas, och detta motiveras med den höga ränta, som för närvarande utgår beträffande vissa av dessa lån.

När man bedömer denna fråga, får man inte glömma, att pensionsfonden ju är avsedd att i huvudsak fylla det penningbehov, som uppstår för utbetalande av pensionerna. Det är uppenbart, att om man beslutar, att räntan skall sänkas, så minskas inkomsterna för fonden, och därmed inträder också automatiskt statens skyldighet att fylla det tomrum, som uppstår i fonden genom denna ränteminskning. Det är sålunda en direkt statssubvention, som skulle utgå till dessa distributionsföreningar.

Nu ha naturligtvis inte alla distributionsföreningar sina lån i pensionsstyrelsens fond, utan det finns säkerligen också sådana lån i andra fonder, hos försäkringsbolag o. s. v., och sådana distributionsföreningar, som ha sina lån där, skulle fortfarande betala samma ränta, såvida inte riksdagen också tar konsekvenserna och lagar, att även dessa låntagare få lägre ränta. Vidare ha ju ett stort antal av landets kommuner gamla lån i pensionsstyrelsen och hos försäkringsbolag, lån som löpa med hög ränta, 6, 6½ %, kanske t. o. m. högre i vissa fall. Det är räntesatser, som varit förmånliga vid det tillfälle, när lånen togos, men inte kan man påräkna, att räntan skulle sänkas för kommunerna i sådana fall. I alla händelser är det uppenbart, att ifall riksdagen går in för vad som här föreslås, skulle man kunna åberopa ett sådant beslut som skäl för att riksdagen skall träda emellan också när det gäller lån till kommunerna.

Dessa distributionsföreningar äro ju affärsföretag, som köpa eller producera elektrisk kraft och distribuera denna ut till abonnenter inom ett visst område. Utvecklingen har ju gått enormt framåt beträffande distributionen och konsumtionen av elektrisk energi, med påföljd att dessa föreningar i varje fall i mycket stor utsträckning ha fått avsättningen kanske fördubblad under den tid, som har förlupit, sedan lånet upptogs under högkonjunkturen, under och närmast efter tiden för världskriget och tills nu. Därigenom ha inkomsterna ökats och samtidigt föreningarnas möjlighet att förränta och amortera sina lån. Jag tycker, att den omständigheten, att det således här är fråga om rena affärsföretag, som såvitt jag kan bedöma, böra kunna få sin ekonomi att gå väl i lås, talar ganska starkt för att man inte bör bifalla denna motion.

Jag vill också framhålla, att landstingen i stor utsträckning ha lånat hos pensionsförsäkringsfonden för sjukvårdsändamål, för lasaretsbyggen och dylikt, och landstingen skulle få fortsätta att betala den högre räntan för sina lån.

Nu skulle man kanske kunna tro, att det här rör sig om mycket allvarliga ekonomiska problem för dessa distributionsföreningar, men jag ber då att få

Ang. räntan å vissa lån från pensionsförsäkringsfonden. (Forts.) hänvisa till en bilaga, som finnes fogad vid motionen; det är sålunda motionärernas egen utredning angående dessa förhållanden. Jag har hört mig för i pensionsstyrelsen, huruvida andra lån förekomma, som skulle kunna åberopas som skäl för lindring i lånevillkoren, men man säger där, att detta inte är fallet. Motionärerna ha fått denna bilaga i pensionsstyrelsen. Av denna bilaga framgår, att två lån slutbetalas 1938; de ha löpt med $5\frac{1}{2}$ % ränta. 1939 slutbetalas 7 lån; de ha löpt med $5\frac{3}{4}$ % ränta. 1940 slutbetalas 11 lån, som ha löpt med lägst 3.9 och högst $6\frac{1}{2}$ % ränta; detta år betecknar kulmen för antalet inbetalningar, som alltså inte ligger längre fram i tiden än 1940. Under hela den följande tiden, från och med 1941 till och med 1961, alltså tjugu år, finnas inte mer än 27 lån, som skola slutbetalas, och de löpa med lägst 3 och högst $5\frac{1}{2}$ % ränta. Det återstår alltså inte mer än tre år, innan de dyraste lånen äro slutbetalda, och att riksdagen då skulle skriva till Kungl. Maj:t och begära en utredning om denna sak, anser jag vara utomordentligt litet motiverat.

Jag skall inte gå in längre på ett resonemang om detta spörsmål. Jag tror, att reservanternas ståndpunkt i detta fall är så stark, att det skulle vara ganska underligt, om inte första kammaren åtminstone skulle skänka oss ett relativt bättre stöd än vi fått i statsutskottet.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den av mig och herr Råstock avgivna reservationen.

Herr Svensson, Martin: Herr talman! Den föregående ärade talaren började med att säga, att statsutskottet inte hade ägnat denna fråga tillräcklig uppmärksamhet. Däremot vill jag emellertid säga, att frågan inom avdelningen har varit föremål för långvarig och grundlig behandling; motionen väcktes ju ganska tidigt, och inom statsutskottets tredje avdelning började man under första hälften av riksdagen diskutera denna fråga.

Fastän det fanns behjärtansvärda skäl för att omedelbart söka åstadkomma åtgärder i motionens syfte, dröjde emellertid avdelningen med att ta ståndpunkt, till dess att jordbruksutskottet avlämnat sitt utlåtande beträffande räntan för en hel del fonder, varur lån erhållas för olika ändamål. Denna fråga har behandlats i jordbruksutskottets utlåtande nr 65, och där föreslår jordbruksutskottet, »att riksdagen, i anledning av motionerna I: 120 och II: 226 må i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t ville låta utreda möjligheterna att sänka räntan å lån från statens utlåningsfonder, samt att Kungl. Maj:t underställer riksdagen de förslag, vartill utredningen må föranleda». Riksdagen har också bifallit vad jordbruksutskottet i detta fall har föreslagit. Vad som här föreslås i statsutskottets utlåtande nr 203 är därför en åtgärd, som endast innebär en anslutning till vad riksdagen vid annat tillfälle har beslutat.

Man kan ju säga, och det sade den föregående ärade talaren, att pensionsförsäkringsfonden är att jämföra med ett bankföretag eller någonting dylikt, och att man inte får jämkä på den ränta, som en gång är överenskommen mellan detta företag och dess låntagare. Denna ståndpunkt var nog riktig tidigare, då pensionsstyrelsen hade att handla efter de gamla lagbestämmelserna. Men i och med att lagen 1936 ändrats, har riksdagen själv att ansvara för folkpensioneringen, och den ränta, som uppstår av fonden, är nu endast en del av vad som erfordras för att finansiera folkpensioneringen. Därmed har denna fond så att säga till hälften blivit av samma beskaffenhet som andra fonder, där riksdagen äger bestämma räntan.

Nu framgår det av motionen, att en hel del av de elektriska distributionsföreningar, det här gäller, ha upptagit långfristiga lån från pensionsförsäkringsfonden med räntor, som äro ganska betungande. Så har till exempel Össe-

Ang. räntan å vissa lån från pensionsförsäkringsfonden. (Forts.)

by-Garns elektriska distributionsförening ett lån å 150,000 kronor till $5\frac{1}{2}$ % (ursprungligen $5\frac{3}{4}$ %) ränta och konverteringsrätt den 30 juni 1949. Österåkers elektriska distributionsförening har ett lån på 140,000 kronor med en ränta av $5\frac{3}{4}$ % (ursprungligen 6 %) och konverteringsrätt den 30 juni 1950. Låt oss tänka oss tillbaka till den tid, då vi voro hänvisade till att använda karbidlampor. Hur ofantligt angelägna voro inte då för tiden människorna ute i bygderna att erhålla elektrisk belysning! Vi erinra oss också, vilken oerhört hög räntenivå, som var rådande under åren närmast efter världskriget. Detta gjorde, att man gick in på ganska hårda villkor blott för att inte gå miste om den elektriska belysningen. Naturligtvis kan det anses vara en brist på förutseende, att överhuvud taget ha bundit sig för lån med denna höga ränta och löpande under så lång tid som tjugu år eller kanske mera.

Nu ha vi emellertid kommit in i en period med mycket lågt ränteläge, vilket synes bli bestående för en ganska avsevärd framtid. Då är det naturligt, att alla sträva efter att få konvertera sina lån för att komma i åtnjutande av låg ränta så snart som möjligt.

Nu innebär ju inte utskottets kläm, att man skall ge direktiv för pensionsstyrelsen att utan vidare företa en sänkning av räntan, utan den innebär, att man skall låta verkställa en förutsättningslös utredning om på vilka vägar man bör gå fram för att åvägabringa en sådan sänkning, som kan lindra bördan för de elektriska distributionsföreningar, som ha kommit i ekonomiska svårigheter. Därvidlag kan man ju gå mer än en väg. Man kan tänka sig en räntesänkning, men man kan också tänka sig, att staten genom bidrag ur andra inkomstkällor träder emellan för att hjälpa dem, som äro i den svåraste belägenheten.

Jag tror i varje fall, att det är en klok åtgärd, om långivaren här inte går för bryskt fram eller säger ett för bestämt och avvisande nej till framställningar om konverteringsrätt. Det är för närvarande en ganska stark inbördes konkurrens mellan långivarna, och såväl banker som andra penninginstitut, vilka utlämna lån, äro synnerligen tillmötesgående. Jag tror inte, att man där säger ett kallt och bleklagt nej till ansökningar om förändrad ränta, utan man låter säkerligen gärna förhandla med sig, blott man får behålla sina kunder. Om staten härvidlag stode fast vid att lämna sådana ansökningar utan avseende, kan ju den situationen tänkas inträffa, att låntagarna, när det en gång blir möjligt att konvertera eller inbetala lånen, söka andra långivare, endast emedan de ha känt sig förnärmade av det sätt, varpå pensionsstyrelsen gått till väga.

Jag kan inte finna annat än att det föreligger fullgoda skäl för att i enlighet med klämman i utskottsutlåtandet ta upp frågan och låta verkställa en förutsättningslös utredning och att därvidlag följa vad riksdagen redan tidigare har bestämt i enlighet med jordbruksutskottets utlåtande nr 65 i fråga om ränta å en hel del av de fonder, där riksdagen anslår medel, och jag skall därför, herr talman, be att få yrka bifall till statsutskottets hemställan.

Herr Larsson, Sam: Herr talman! Jag har, liksom den förste ärade talaren i denna debatt, den största respekt för statsutskottet och dess tredje avdelning, och när statsutskottet är så enigt som i denna fråga, där endast tre ledamöter ha reserverat sig, kan det förefalla fullkomligt utsiktslöst för en enskild ledamot i kammaren att söka åstadkomma någon ändring i vad detta mäktiga utskott hemställt.

Jag skall emellertid på denna punkt be att få på det allra bestämdaste och på det mest bevekande sätt hemställa till kammaren att icke följa statsutskottets förslag om en utredning rörande dessa räntor på lån från pensionsför-

'Ang. räntan å vissa lån från pensionsförsäkringsfonden. (Forts.)
säkringsfonden. Jag gör det delvis av den anledningen, att jag själv tillhör ett ämbetsverk, som är i precis samma belägenhet som pensionsstyrelsen. Även inom mitt verk ha vi stora fonder, vilkas medel äro utlånade till kommuner och andra, och även beträffande dem skulle väl med precis samma rätt kunna resas sådana krav, som det här är fråga om. Här är kravet för övrigt så mycket orimligare, som det är begränsat till ett enda slag av lån, nämligen sådana, som lämnats de elektriska distributionsföreningarna. Vad finnes det för rimlig anledning till att de elektriska distributionsföreningarna skulle behandlas på annat sätt än till exempel kommuner och andra institutioner, som ha lånat på liknande sätt och vilka äro av minst lika allmännyttig beskaffenhet som de elektriska distributionsföreningarna?

Och dessutom — det har ju ändå statsutskottet sagt — måste man tänka på de verkligt betydande principiella betänkligheter, som här måste inträda. Här träffas ett avtal mellan å ena sidan en institution, som har pengar att låna ut, och å andra sidan ett företag, som behöver pengar. Man kommer överens om vissa bestämmelser, en viss räntesats, en viss tid, under vilken lånet skall bevaras som lån, och i vissa fall kanske också en amorteringsplan är uppgjord. Sedan denna överenskommelse är träffad, där villkoren kanske bestämts med särskild hänsyn till långfristigheten hos lånet, skulle man genom en statens åtgärd åstadkomma ändring i dessa bestämmelser. Detta betyder ju, att förbindelser, som äro träffade, inte skola vara gällande. Långgivaren kan inte få vad låntagaren har utfäst sig att ge honom, utan andra grunder skola fastställas.

Låt oss endast tänka på hur förhållandena utifrån sådana synpunkter skulle komma att te sig under en annan typ av ekonomisk utveckling än den, som vi nu äro inne i, alltså under en period av stigande räntor. För närvarande utlämnar pensionsförsäkringsfonden liksom andra fonder lån till mycket låga räntor på mycket lång lånetid. Om det skulle inträda en period av kanske mycket väsentligt stigande räntesatser, skulle ju långivarna med precis samma rätt kunna framställa anspråk på att få förändra räntorna och betinga sig högre räntor av låntagarna än de förbundit sig till genom den handling, som givits.

Konsekvenserna av det här ifrågasatta tillvägagångssättet måste, såvitt jag förstår, bli alldeles orimliga. Om den utredning, som här föreslås av statsutskottet, skall göras förutsättningslös — som det uttryckligen säges i utskottsutlåtandet — *kan* resultatet i ett fall sådant som detta omöjligen bli något annat än ett bestämt avstyrkande av den framställda begäran, och under sådana förhållanden är också, såvitt jag kan förstå, utredningskravet meningslöst.

Jag tror, att kammaren gjorde mycket klokt i att på denna punkt följa reservanternas, och jag ber för min del att få yrka avslag på utskottets hemställan och bifall till reservationen.

I detta anförande instämde herrar *Velander, Ekman, Elon Andersson, Åkerberg, Lindström, Roos, Berling, Elof Andersson, Sundberg, Ehrnberg, Hansson, Anderberg, Ohlin, Olof Carlsson, Carlström* och *Nisser*.

Herr Björnsson: Herr talman! I likhet med de båda andra talare, som yttrat sig till förmån för reservationen, skall jag be att få betyga min djupa aktning för statsutskottet men också förklara, att jag inte därav kan låta förläda mig att rösta för utskottets hemställan i denna fråga.

Här är ju förutsättningen, att man skulle ha att göra med några nödlidande företag, ett antal elektriska distributionsföreningar, som dock ha upplevat snart tjugåriga av svårigheter och som man nu långt om länge skulle vara be-

Ang. räntan å vissa lån från pensionsförsäkringsfonden. (Forts.)
någen att hjälpa. Man föreslår då en sänkning av räntesatsen på lån, som dessa företag ha fått från en viss bestämd långivare, dock inte beträffande alla lån, som de ha fått. Den metod, som man här har föreslagit för att bringa hjälp, har en utomordentlig egenskap, nämligen att den är så enkel. Men i övrigt saknar den, såvitt jag kan förstå, alla förtjänster. Den hjälper ingalunda alla, som behöva hjälp, och den hjälper många, som inte behöva någon hjälp.

Jag har haft tillfälle att delta i förhandlingar med representanter för fyra sådana elektriska distributionsföreningar, som bildats vid den tid, då det stora flertalet av de i motionen omnämnda distributionsföreningarna tillkommo. Dessa fyra distributionsföreningars områden gränsade till varandra och lågo så, att de bildade en krans. Två av dem hade mycket god ekonomisk ställning, medan de två övrigas affärsställning var urusel. Det ena av de välsituerade företagen hade en god ställning, emedan det, såsom en ledamot uttryckte sig, hade betalt sin anläggning vid en tid, då kronan kostade endast 25 öre eller då tjugufemöringen var värd en krona. Det andra av dessa företag hade en utomordentligt god ställning, därför att det hade mycket förmånliga abonnemang av industriföretag, som oavbrutet utnyttjade den elektriska kraften. Av de båda företagen med usel ställning hade det ena råkat i svårighet, emedan det hade bildats bland annat för att tillgodose en industriell anläggning, som var en kristidsanläggning och snart blivit nedlagd. Den fjärde av dessa distributionsföreningar — således nummer två bland dem, som hade dålig ekonomi — hade fått sin ekonomi förstörd, därför att anslutningen inte hade blivit så allmän, som man hade beräknat. Tycka nu herrarna, att det vore rimligt, om man försökte hjälpa dessa fyra föreningar lika mycket eller kanske hjälpa dem, som ha en god ekonomisk ställning, med större belopp än dem, som ha det dåligt ställt?

Vill man verkligen bringa hjälp på detta område, skall man efter min mening först och främst konstatera, att hjälp behövs, och *var* denna hjälp behövs, och sedan bör man rimligtvis skapa ett förfaringssätt att bringa hjälp, som sätter företagen på fötter på sådant sätt, att de kunna föra en förnuftig taxepolitik. Om man hjälper vissa företag, som redan ha det bra, är det kanske fara värt, att dessa börja driva en taxepolitik, som försämrar läget för andra föreningar, som man har hjälpt och som äro grannar eller dylikt. Så labilt, så känsligt för olika inverkande faktorer kan läget vara, att man rakt inte vet, vart det bär hän, om man hjälper föreningar, som inte behöva någon hjälp. Jag finner således, att det är en synnerligen irrationell metod att lösa dessa svårigheter, som statsutskottets majoritet här har föreslagit riksdagen.

Jag delar i det väsentliga de principiella betänkligheter, som närmast föregående talare givit uttryck åt. Pensionsstyrelsen bör efter min mening betraktas som ett affärsdrivande verk. Riksdagen bör lika litet ålägga ett sådant verk att avvika från vanliga, affärsmässigt tillåtliga och kloka metoder, som den bör göra det beträffandet telegrafverket, statens järnvägar och andra statens affärsdrivande verk. Vill staten använda pensionsstyrelsen i socialpolitiskt eller näringspolitiskt syfte, bör man åtminstone förfara på samma sätt, som då man vill använda statens järnvägar för något av dessa syften, till exempel då det gäller att reducera kostnaderna för kalkfrakter och dylikt, och alltså lämna pensionsstyrelsen ersättning, så att man får se, hur stort statsbidrag det är fråga om.

Ytterligare vill jag bemöta några invändningar, av herr Svensson i Kompersmåla, som, såvitt jag förstår, inte hålla streck. Herr Svensson sade, att utskottet har begärt en utredning angående möjligheten att bringa hjälp åt distributionsföreningar, som ha det besvärligt ställt. Så är inte klämman avfattad, utan enligt den skall man undersöka möjligheterna att åvägabringa en sänkning

Ang. räntan å vissa lån från pensionsförsäkringsfonden. (Forts.)
av räntan å lån för alla elektriska distributionsföreningar, som erhållit lån från pensionsförsäkringsfonden under åren närmast efter världskriget.

Vidare jämförde herr Svensson pensionsförsäkringsfonden med jordbrukslånefonder och dylikt, men dessa äro fonder, som ha upplagts i det klara näringspolitiska syftet att bispringa en viss bestämd näringsgren, medan vår pensionsförsäkringsfond inte är tillkommen i sådant syfte.

Den farhåga, som herr Svensson vill aktualisera hos oss, att en hel del låntagare sedermera skulle vända sig från pensionsstyrelsen, om de inte nu finge räntesänkning, tror jag för min del inte är befogad. Förhållandena på penningmarknaden i detta avseende betingas främst av det faktum, att människor, som vilja låna pengar, söka sig till de institut, där de få pengarna billigast. Jag skulle tro, att det är en mycket enkel sak för pensionsstyrelsen att återvinna sina kunder genom att sänka räntesatsen, om konkurrensförhållandena skulle bli sådana, att detta befundes nödvändigt, ty det är alldeles märkvärdigt, hur lätt människor glömma såväl verkliga oförrätter som även förmenta — om vilka senare det här skulle vara fråga — när det gäller att göra affärer. Man gör alltid de affärer, som löna sig bäst.

Herr talman! Jag ber att få instämma med herr Nilsson i Landeryd och yrka bifall till reservationen.

Häri instämde herrar *Norman* och *Sjödahl*.

Herr **Hansén**: Herr talman! Då detta ärende var före i statsutskottets tredje avdelning, förekom visserligen inte så stor vältalighet, som här lagts i dagen, men de synpunkter herrarna anført voro trots det inte främmande för avdelningens ledamöter.

Om jag börjar med herr Nilsson i Landeryd, så säger han, att en sådan räntesänkning, som här ifrågasatts, vore att beteckna som en direkt statssubvention. Men jag skulle vilja säga, att det nu rådande förhållandet innebär en de enskildas subvention åt statens verk, emedan de enskilda under alla dessa år fått betala oskäligen räntor. Det är fullt fog för den uppfattningen, att staten äntligen bör övergå till att taga den ränta, som för dagen är aktuell, och som varit det i flera år.

Sedan anförde herr Nilsson i Landeryd liksom flera andra talare, att också kommuner och landsting i så fall borde erhålla samma förmåner. A la bonne heure, är läget likadant för dem, så låt denna sänkning gå fram över hela linjen! Ty vi måste komma därhän, att rättelse vinnes i missförhållanden av denna art. Det är en orimlighet, mina herrar, att medan hela bankväsendet här i landet har måst anpassa sig efter det ränteläge, som nu råder, staten genom utlåningar från sina fonder skall ha prerogativ på att uppbära en oskäligen ränta det ena året efter det andra.

Då det gäller dessa enskilda företagare, som de elektriska distributionsföreningarna äro, kan man emellertid inte helt enkelt göra jämförelser med kommuner och landsting, där dock skyldigheterna äro mera fördelade och därmed bärkraften i ekonomiskt avseende större. Men då man även i utskottet polemiserade mot uppfattningen, att det här är fråga om enskilda personer, skall jag be att ett ögonblick få uppehålla mig vid saken.

I dessa distributionsföreningar måste ju pengarna tagas ut av de enskilda abonnenterna, och därmed blir det ju ytterst de enskilda, som betala vad som erfordras för att förränta de dyra lånen och i övrigt betala de kostnader, som äro förenade med verksamheten.

Herr Björnsson sade, att det finnes föreningar, som ha god ekonomi. Också jag känner till det. Men därmed förhåller sig ofta så, att om styrelsen i en dylik förening har den riktiga inställningen, att under vilka förhållanden

Ang. räntan å vissa lån från pensionsförsäkringsfonden. (Forts.)

som helst hålla sitt företag på en ekonomiskt sund bas, så lägger man taxorna på det sättet, att de möjliggöra en ordnad likviditetsställning, trots de höga räntorna och trots de orimliga taxepriser, som därav föranledas. Jag har själv i tjugu år varit ordförande i en belysningsförening, där vi ha hållit en likvid ställning oberoende av om taxorna ha sprungit i höjden. Men skall man exemplifiera, så vill jag nämna, att det finnes massor av föreningar, som ha både dålig ekonomi och fullständigt orimliga taxor. Jag känner till åtskilliga distributionsföreningar i mitt län, som äro mycket illa ställda i det hänseendet.

Så sade herr Sam Larsson, att det var fullkomligt orimligt, att man skulle söka införa den principen, att låntagaren skulle kunna påyrka sänkning av en ränta, som är bestämd i ett avtal; då uppkomme ju samma rätt för långgivaren, menade herr Sam Larsson. Jag vill härtill erinra om att låntagaren alltid och ofrånkomligen är den svagare parten vid förhandlingar av detta slag. Det är ett faktum, som går igen i hela vårt ekonomiska liv, att långgivaren är den starke och låntagaren den svage, som får foga sig i de villkor, som föreskrivas. Och det kan väl ändå inte vara rimligt, att sedan det enskilda penningväsendet i landet fått tillämpa det ränteläge, som nu varit rådande i många, många år, man från statens sida ovillkorligen skulle bevara en ränta, som i många fall med ungefär 100 procent överstiger den dagsaktuella, hur lång tid låneförbindelserna än avse.

Sedan sade herr Sam Larsson vidare, att man i hans verk för närvarande tecknar lån med mycket lång löptid till nu gällande låga ränta. Ja, det är väl ingen, som betvivlar, att herr Sam Larsson och hans medarbetare i verket, som bestämma, veta vad de göra. De ha givetvis bättre perspektiv över utsikterna för framtidens ränteläge och handla därefter. Detta kan därför alldeles inte vara något skäl till att avvisa önskemålet om en utredning i frågan.

Herr Sam Larsson sade också, att det hela var så orimligt, att en utredning vore meningslös. Jag tillåter mig fråga: är saken så ömtålig, att den inte tål att undersökas förutsättningslöst? Såsom avdelningens ärade vice ordförande, herr Martin Svensson, i sitt anförande utvecklade, begäres här en förutsättningslös utredning av huru man skall förfara med dessa låntagare, som betala oskäligt höga räntor, och om en lindring kan åvägabringas, vilket jag för min personliga del anser vara rimligast, genom att långgivaren sänker räntan, medan andra anse, att det kan ske på andra sätt. Det gäller dock att belysa, hur saken ligger till, och det kan väl inte innebära någon så förfärlig, hotande fara, att första kammaren skulle nödgas hesitera. Första kammaren har sannerligen haft kurage att gripa sig an med betydligt allvarligare problem.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr andre vice talmannen: Herr talman! Det förvånar mig, att flera talare uppträtt med sådan indignation mot vad som här begäres. Jag kan inte tyda detta på annat sätt än att man anser, att när det gäller staten, då är det endast tillåtet att lägga rent juridiska, kallt affärsmässiga synpunkter på en fråga; då har man endast lov att ta hänsyn till vilka avtal, som äro träffade. Då får man visst inte ta hänsyn till huru de ekonomiska förhållandena ute i marknaden i övrigt ha ändrats; man får inte ta hänsyn till vilka parter det gäller, och om det kan läggas humanitära eller andra skälighetssynpunkter på saken. Något sådant får man visst inte lov till. Statens rättigheter får man inte på något sätt röra vid; den skall kunna handla känslolöst. Jag tycker nästan, att man kan utläsa ett sådant betraktelsesätt ur allt det, som här säges.

Ang. räntan å vissa lån från pensionsförsäkringsfonden. (Forts.)

Vad är det nu, som här begäres? Jo, en utredning, huruvida det skulle vara möjligt att sänka räntan på dessa lån från pensionsförsäkringsfonden till de elektriska distributionsföreningarna, och den utredningen begär utskottet på hemställan av motionärerna. När vi nu ha haft ett så exceptionellt lågt ränteläge under många år, vilket, såvitt man nu kan förutse, kommer att bli bestående, en räntefot, som inte ens uppgår till hälften av vad som föreskrives i dessa avtal, det är då man vågar sätta i fråga, om staten inte vill undersöka, *huruvida* man skulle kunna sänka denna ränta. Visserligen förstår man, att det kan resas principiella betänkligheter, men *trots* detta undrar man, om det inte kan gå för sig att åtminstone göra en undersökning. Inom de privata penninginstituten, som låna ut pengar på lång sikt och med bindande avtal — det gäller till och med hypoteksföreningarna — har man ju gått in för en väsentlig förändring av lånevillkoren. Man anpassar sig så långt det är möjligt efter marknadsläget. Man medger konverteringar, visserligen efter vissa tidsperioder, och man sänker räntan, där det låter sig göra.

Under sådana förhållanden kan jag inte finna, att man skulle träda statens intressen för nära, om man hemställde om en utredning av frågan, huruvida de räntor det här gäller skulle kunna sänkas.

Jag kan inte se saken på samma sätt som herr Björnsson gör, att döma av hans yttrande nyss. Herr Björnsson talade gång på gång om att den ifrågasatta räntesänkningen skulle innebära en hjälp åt vederbörande låntagare. Om han i stället framställt saken på det sättet, att räntesatsen visserligen är orimligt hög men att låntagarna äro tvungna att erlægga denna överränta, därför att de äro bundna vid sina avtal under en lång tid och därför att det finns vissa principer, som man inte kan frångå, skulle jag ha förstått det. Men att tala om att det skulle gälla en hjälp åt vederbörande, tycker jag nästan är att ställa saken på huvudet.

Jag ber herrarna lägga märke till, att det här endast gäller en utredning. Sådana har riksdagen begärt förr i liknande frågor, och skulle, när utredningen verkställes och vederbörande myndigheter fått yttra sig däröver, stora betänkligheter visa sig föreligga, kommer riksdagen helt säkert också att säga nej. Men jag anser, att man bör våga sig på en förutsättningslös utredning, och det är en sådan utskottet begärt.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

I herr andre vice talmannens yttrande instämde herrar *Anton Pettersson, Holstenson, Anton Svensson, Jacobsson, Friggeråker, Eskhult, John Gustavson, Tjällgren, Asplund* och *John Björck*.

Herr Ohlin: Herr talman! Det förefaller mig, som om såväl herr Hansén som herr andre vice talmannen göra sig skyldiga till ett litet missförstånd på en punkt av betydelse för bedömande av den föreliggande frågan.

Herr Hansén säger, att staten ju inte ensam bör ha prerogativet att undandraga sig en anpassning av räntesatserna på lån, en anpassning, som banker och andra privata kreditinstitutioner redan ha fått finna sig i. Och herr andre vice talmannen säger också, att exempelvis hypoteksföreningarna ha fått lov att anpassa sig genom konverteringar och dylikt. Såvitt jag känner till, har det emellertid icke, när det gäller sådana konverteringar från exempelvis hypoteksföreningarnas sida, varit fråga om en räntesänkning, som medfört en förlust för långivaren i förhållande till gällande kontrakt. Något sådant ha de helt enkelt varit ur stånd att gå med på, eftersom de ju skaffat sig pengar på vissa villkor och därför måste fordra motsvarande villkor, när det gäller deras låntagare. Att man konverterar ett lån och sänker räntan under lånets återstående löptid men i gengäld får lånet förlängt till en högre ränta än mark-

Ang. räntan å vissa lån från pensionsförsäkringsfonden. (Forts.)
nadens för dagen, innebär ju egentligen endast, att den överränta, utöver dagens marknadsläge, som enligt kontraktet utgår, genom det nya kontraktet fördelas över en längre period. Det innebär ingalunda, att hypoteksföreningarna eller några andra sådana institutioner av välvilja finna sig i att kontrakten brytas. Varken affärsbanker, ej heller hypoteksbanker eller hypotekskassor ha, såvitt jag har mig bekant, givit sig in på något sådant avstående från det kreditkontrakt, som ingåtts. Om de gjorde det, skulle det, såvitt jag förstår, leda till att hela den långfristiga kapitalmarknaden desorganiserades. Det är mycket att beklaga, att så många långfristiga lånekontrakt till höga räntor finnas kvar, men de avvecklas ju så småningom, och det vore ytterligt betänkligt, om man av hänsyn till den här aktuella frågan skulle övergå till principer, som skulle hota en för landets näringsliv och för tryggheten i de ekonomiska relationerna så viktig institution, som den långfristiga kapitalmarknaden utgör.

När herr andre vice talmannen säger, att staten i detta fall borde kunna visa en viss välvilja, ber jag att få understryka, att staten visserligen bedriver en mycket omfattande rörelse såsom långgivare genom olika institutioner men att den även själv är låntagare. Om staten började att på en punkt riva gärdet principiellt, måste man därför befara, att det skulle få synnerligen långtgående konsekvenser, som kanske inte fullständigt ha övervägts av utskottet. Jag kan alltså för min del inte finna annat än att de argument, som här anförts från olika håll och av bl. a. herrar Sam Larsson och Björnsson, äro fullt vägande.

Herr andre vice talmannen säger, att det inte är fråga om att hjälpa låntagarna. Men om man befriar dem från kontraktsevenliga förpliktelser, kan jag inte se annat än att det är en hjälp. Kan det i enskilda fall påvisas, att vissa institutioner av ifrågavarande eller annan art äro nödlidande, så att det finns allmänna och vägande skäl för att ge dem hjälp, då tror jag, att det inte skall vara omöjligt att genomföra sådana hjälpåtgärder i de speciella fallen. Men detta kan enligt mitt sätt att se icke utgöra någon motivering för att man skulle slå in på principiellt så ytterligt betänkliga vägar som att bryta de långfristiga lånekontrakten. Under sådana omständigheter kan jag, herr talman, inte anse, att det finns något utrymme för en utredning av ifrågavarande slag.

Jag ber därför att få yrka bifall till den reservation, som avgivits av herrar Nilsson i Landeryd och Råstock.

I detta anförande instämde herrar *Wistrand* och *Ewerlöf*.

Herr Björnsson: Herr talman! Då herr andre vice talmannen, om jag uppfattade honom rätt, lovade oss, att de låga räntorna skola stå sig även i fortsättningen eller ytterligare sjunka, var det en profetia, som har det värde man kan tillmäta en sådan. Värdet beror ju på om herr andre vice talmannen kan förutse allting. Såvitt jag förstår, äro förutsättningarna för att han skall få rätt bl. a. en något så när anständig fred i Europa och ett något så när gott utbyte av våra exportnärningar. Uppfyllas dessa båda villkor, tror jag, att han får rätt. Men jag är ingalunda säker på att det blir fred i Europa under alltför lång tid framåt. Det vägar jag åtminstone inte hålla något högre vad om, och därför tror jag, att herr andre vice talmannens förutsägelse beträffande utvecklingen av ränteläget knappast utgör någon bärande grund för ett ståndpunkts-tagande i denna fråga. Jag har emellertid ingenting emot att ifrågavarande föreningar, i den mån det är rimligt ur allmänt samhälleliga synpunkter, få hjälp om det visar sig, för det första, att de behöva hjälp och för det andra

Ang. räntan å vissa lån från pensionsförsäkringsfonden. (Forts.)
att en sådan kan lämnas utan att man därigenom kränker andra intressen, som äro viktigare. Intetdera av dessa båda villkor har i motionen visats vara uppfyllt, och såvitt jag förstår inte heller i statsutskottets motivering.

Herr Hansén förklarade, att han också kände till elektriska distributionsföreningar, som hade mycket goda affärer. Det stämmer ju med min erfarenhet, och på den punkten har jag alltså ingen anledning att opponera mig mot vad han sade. Men då han förklarade, att ifrågavarande föreningars goda ställning uteslutande berodde på att de höllo för höga taxor, vill jag bestämt bestrida riktigheten av det påståendet. I många fall kunna föreningar med relativt svag ledning få mycket goda affärer, trots att de hålla låga taxor. Om en förening abonnerar hos staten på ett visst antal kilowattimmar, får den betala en viss grundavgift och ett visst belopp per kilowattimme. Om föreningen har en abonnent, som tar ut ström dygnet runt och nöjer sig med ett pris per kilowattimme för nattkraften på t. ex. fyra öre, vilket i regel är dubbelt så mycket, som föreningen själv betalar för strömmen, maler denna abonnent in mycket pengar till distributionsföreningen utan att denna har några motsvarande kostnader därför. Jag känner sålunda, herr Hansén, verkligen till distributionsföreningar, som ha en synnerligen god ekonomi, tack vare sådana gynnsamma förutsättningar, trots att de hålla mycket låga taxor. Så är den elektriska distributionsverksamheten funtad.

De sakskal, som herr Hansén anført, motsäga således inte mitt påstående, att det finns mycket växlande förhållanden, när det gäller de elektriska distributionsföreningarna. Somliga ha god ekonomi, andra dålig. Det är endast de med dålig ekonomi, som böra ha hjälp. Men för deras skull bör man inte tillgripa en åtgärd, mot vilken kunna resas så många starkt vägande invändningar som beträffande den av motionärerna ifrågasatta.

Jag vidhåller, herr talman, mitt yrkande.

Herr Hagström: Herr talman! Det finns en synpunkt, som inte tidigare har framhållits i diskussionen men som jag ber att få peka på.

Beträffande de flesta lån till elektriska distributionsföreningar torde det vara så, att de utgå ur statens kraftlånefond. Riksdagen beslöt för två eller tre år sedan att sänka räntan på lån ur kraftlånefonden till i nuvarande ränteläge rimligare nivå. Jag anser för min del, att riksdagen därmed har godtagit principen om en räntesänkning. Pensionsförsäkringsfonden är enligt min åsikt i så hög grad förstatligad, om jag så får uttrycka mig, att någon principiell skillnad mellan denna och kraftlånefonden ej kan anses föreligga.

Det har i diskussionen här upplysts, att lånen från pensionsförsäkringsfonden i många fall löpa med en ränta överstigande fem procent, en räntesats som i nuvarande läge ej kan anses vara rimlig. Jag är själv chef för en elektrisk distributionsförening och anser mig ha en viss erfarenhet av hur svårt det kan vara för en dylik förening att få debet och kredit att gå ihop. En sådan förening vill naturligtvis hålla belysningsavgifterna så låga som möjligt med hänsyn till abonnenterna. En räntesänkning på en procent och därutöver spelar därför en mycket stor roll.

Jag anser således, att det inte vore mer än rimligt och riktigt, att en utredning verkställes av frågan, om en eventuell sänkning av räntorna även på lån ur pensionsförsäkringsfonden kan komma till stånd.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Ekman: Jag är förekommen av herr Ohlin och herr Björnsson i hans andra anförande. Med instämmande i vad dessa båda talare sagt hemställer jag om bifall till reservationen.

Ang. räntan å vissa lån från pensionsförsäkringsfonden. (Forts.)

Herr **Nilsson, Bernhard**: Med anledning av vad som nyss yttrades här angående sänkning av räntan på lån ur statens kraftlånefond, vill jag säga, att det väl inte gällde redan beviljade lån, utan lån, som skola lämnas i fortsättningen. Jag tror inte, att riksdagen har beslutat att sänka räntan på gamla lån ur statens kraftlånefond. Även om så skulle vara fallet, vill jag säga, att det ju är statens ensak att göra det lika väl som den sänkt räntan på egna hemslån i vissa fall. Men det är en stor skillnad mellan kraftlånefonden, till vilken riksdagen direkt anslår kapital, och pensionsförsäkringsfonden, som skall tjäna ett bestämt ändamål av helt annat slag. Ur pensionsförsäkringsfonden skola ju nämligen pensionerna utgå, i den mån de inte numera betalas direkt med statsmedel.

Man kan också fråga sig, varför just distributionsföreningarna skola få räntan sänkt på sina lån men inte alla andra låntagare, och varför somliga distributionsföreningar skola få det, men inte andra, som ha lån i exempelvis försäkringsinrättningar av olika slag. Jag tar för givet, att många föreningar ha lån i försäkringsbolag. De kunna inte få sin ränta sänkt. Inte heller kunna kommuner, som upptagit lån av försäkringsbolag eller av pensionsstyrelsen, få räntan sänkt. Om man i det förevarande fallet går in för den princip, som motionärerna avse, kan ingen veta, vart det kommer att bära i väg i framtiden. Jag tror inte, att en utredning kan leda till det resultatet, att man skulle kunna tänka sig ett bifall till en sådan räntesänkning, som motionärerna ifrågasätta.

Jag vill också med anledning av herrar Hanséns och andre vice talmannens yttranden säga, att det inte var utan, att jag fick det intrycket, att det livliga temperamentet fick fylla ut vad som brast i fråga om bevisföring, ty denna var enligt min uppfattning ganska svag.

Herr **andre vice talmannen**: Herr talman! Det var herr Ohlins yttrande, som föranledde mig att begära ordet. Herr Ohlin sade, att ett enskilt företag såsom långgivare inte kunde sänka en överenskommen ränta, om företaget inte i sin tur erhöile pengar billigare. Endast under den förutsättningen ansåg han, att en räntesänkning vore tänkbar, när det gällde t. ex. hypoteksföreningarna. Jag tillåter mig med anledning därav att något uppehålla mig vid frågan om statens ställning som låntagare och långgivare.

Jag skulle vilja betrakta statens verksamhet såsom en enhet. Det är just det förhållandet, att den inte betraktas som en sådan, som är anledningar till de invändningar, vilka gjorts från reservanternas sida i detta fall. Pensionsförsäkringsfonden har tidigare betraktats som ett enskilt verk. Pensionsförsäkringsfondens avkastning har varit beräknad att täcka den del av folkpensionerna som betecknats såsom avgiftspension. Genom omläggningen av folkpensioneringen för två år sedan ha dock dessa förhållanden helt förändrats. De folkpensioner, som nu utgå, bygga inte på någon viss avgift från fonden, utan fondens avkastning ingår i det belopp, som direkt anvisas för folkpensionernas finansiering. Därför är icke någon bestämd del av folkpensionerna numera beroende av fondens avkastning. Betraktar man denna fråga på det sättet, så blir nästa fråga, på vilka villkor staten nu i allmänhet anskaffar de pengar som den utlånar. Från den utgångspunkten behandlade vi för två år sedan i statsutskottet en framställning om sänkning av utlåningsräntan i en mängd av statens utlåningsfonder, där det visserligen i huvudsak gällde ändamål, som staten ansett sig böra stödja. Statsutskottet förklarade visserligen vid det nyssnämnda tillfället för två år sedan, att räntorna då icke borde sänkas, därför att den genomsnittliga inlåningsräntan för de pengar, som staten lånar, ännu låge på den höjd att någon sänkning av utlåningsräntan då ej borde ske.

Ang. räntan å vissa lån från pensionsförsäkringsfonden. (Forts.)

Men det framhölls, att om staten genom konvertering av obligationslån erhöile pengar till väsentligt lägre ränta än det dåvarande, så bör staten inte göra en oskäligen vinst på ifrågavarande låntagare, vilka i allmänhet hade uppgifter, som voro värda stöd från statens sida. De ändamål, som det här gäller, äro i flera avseenden ej så mycket skiljaktiga från flera av dem det då gällde. Skillnaden är väl i huvudsak den att dessa pengar upplånats i pensionsförsäkringsfonden, som förvaltas efter andra grunder än övriga fonder. Men när jag nu biträder förslaget om att få en utredning till stånd, är det icke blott med hänsyn till de elektriska distributionsföreningarna, utan även för att man skall taga under överbägande huruvida staten skall sänka räntan i träffade avtal för pensionsförsäkringsfonden.

I mitt första anförande framhöll jag, att staten anlägger för litet affärs-mässiga synpunkter på ifrågavarande verksamhet. Den anser sig inte behöva taga några hänsyn, därför att den är en sådan storhet och intar en sådan ställning, att när ett avtal en gång träffats med staten, kan det aldrig komma i fråga att rubba det. De enskilda kreditgivarna få i högre grad anlägga affärs-synpunkter. Om de äro alltför omedgörliga, då det gäller en sådan anpassning av räntorna, stöta de bort låntagarna, så att de inte komma tillbaka i framtiden. De privata företagen måste taga hänsyn till den fria konkurrensen. Staten bör emellertid enligt min mening inte heller vara främmande för ett sådant hänsynstagande.

Det är av dessa skäl, som jag, herr talman, anser, att man åtminstone bör undersöka saken. Det är ju också endast det, som begäres.

Herr Hansén: Herr talman! Endast ett par ord! Jag vill först och främst till herr Ohlin säga, att det enligt till mig lämnade fullt trovärdiga uppgifter i betydande utsträckning förekommer, att olika låneinstitutioner, bl. a. hypoteksbankerna, frivilligt efter överenskommelse sänkt sådana räntor på långfristiga lån, som i nuvarande ränteläge få anses vara oskäligt höga. Jag har ingen anledning att betvivla riktigheten av dessa uppgifter, och jag tror såfunda, att herr Ohlin bör i någon mån justera sitt uttalande, att något sådant inte har ägt rum.

Dessutom har jag framhållit, att bankväsendet i allra största utsträckning har anpassat sig efter det nya läget och att det inte kan vara rimligt, att staten då skall gå en annan väg, när det gäller statliga låneinstitutioner.

Slutligen vill jag till herr Nilsson i Landeryd säga, att sådana människor, som äro nöjda med sig själva, lära vara mycket lyckliga. Då jag fick det intrycket, att herr Nilsson i Landeryd var särdeles förtjust över den sakliga styrkan i hans argumentering, ber jag att få gratulera honom.

Herr Larsson, Sam: Herr talman! Jag finner mig föranlåten att begära ordet ännu en gång, därför att det, att döma av flera talaresh yttranden här i kammaren, förefaller, som om man menade, att staten skulle förfara hårdare i fråga om uttagande av utfästa räntor, än banker och andra enskilda institutioner skulle göra. Denna uppfattning, som här kommit till uttryck, måste bero på en fullständig missuppfattning av hela läget. Jag skulle vilja säga, att ett sådant krav, som det här är fråga om, överhuvud taget inte kan resas mot någon annan än staten. Om man komme till en enskild långgivare och sade: »Jag har visserligen förbundit mig att under trettio år betala 5 procents ränta på ett lån, men nu tycker jag inte jag vill betala denna ränta, utan nu vill jag få den sänkt till 3 procent», vad skulle den enskilde långgivaren — den enskilda banken eller någon annan sådan institution — svara därpå? Framställningen

Ang. räntan å vissa lån från pensionsförsäkringsfonden. (Forts.) skulle uppenbart avvisas omedelbart såsom varande av den arten, att den inte ens kunde föranleda någon diskussion.

När herr Hansén och andra tala om att bankväsendet har anpassat sig efter nuvarande ränteläge, är det naturligtvis riktigt i fråga om kortfristiga lån eller när det gäller konverteringar, varvid på annat sätt erbjudas villkor, som uppväga vad långivaren förlorar genom att den utlovade räntesatsen sänkes. Men jag påstår bestämt, att något frivilligt eftergivande av vad man har rätt att få ut från de enskilda långivarnas sida absolut inte förekommer. Det är därför, att man sålunda ifrågasätter, att ett avtal, som två parter med full vetskap om vad det innebär träffat, skall upphävas till den ena partens förmån, som det hela otvivelaktigt är så verkligt betänkligt.

När herr andre vice talmannen vill jämställa ifrågavarande fond med statens egna utlåningsfonder, är detta ju uppenbarligen orimligt. Då det gäller statens utlåningsfonder, finnas inga avtal träffade om en viss lånetid eller en viss ränta under viss tid. I det förevarande fallet är det fråga om en privaträttslig överenskommelse, om jag så får säga, vilken träffats mellan två parter, och nu ifrågasätter man, att denna överenskommelse skall upphävas till den ena partens nackdel och den andras fördel. Det måste vara orimligt att begära utredning om en så omöjlig sak.

Jag vidhåller därför, herr talman, mitt yrkande.

Herr statsrådet **Wigforss**: Det är med en viss tvekan jag yttrar mig i denna debatt, eftersom det ju är riksdagens ensak att besluta, om regeringen skall verkställa en utredning. Men jag kan inte underlåta att erinra om att just den föreliggande frågan upprepade gånger under de förflutna åren varit på tal, och att den alltid avvisats med hänsyn till konsekvenserna.

Det är klart — herr Sam Larsson uttryckte det nyss mycket tydligt — att det finns en skillnad mellan statens egna utlåningsfonder och den fond, som det här är fråga om och som trots den senaste förändringen, när det gäller folkpensioneringen, dock måste anses vara i viss mening anförtrott gods. Jag har ganska svårt att tänka mig, att staten, om man utan vidare sänkte räntan på lån ur pensionsförsäkringsfonden till vissa låntagare, skulle kunna undandraga sig konsekvensen att, när staten nu övertagit t. ex. de stora familjepensionsfonderna från statstjänarna — de ha nu faktiskt gått över i statens hand — tillmötesgå samma krav i det fallet.

Vad jag vill ha sagt är endast det, att om riksdagen skulle begära en utredning rörande pensionsförsäkringsfonden och dess utlåning till elektriska distributionsföretag, tror jag det blir nödvändigt att utsträcka den utredningen till att gälla alla låntagare och inte endast låntagare hos pensionsförsäkringsfonden, utan även hos andra fonder. Och jag undrar, om riksdagen har övervägt saken tillräckligt för att i detta ögonblick kunna fatta ett sådant beslut.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen enligt därunder förkomna yrkanden gjorde propositioner, först på bifall till samt vidare på avslag å vad utskottet i det nu ifrågavarande utlåtandet hemställt; och förklarade herr talmannen sig finna den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Hansén* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som avslår vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 203, röstar
Ja;

Ang. räntan å vissa lån från pensionsförsäkringsfonden. (Forts.)

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles utskottets hemställan.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser. Herr talmannen förklarade därpå, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *von Heland* begärde rösträkning, verkställdes nu voting medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut röster-na hava utfallit sålunda:

Ja—71;

Nej—34.

Därjämte hade 10 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Vid förnyad föredragning av första lagutskottets utlåtande nr 58, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 46 och 75 §§ lagen den 22 juni 1911 (nr 55 s. 1) om ekonomiska föreningar, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Vid ånyo skedd föredragning av statsutskottets utlåtande nr 204, i anledning av motioner i anslutning till Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av lagen den 22 juni 1911 om ekonomiska föreningar, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Vid förnyad föredragning av bevillningsutskottets betänkande nr 31, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i vissa delar av förordningen den 19 november 1914 (nr 383) angående stämpelavgiften, bifölls vad utskottet i detta betänkande hemställt.

På framställning av herr talmannen beslöts att handläggningen av återstående ärenden på föredragningslistan skulle uppskjutas till ett annat sammanträde.

Herr **förste vice talmannen** erhöll på begäran ordet och yttrade: Herr talman! Jag får hemställa, att kammaren måtte besluta, att på morgondagens föredragningslista skall bland två gånger bordlagda ärenden främst uppföras statsutskottets utlåtanden nr 205—211, vidare sammansatta bevillnings- och jordbruksutskottets utlåtande nr 2 samt därefter utrikesutskottets utlåtanden nr 5—9. Övriga ärenden torde uppföras i vanlig ordning.

Denna hemställan bifölls.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 338, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning angående anslag för budgetåret 1938/39 till en nämnd för granskning av läroböcker;

nr 341, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag till Läroanstalter för blindas: Omkostnader m. m.;

nr 342, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statens övertagande av Vilhelmsro anstalt för fallandesjuka;

nr 343, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till vissa byggnadsarbeten vid statens sinnessjukhus jämte en i ämnet väckt motion;

nr 345, i anledning av vissa av Kungl. Maj:t framställda förslag om anslag till kapitalinvestering i luftfartsfonden; samt

nr 346, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag om anslag till upphandling av varor för statens räkning.

Anmälades och bordlades

bevillningsutskottets betänkande nr 33, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående rätt för svenskt aktiebolag att vid taxering till kommunal inkomstskatt samt statlig inkomst- och förmögenhetsskatt åtnjuta avdrag för avsättning till konjunkturinvesteringsfond jämte i ämnet väckta motioner;

sammansatta bevillnings- och jordbruksutskottets memorial nr 3, angående ersättning åt av utskottet anlitat biträde;

bankoutskottets utlåtanden:

nr 74, i anledning av väckt motion angående vidgad pensionsrätt för arbetare i statens tjänst;

nr 75, i anledning av fullmäktiges i riksgäldskontoret framställning rörande viss ändring i särskilda bestämmelser angående tillämpning av avlöningsreglementet för befattningshavare vid riksdagens verk; och

nr 76, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anstånd med avsked åt viss i statens tjänst anställd sjuksköterskepersonal; samt

jordbruksutskottets memorial nr 105, angående ersättning åt av utskottet anlitat biträde.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 5.06 e. m.

In fidem

G. H. Berggren.
